

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №5 (81)
(травень)

www.lit-bel.org www.novychas.info

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё траўня	с. 2.
«ФОРУМ»: гутарка з Сяргеем ВЕРАЦІЛАМ і Анатолем СІДАРЭВІЧ пра «Чырвоны Знак»	с. 3.
«ПАМЯЦЬ»: Ала ПЕТРУШКЕВІЧ пра Алену АНІШЭУСКІЮ	с. 4.
«ПАЗІЯ»: новыя вершы Алеся КАСКО	с. 5.
«ПРОЗА»: «казкі для дарослых» Галіны КАРЖАНЕЎСКАЙ	с. 6.
«ПАЗІЯ»: «Мармеладавае неба» Алены ІГНАЦЮК	с. 7.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: новае апавяданне Віктара КАЗЬКО «Акно»	с. 8-9.
«ПАЗІЯ»: «радкоў» Сяргея КРАСНАБАРОДА	с. 10.
«ПЕСА»: камедыя «Альбом на памяць» Ніла ГІЛЕВІЧА	с. 11.
«ЗАПІСЫ»: «начныя нататкі» Уладзіміра СІУЧЫКАВА	с. 12.
«ГРАМАДА»: Анатоль ТРАФІМЧЫК пра песні беларускіх жаўнераў 1794 года	с. 13.
«КРЫТЫКА»: Юрый ПАТАЛКОЎ пра кнігу Івана СЫЧЫКА і Усевалада СЦЕБУРАКА пра Севярына КВЯТКОЎСКАГА	с. 14.
«ДРУК»: агляд ЛеГЛА чарговага нумара часопіса «ДЗЯСЛОЎ»	с. 15.
«СВЕТ»: навіны літаратурнага замежжа	с. 16.

ЮБІЛЕЙ

Янка Маўр. Кактэбэль.
Фота з сямейнага архіва

МАСТАЦКІ КОСМАС ЯНКИ МАЎРА

Эсфір ГУРЭВІЧ

**Янка Маўр (1883–1971),
агульнапрызнаны «бацька»
беларускай дзіцячай
літаратуры, прыйшоў у яе ў
другой палове 20-х гадоў ХХ ст.**

Ён працягнуў і замацаваў працэс «суверэнізацыі» дзіцячай літаратуры. Калі старэйшыя беларускія пісьменнікі Я. Колас, Я. Купала, З. Бядуля служылі як бы мастком паміж «дарослай» і дзіцячай літаратурамі, дык з прыходам Я. Маўра апошняя пачала выходзіць на самастойны шлях.

Іван Міхайлавіч Фёдараў нарадзіўся 10 мая 1883 г. у Лібава (Латвія). Бацька рана памёр, і разам з маці малы Янка пераехаў на яе радзіму ў вёску Лебянішкі былой Ковенскай губерні. У 1895 г. ён закончыў пачатковую школу, а ў 1899-м — Ковенскае рамеснае вучылішча, пасля чаго паступае ў Панявежскую настаўніцкую семінарыю, адкуль у канцы 1902 г. за вальнадумства,

Эсфір Гурэвіч. 2010 г. Кліўленд, ЗША

«за сумненні ў рэлігіі», яго выключваюць з апошняга, выпускнога, класа. Здаўшы экстрэнам экзамены за семінарскі курс, ён пачаў працаваць у школе пад Панявежам (Новае Месца), затым быў пераведзены ў вёску Бытча на Барысаўшчыне.

Ярка падзея ў біяграфіі пісьменніка — удзел разам з Якубам Коласам у нелегальным на-

стаўніцкім з'ездзе, які адбыўся ў вёсцы Мікалаеўшчына ў 1906 г. (Пасля заручынаў сына Я. Коласа і дачкі Я. Маўра пісьменнікі стануць сватамі.)

Выкладчыцкую працу І. Фёдараў пакінуў у 1930 г., аднак у душы ён застаўся настаўнікам. Літаратурная творчасць напачатку і выпявала з патрэбай педагогічнай працы, з жадання захапіць вучню прагай ведаў аб бязмежнасці свету і няспынанасці развіцця чалавецтва, а ў хуткім часе стала неадольнай творчай патрэбай, унутранай неабходнасцю, выкліканай загадкай самога феномена дзіцяці, што прыцягвала яго як бацьку, як настаўніка, як чалавека наогул і, нарэшце, як пісьменніка.

У пошуках гэтай разгадкі ён ішоў ад вытокаў — пачынаючы з гісторыі чалавека наогул. У апавесці «Чалавек ідзе» ён зазіраў у глыбіні стагоддзяў, звярнуўся да жыцця першабытнага чалавека на той стадыі яго развіцця, калі той толькі «станавіўся на ногі».

Услед за «падарожжам» у глыбіню вякоў пачаліся «падарожжы» Я. Маўра па вялікай кар-

це свету: на Вогненную Зямлю і Новую Гвінею, у Інданэзію, Кітай, Цэйлон і чароўны Неапаль. Адна за адной выходзяць апавесці так званых майн-рыдаўскага цыкла: «У краіне райскай птушкі» (1926), «Сын вады» (1927), у якіх аўтар выступае як абаронца правоў каланіяльных і залежных народаў, як паўнамоцны прадстаўнік шматпакутных абарыгенаў Паўночна-Заходняй Афрыкі і наогул усіх прыгнечаных...

Творчасць Я. Маўра не абмяжоўвалася ўдалымі спробамі стварэння прыгодніцкай апавесці. Ён прыступае да ажыццяўлення больш маштабнай задумкі: напісання прыгодніцкага рамана «Амок», першага ў беларускай літаратуры. Матэрыялам для рамана паслужылі рэальныя падзеі: рэвалюцыйнае паўстанне на Яве ў 1926 г. Назву «Амок» аўтар, паводле ўласнага прызнання, «дэманстравыўна ўзяў ад нашумелай у тыя гады апавесці Стэфана Цвэйга, які ўклаў у гэтае слова нейкі містычны сэнс». Я. Маўр не падзяляе погляду аўстрыйскага пісьменніка на амок, гэтую страшэнную хваробу яванцаў, як сляпую, стыхійную сілу, загадкавую і невытлумачальную. Для Я. Маўра хвароба бедняка-селяніна Па-Інга — сацыяльная, вынік гора і роспачы даведзенага да галечы прыгнечанага народа.

Як і ў папярэдніх апавесцях, пісьменнік ідзе ў ажыццяўленні свайго намеру шляхам аналогіі далёкага з блізкім, параўноўваючы экзатычны жывёльны і раслінны свет з флорай і фаўнай свайго роднага краю. Пры такім супастаўленні ў яго вельмі далікатна выдзяляецца і патрыятычнае пачуццё, павага да права кожнага народа любіць сваю, самую прыгожую, самую цудоўную, зямлю: «Нашыя людзі кажуць, што ўсе гэтыя штукі (маюцца на ўвазе саўмяніла, дур'ян, мангустан, рамбутан, дуку, дыні, — Э.Г.) няварты адной добрай антонаўкі. Мусіць, яванец таксама не аддаў бы свайго дур'яну за ўсе нашы яблыні і грушчы».

У 30-я гады Я. Маўр, нібы насыціўшыся «экзатычным», іншаземным матэрыялам, звяртаецца да роднай жыццёвай рэальнасці, у якой дзейнічаюць юныя героі. У гэтым сэнсе досыць паказальная апавесць «Палескія рабінзоны». Выкарыстаўшы матыў рабінзанады, падказаны суветна вядомым «Рабінзонам Круза» Д. Дэфо, Я. Маўр развенчвае псеўдарамантыку, захапленне экзотыкай далёкіх заморскіх краінаў, якое часта абарочваецца няўвагай да свайго краю, няведаннем яго. Ён паказвае, што і пад небам Беларусі, у далёкіх і блізкіх яе кутках, ёсць свая, не заўважаная яшчэ рамантыка, свая нявыказаная прыгажосць.

Эвалюцыя жанру прыгодніцкай апавесці прасочваецца і ў «ТВТ» (1934), своеасаблівай сярод іншых тагачасных апавесцей, такіх, як «Міколка-паравоз» М. Лынькова, «Патрык-завадатар» Ф. Шынклера, «Жэнька» М. Багуна, «Перамога» А. Якімовіча і інш. Гэта была цікавая спроба сінтэзу рэалістычна-бытавой і прыгодніцкай апавесці. У арыентацыі пісьменніка на самадзейнасць, на ўласную ініцыятыву дзяцей, на выкарыстанне гульні як формы іх дзейнасці і падключэння да жыцця з яго «грубай прозай» «ТВТ» прыкметна пераклікаецца з гайдараўскім «Цімурам і яго камандай». На гэтай падставе рэтраграды, якія не прынялі «ТВТ», папракалі аўтара ў перайманні Гайдара. Аднак апавесць «Цімур і яго каманда» напісана на 6 гадоў пазней за «ТВТ!» Пераклічка твораў сведчыць аб блізкасці шляхоў, якімі ішлі пісьменнікі. Абодва яны, кожны па-свойму, сваімі спецыфічнымі сродкамі маляўнічасці давалі ўрок нестандартнага, нестэрэатыпнага падыходу да самавызначэння і самасцвярджэння юнай асобы. І беларускі аўтар быў тут першы.

Вялікую Айчынную вайну Я. Маўр, апынуўшыся ў Новасібінску, затым у Алма-Аце, перанёс як цяжкое выпрабаванне фізічных і духоўных сілаў, нават як «псіхічную траўму». У 1943 г. пісьменнік пераехаў у Маскву, дзе, моцна захварэўшы, трапіў у бальніцу. Вярнуўся ў Мінск пасля вызвалення Беларусі ад фашысцкай акупацыі...

Пасляваенны перыяд у творчай біяграфіі пісьменніка адзначаны стварэннем новых жанравых формаў: навукова-фантастычнай і аўтабіяграфічнай апавесцей. «Фантамабіль прафесара Цыялкоўскага» (1954) — гэта трэці «заход» аўтара ў асваенні жанру навуковай фантастыкі: падступамі да яго з'явіліся фантастычная казка «Вандраванне па зорках» (1927), а затым — «Аповесць будучых дзён» (1932) — у жанры сацыяльнай утопіі.

Я. Маўр пісаў пра палёт на Марс, калі жыла яшчэ надзея знайсці там разумнае жыццё. Яго героі пабывалі на Месяцы яшчэ да таго, як аўтаматычная міжпланетная станцыя «Луна-2» пакінула свой вымпел на гэтай планеце. Беларускі пісьменнік выступаў як празарліўца, як прадказальнік (услед за Цыялкоўскім) эры касмічных палётаў. Але Янку Маўра цікавіла не столькі навуковая ідэя сама па сабе (хоць ён выкарыстоўвае багаты пазнавальны матэрыял), колькі маральна-этычны і гуманістычны яе аспект, праблема чалавечых узаемаадносін, будучых кантактаў пры сустрэчы розных цывілізацый...

САЮЗ

БЕРАСЦЕ

У Берасці пры падтрымцы кампаніі «Будзьма беларусамі!» адбылася сустрэча кіраўніцтва Саюза беларускіх пісьменнікаў з чытачамі і літаратарамі горада і прэзентацыі кнігі Леаніда Філатава «Жывому — жыць» (выйшла ў серыі «Кнігарня пісьменніка» ў бібліятэцы ГА «СБП»).

Першая сустрэча прайшла ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. Пушкіна ў мемарыяльнай зале імя Уладзіміра Калеснікі. У сустрэчы ўдзельнічалі аўтар — Леанід Філатаў, старшыня ГА «СБП» Барыс Пятровіч, першы намеснік старшыні Аляксандр Пашкевіч, кіраўнік Брэсцкага абласнога аддзялення Іван Мельнічук, паэты Васіль Жуковіч і Усевалад Сцебурака.

Другая сустрэча адбылася ў Берасцейскай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. Пушкіна. Гасцямі і выступоўцамі вечарыны былі пісьменнікі Іван Мельнічук, Аляксандр Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Ярына Дашына, Анатоль і Васіль Дэбішы, Сяргей Грышкевіч, Лявон Валасюк, Сяргей Цыплюк, Мікола Пракаповіч, Аляксандр Паплаўскі, Мікола Папека і іншыя. Вёў вечарыну паэт Аляксандр Каско.

МАГІЛЁЎ

Адбылося чарговае пасяджэнне Магілёўскага абласнога аддзялення ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

Старшыня аддзялення Мікола Яцкоў зрабіў справаздачу аб зробленым. Было адзначана, што абласныя сродкі масавай інфармацыі сталі больш адлюстроўваць прысутнасць нашай пісьменніцкай суполкі ў культурнай прасторы Магілёўшчыны. Абмяркоўваліся арганізацыйныя пытанні па выпуску літаратурнага альманаха, зацверджана рэдакцыйная калегія на чале з Яраславам Клімуцем. Міхась Булавацкі прапанаваў назву альманаха — «Прыток».

Мікола Яцкоў праінфармаваў прысутных аб маючым адбыцца ў траўні святкаванні 1150-годдзя славянскай пісьмовасці і культуры і аб запрашэнні абласнога аддзялення СБП да ўдзелу ў падрыхтоўцы і правядзенні гэтага свята. Таксама паступіла прапанова аб сяброўстве і творчым супрацоўніцтве ад сакратара Курскага абласнога аддзялення Саюза расійскіх пісьменнікаў Алега Саранскіх.

Пасяджэнне ўпрыгожылася выступленнем паэтэсы з Оршы Яўгеніі Казловай. Невялікую творчую справаздачу зрабіў і Мікола Яцкоў, прапанаваўшы слухачам свае вершы, урывак з паэмы і песні на вершы беларускіх паэтаў.

lit-bel.org

БЕЛАСТОК

У суботу, 11 траўня, у беластоцкай Галерэі імя Слесьнінскіх адбылася літаратурная вечарына, прысвечаная памяці трагічна загінулага гарадзенскага паэта Юрыя Гуменюка.

Удзел у ёй прынялі Стэфан Эрыксан, Дзмітрый Плакс, Зміцер Вайццош-кевіч, Валерыя Кустава, Мікола Маркевіч.

Вечарына ладзілася ў межах беларуска-шведскага перакладчыцкага семінара, які прайшоў у Беластоку 10–12 траўня.

«Дні шведскай і беларускай літаратуры ў самой Беларусі сёлета былі адмененыя ў сувязі з вымушаным ад'ездам амбасадара Швецыі Стэфана Эрыксана і часовым спыненнем праектаў амбасады, — распавяла паэтка Валерыя Кустава. — Таму шведска-беларускія дні былі перанесеныя ў гарады краін-суседак, якія з'яўляюцца культурніцка блізкімі беларускай гісторыі: Варшава, Львоў, Вільня, цяпер — Беласток.

Ідэя аддаць вечарынай даніну памяці Юрыя Гуменюка, як я разумею, прыйшла пазней. Ён таксама ў свой час удзельнічаў у беларуска-шведскіх днях. І быў на праўду адораным паэтам, Богам пацалаваным. Толькі, на жаль, вельмі нешчаслівым і не да самае рэшты спраўджаным у плане чытацкай і публічнай запатрабаванасці і сяброўскай увагі — а яна яму была больш чым неабходная — асабліва апошнія гады. Зрэшты, гэта класічны лёс таленавітага паэта... Думаю, добра, што мы пра Юрку не забываем...».

Паводле t-styl.info

ЧЭРВЕНСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

04.06.1958 – Аляксандр Фядосавіч Паплаўскі
09.06.1958 – Аляксандр Верамеевіч Камоцкі
15.06.1948 – Анатоль Іванавіч Бутэвіч
20.06.1963 – Сяргей Валер'евіч Кавалёў

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

ПРЭМІЯ

У ГОНАР ФРАНЦІШКА АЛЯХНОВІЧА

Прэмія імя Францішка Аляхновіча ў галіне турэмнай літаратуры заснавана Беларускай ПЭН-цэнтрам і «Радые Свабода».

Пра гэта на прэзентацыі кнігі «Турма і здароўе» прафесара Юрыя Бандажэўскага паведаміў старшыня ПЭН-цэнтра, паэт і перакладчык Андрэй Хадановіч.

Кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі нагадаў, што пасля падзей, якія адбыліся за прэзідэнцкімі выбарамі ў Беларусі ў снежні 2010 года, пачала з'яўляцца значная колькасць беларускай турэмнай літаратуры. У прыватнасці, лідар кампаніі «Гавары праўду!» Уладзімір Някляеў апублікаваў кнігу напісаных у зняволенні вершаў «Лісты да Волі» і паэму «Турма». Палітык Аляксандр Фядута, які ўтрымліваўся ў следчым ізалятары КДБ — «амерыканцы»,

выпусціў кнігу лірыкі з сімвалічнай назвай «Амерыканскія вершы». Убачыла свет таксама кніга «Асвечаныя беларушчынай» асуджанага праваабаронцы Аляся Бяляцкага, у якую ўвайшлі матэрыялы з элементамі крытыкі на турэмную ж літаратуру.

«У сувязі з гэтым мы з калегамі ацанілі прапанову Аляксандра Лукашкі (дырэктар беларускай службы «Радые Свабода» — БелаПАН), і пасля нарады было вырашана заснаваць новую літаратурную ўзнагароду. Узнагароду для пісьменнікаў-прафесіяналаў, якія чамусьці непазбежна трапляюць у турмы і пішуць там. Для тых людзей, якія толькі ў турме становяцца літаратарамі дзякуючы самім акалічнасцям», — адзначыў А. Хадановіч.

Паводле яго слоў, прэмія будзе ўручацца «за найлепшы твор, напісаны ў зняволенні». Тэматыка работ, якія прэтэндуюць на прэмію, не абмежавана. Самі

творы могуць быць дакументальнымі або мастацкімі, на расійскай або беларускай мовах, рукапіснымі або ўжо апублікаванымі. Адзінае патрабаванне — яны павінны быць напісаны ў зняволенні і дасланы на працягу года.

Тэксты на конкурс прымаюцца да 1 снежня 2013 года. Журы вызначыць пераможцу і абвясціць яго імя 10 снежня, у Міжнародны дзень правоў чалавека. Пераможца будзе ўзнагароджаны прэміяй, а яго твор прагучыць у эфіры «Радые Свабода» і будзе апублікаваны на сайце радыё.

«Арганізатары плануець уручаць прэмію імя Францішка Аляхновіча да таго часу, пакуль сітуацыя ў краіне будзе даваць для гэтага падставу. Мы спадзяемся, што гэтая прэмія як мага хутчэй страціць актуальнасць», — заключыў А. Хадановіч.

Захар Шчарбакоў, БелаПАН

ПАЛІЦА

ПЯТЫ «ПАНЯДЗЕЛАК»

Выйшаў пяты выпуск літаратурнага альманаха «Панядзелак» пад рэдакцыяй Аляся Масарэнкі. У шасцісотстаронкавы зборнік увайшлі вершы, апавяданні, урыўкі вялікай прозы, літаратуразнаўчыя эсэ на беларускай і рускай мовах.

Сярод 34 беларускіх аўтараў, якія патрапілі на старонкі выдання, ёсць як пачаткоўцы, так і вядомыя творцы: паэты Таццяна Мацюхіна, Таццяна Барысюк, Віктар Шніп, Валерыя Максімовіч, прэзікі Юры Мельнік, Адам Выгодскі. Змешчаны ў «Панядзелку» артыкул Таццяны Шамкінай да юбілею Аляся Герасімавіча Масарэнкі.

У «Вянку памяці» можна прачытаць выбраныя вершы гарадзенскага паэта Юрыя Гуменюка, які трагічна загінуў 19 студзеня 2013 года. У паслямовы да публікацыі пісьменнік і краязнаўца Лявон Вашко адзначае: «Паэт прыйшоў у беларускую літаратуру на сутыку дзвюх эпохаў, калі занепадала савецкая традыцыя і ў дэзарыентаванасці, спрэчках, пошуках нараджаліся ідэйныя каштоўнасці будучыні <...> Ягоньня ўчыніў у літаратуры вызначаліся прыстойнасцю, адданасцю ідэям свабоды і нонканфармізму. Ён ніколі не слагаваў і не выслушваўся, не прыставаўся і не рабіў кар'еры».

ШТО ВАРТА РАДАСЦІ?

Галіна Каржанеўская. Што ворта радасці і слёз...: біяграфія ў вершах і нарысах. — Мінск: «Кнігазбор», 2013. — 100 с. (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»; вып. 34).

Калі пры ўзгадкаў слова «біяграфія» вы ўяўляеце сабе сухі і строгі пералік датаў і падзей, то вашыя папярэднія ўяўленні даволі істотна пацярпяць, як толькі вы возьмеце ў рукі кнігу Галіны Каржанеўскай «Што ворта радасці і слёз».

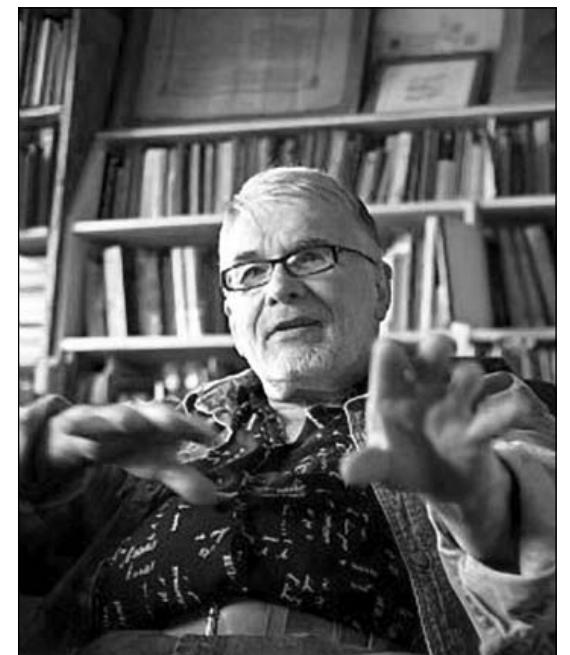
«Кніга спадарыні Каржанеўскай сталася не проста фіксацыяй рэальных падзей з асабістага жыцця і лёсу сямейнікаў ды землякоў, але і іх праекцыяй ва ўнутраным свеце чала-

века і творцы, — адзначыў крытык Усевалад Сцебурака. — Асабліва сцю кнігі з'яўляецца выкарыстанне розных літаратурных жанраў: паэзіі і прозы, якія дапаўняюць адзін аднаго і надаюць тэксту адпаведны аўтарскай задуме адценні ды лірычную (ці, наадварот, рэалістычна-гістарычную) афарбоўку. Па задуме аўтара ў кнізе структурна выдзеленыя дзве часткі. Асобна адлюстраваны два перыяды жыцця: ранні, звязаны са Случчынай, і пазнейшы — злучаны з Лагойшчынай, дзе спадарыня Каржанеўская жыла ў вёсцы Янушавічы і настаўнічала ў мястэчку Плешчаніцы».

Прэс-служба СБП

ЛАТЫШСКІЯ САЛАЎІ

Кніга выбраных перакладаў латышкага паэта Улдыса Бэрзыньша «Салаўі крычаць, я па-латышску...» выйшла ў выдавецтве «Кнігазбор». Па-беларуску вершы перастварылі Андрэй Гуцаў і Аляксандр Разанаў.

Улдыс Бэрзыньш (Uldis Bērziņš) — латышскі паэт і перакладчык. Нарадзіўся ў 1944 годзе ў Рызе. Аўтар дзясятка паэтычных зборнікаў. Перакладае з польскай, расійскай, старажытнаісландскай, турэцкай, азербайджанскай, туркменскай, персідскай, старажытнагабрэйскай, арабскай моваў, таксама ведае іўрыт, татарскую, чувашскую. На латышскую мову пераклаў некаторыя кнігі Бібліі, у 2009 годзе скончыў пятнаццацігадовую працу па перакладзе Карана.

ПрайдзіСвет

11 (3)

ФОРУМ

▶ ГУТАРКА

«ХТО СЦЯБАЕЦЦА Ё ЛІТАРАТУРЫ — НЕ СТВАРАЛЬНІК»,

АБО «РАЗБІТАЕ СЭРЦА...» СЯРГЕЯ ВЕРАЦІЛЫ

Першая празаічная кніга Сяргея Верацілы «Разбітае сэрца Вітаўта» выйшла ў «падлеткавай» серыі «Маладзік» (Мінск, «Мастацкая літаратура», 2013). Яе тэксты здзіўляюць глыбокім псіхалагічным аналізам нават больш пераборлівых і сталых чытачоў. Жанрава кніга складаецца з мініячур, казак, легенды і апавяданняў, тэматычна — гэта вялікая суцэльная паэма кахання.

«Нам дазволена дакрануцца да прыгажосці. Але нам ніхто і не абяцаў, што гэта не будзе балюча», — рэзюмуе галоўны герой апавядання Сяргея Верацілы «Залаты пясок». Сапраўды, паглыбляючыся ў чытванне, адчуваеш, як робіцца часам шчымліва-балюча. Але хай пра кнігу распавядзе сам аўтар...

— Спавяданне Сяргей! Апошнім часам сярод тутэйшых пісьменнікаў пашыраецца тэндэнцыя выдаваць свае першыя кнігі ў доволі сталым узросце. Вось і ты, адгуляўшы паўвекавы юбілей, спарадзіў сваё «літаратурнае дзіцяці». Не запозна?

— Яшчэ ў часы «Тутэйшых» многія сябры гэтага культавага аб'яднання кінуліся-рынуліся выдаваць свае першыя кніжкі. Я ж не стаў гэтага рабіць, можа, дурны быў, можа, пабойваўся, што мая кніга будзе толькі адной з многіх. Станавіцца ў шэрагі разам з іншымі я не хацеў. А потым

Юлія С. Сіва

жыццё склалася неяк так, што зрабілася не да кнігавыдавання, дзяржава перастала клапаціцца пра пісьменнікаў і ашчаджаць сродкі на мастацкую літаратуру на беларускай мове. А ў прыватнікі выдавацца — дык трэба мець свае грошы, альбо шукаць спонсара. І вось жа выдавецтва «Мастацкая літаратура» прапанавала ў дзіцячай серыі (смяецца) выдаць мае апавяданні. Атрымалася такім чынам, што паэт дэбютуе кнігай прозы. Але гэта не бяда. Максім Багдановіч дэбютаваў таксама апавяданнем. Ягоная першая публікацыя была менавіта празаічнаю... Я скарыстаўся прапанаванай магчымасцю, тым больш, што цудоўны мастак Валодзя Лукашук зрабіў вельмі густоўнае, фацэтнае афармленне: унутраны тэкст кнігі «супаў» з ягоным мастацкім поглядам на кніжнае аздабленне. Праўда, з назвы маёй смяюцца многія людзі, каторыя...

— А што за назва?

— «Разбітае сэрца Вітаўта». І смяюцца, відаць, параўноўваючы такую назву з модным гуртом «Разбітае сэрца пацана». А я і не адмаўляю.

— Сам жа ты што хацеў гэтай назвай падкрэсліць, які сэнс закласці ў яе?

— Назву гэтай кнігі дало адно з апавяданняў, змешчаных у кнізе, і поўная, першапачатковая, назва яго гучала: «Разбітае сэрца Вітаўта Чаропкі». Некалі апавяданне друкавалася ў «ЛіМе», калі там яшчэ працаваў рэдактарам нябожчык Алесь Пісьмянкоў. Тады ён проста з вялікай сціпласці сваёй, каб не крыўдзіць Чаропку, зняў з загалова ягонае прозвішча. Аднак назва ў выніку атрымалася проста манументальная, з прыхаваным глыбінным сэнсам.

— Давай паспрабуем зазірнуць у глыбіні таго сэнсу. Пра што гэтая кніга?

— Дык пра любоў жа... «Разбітае сэрца пацана»... Што тут незразумелага? У гэтай кнізе пацану гэтаму і сем гадоў, і чатырнаццаць, і дваццаць пяць, а часам і за сорок. Але ён усё роўна, колькі б яму ні было, застаецца пацаном. Увогуле, пісаць варта толькі пра любоў, любоў да радзімы, любоў да зямлі, любоў да жанчыны. Толькі любоў варта мастацкага апісання і толькі яна рухае намі, прымушае нас ствараць. А калі мы пішам не пра любоў, значыць, мы не пішам увогуле. Той, хто сцябаецца ў літаратуры (любіць сцёб) — ён не стваральнік.

— У кнігу ўвайшлі апавяданні, мініячурны, карацелькі, якія друкаваліся раней, а ці ёсць нешта, як кажучы, «новенькае»?

— Няма такога. Гэтыя рэчы розных даўніх гадоў. Я нават не ўсё ўключыў, што было мною надрукавана раней. Паколькі серыя, у якой выйшла «Разбітае сэрца...», лічыцца падлеткавай, для пераходнага ўзросту, стараўся падабраць такія тэксты, якія найперш не будуць «рэзаць слых» бацькам, калі яны ўбачаць кнігу ў руках сваіх дзяцей.

— Які перыяд твайго жыцця па часе ахопліваюць творы, якія ўключаны ў кнігу?

— Так, дай памяці... Прозу я пачаў пісаць яшчэ ў 90-тыя гады і пішу, дарэчы, цяпер. Значыць, ад пачатку дзевяностых да дзевяностах... Дакладна...

— Усё-ткі творчыя беларусы цябе ведаюць найбольш як харызматычнага, у нечым нават дэманічнага паэта. Твае нячастыя выступы на публіцы заўжды зрываюць апладысменты сярод слухачоў, выклікаюць пагалоску ў творчым коле. Прозу выдадзеную ты сёння нарэшыце маеш, а куды дзелася паэзія?

— Ага, чакаў наконце паэзіі... Па-першае, дзяржаўныя выдавецтвы не надта імкнуцца выдаваць яе, не маюць на гэта грошай. Адваротныя выпадкі — вельмі рэдкая з'ява. Наконце прыватных — я казаў вышэй... спонсараў шукаць трэба, а я ўжо стары чалавек, мне значна лягчэй знайсці чарку, чым капейчыну на кніжку. Нядаўна вось адзін вядомы выдавец у чарговы раз прапанаваў надрукаваць мае вершы. Гэтая прапанова мне ўяўляецца нейкім дзействам, кшталту «застарэлага сватаўства»... Ды можа калі й выйдзе, такое ў нас зрэдку здараецца.

— Што асабіста табе цяжэй даецца: апавяданне выпісаць ці верш стварыць?

— Зразумела, верш... Мы, беларусы, усё яшчэ ў адрозненне ад гэтак званых заходнееўрапейцаў, вершы пішам у рыфму. Прынамсі, большасць з паэтаў. Мы яшчэ рыфмуем думкі: пачуцці, жарсць, боль; стараемца ўкласці як мага болей у яе мага меншы аб'ём. У прозе ж дапушчальна «расцякацца мыслію па дрэву», неяк так у «Слове пра паход Ігараў» напісана. Дарэчы, кажучы, у Латвіі цяпер не знойдзеш перак-

ладчыка, які можа пераствараць рыфмаваную беларускую паэзію. Ты і сам неяк казаў, што ў Легуве яшчэ адзін нейкі перакладчык-рыфмар застаўся...

— Раніцай 25 верасня 2011 года ты канчаткова з'ехаў з п'яменніцкіх лецішчаў на Лысай Гары, мясцінаў, дзе добра пісалася, у накірунку сваёй малой радзімы — Ваўкавыску. Як там з творчасцю, над чым цяпер працуеш?

— Нічога кардынальна не змянілася. Заканчваю габляваць пераклады індзейскіх легендаў, пераважаю эквадорскіх, паколькі пэўны час жыў у гэтай краіне. Таксама завяршаю апавесць, якая пакуль што не мае назвы. Але жыве яна пад умоўнай назвай «Калядная гісторыя». Гэта меладраматычны твор, у якім я паспрабаваў паэксперыментаваць, не даўшы ніводнага дыялогу, ніводнай рэплікі, ці думкі ад лірычнага героя. Спрэс ідзе аўтарскі тэкст, але не пра мяне, а пра іншага чалавека, які сапраўды абсалютна не мае да мяне аніякага дачынення. Там, у апавесці, мяне няма. Гэта не я.

— Паслухай, вось жа некаторыя пісьменнікі сцяраджаюць, што выхад новай кнігі — гэта скідванне з плеч даўно намалеўшага грузу і маччымасць вольна крочыць далей. Ці адчуваеш такую палёжку?

— Не! Не. Не. Для мяне гэта хутчэй прыступка да наступнай кнігі. Сапраўды, пэўную чарку бадзёрасці я атрымаў. Я ўсцешаны і гэтай кнігай, і тым, што мае сябры парадваліся разам са мною. Бачыў шчырую радасць у іх вачах, і вось гэта — галоўная крыніца бадзёрасці для мяне, адчуванне ў сабе сілы сядачы і ствараць далей.

Гутарыў Сяргук Сус

▶ ЗНАК

ХТО ПЕРАКЛАЎ ПРАЛЕТАРСКУЮ ПЕСНЮ?

Працуючы над зборнікам «Беларуская Сацыялістычная Грамада: дакументы і матэрыялы», у знакамітай кнізе «Белорусское движение» (1921) былога сябра партыі, прафесара Фёдара Турука я натрапіў на інфармацыю, што ў 1905 годзе БСГ выпусціла ўлётку з песняй «Чырвоны Знак».

Доўга шукаць тую пракламацыю не давялося. Адзін яе асобнік захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь. На ўлётцы, надрукаванай лацінкаю, пазначана: Wud. W. K. L. S. D. P. Гэта значыць, што яе надрукавалі

ў падпольнай друкарні Віленскага камітэта Літоўскай сацыял-дэмакратычнай партыі.

Вось пачатак песні:

Кроў нашу льюць даўно

ўжо каты,

Льё горкі слёзы кожны з нас,

Надыдзе хутка дзень заплаты,

Паны, судзіць мы будзем вас!

Паны, судзіць мы будзем вас!

«Чырвоны Знак» — гэта пераклад на беларускую мову польскае песні «Czerwony Sztandar» («Krew naszą długo leją katy»). У 1881 годзе яе словы напісаў жыхар Львова, польскі пісьменнік і дзеяч рабочага руху Баляслаў Чарвенскі (Czerwieński). Узорам для яго паслужыла знакамітая «Le drageau rouge» («Чырвоны Сцяг»),

якую ў 1871-м спявалі парыжскія камунары.

У 1882 годзе тэкст будучай песні быў упершыню апублікаваны ў зборніку паэтычных твораў Б. Чарвенскага «Czegóż chcą» («Чаго ж яны хочуць»). Калі да гэтага тэксту Ян Казакевіч напісаў музыку, песня адразу ж, з 1883-га, стала гімнам польскага рабочага класа, а потым і Польскай сацыялістычнай партыі. Гэты гімн спявалі і падчас работніцкіх маніфестацыяў ды страйкаў, і — перад выкананнем прысуду — асуджання на смерць рэвалюцыянеры. Знакаміты правыдзец Станіслаў Мацкевіч (Цат) у сваёй працы «Ключ да Пільсудскага» (1944) паведамляе, што ў верасні 1939 года, калі ганебна ўцік маршал Эдвард Рызд-Сміглы, варшаўскія рабочыя, спяваючы

«Czerwony Sztandar», самі сталі на абарону польскай сталіцы ад гітлераўцаў.

Як інфармуе «Вікіпедыя», песню «Czerwony Sztandar», якую можна паслухаць у інтэрнэце, пераклалі на 12 моваў. Адмыслова паведамляецца, што перакладчыкам яе на расійскую быў папачнік Леніна, знакаміты расійскі сацыял-дэмакрат, аўтар перакладу яшчэ больш знакамітай «Варшавянкі» («Вихри враждебные веют над нами...») Глеб Кржыжаноўскі.

Не ведаю, ці ўлічана сярод тых дванаццаці моваў і наша. Ды на гэты раз мне больш важна даведацца, хто ж пераклаў «Czerwony Sztandar» на беларускую.

Выдадзены ўлёткаю тэкст «Чырвоны Знак» можна лічыць калі не

першым, дык адным з першых паэтычных літаратурных перакладаў на беларускую мову ў XX стагоддзі. Аўтар перакладу, наколькі мне вядома, нідзе не названы. Аглядаючы тагачасны літаратурны краявід Беларусі, я лічу, што за гэтую справу маглі ўзяцца два паэты і сацыялісты: Карусь Каганец і Цётка. Аб той пары больш не было каму. Выбіраючы ж паміж гэтымі двума патэнцыйнымі аўтарамі перакладу, я больш схільны думаць, што ён належыць Цётцы — Алаізе Пашкевіч. Мажліва, да гэтае думкі мяне схіляе і той факт, што перакладчыцай песні на нямецкую мову была Роза Люксембург.

Роза Люксембург і Цётка, Цётка і Роза Люксембург. Дзве сацыялістыкі. Ёсць спакуса паставіць іх побач.

Спадыяюся, што з часам усе кропкі над «і» будуць расставленыя. Пакуль жа мая гіпотэза такая.

Анатоль Сідарэвіч

ПАМЯЦЬ

12 (4)

▶ АБРЫС

«ДУХАСВЕТЛЫЯ» ВОБРАЗЫ
АЛЕНА АНІШЭЎСКАЯ

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

Наведала Беласточчыну з добрай нагоды: святкавалі 20-годдзе кафедры беларускай філалогіі Беларускага ўніверсітэта. Даведалася пра яшчэ адну смутную падзею ў «Белавежы»: 19 студзеня не стала Алены Анішэўскай. Калі водгукі пра іншыя страты дайшлі да Беларусі, хай і вельмі сціпла, то пра Алену Анішэўскую не было ні адной згадкі. Як жа далёка мы ад нашых пісьменнікаў, што, жывучы ў Польшчы, заставаліся беларускімі патрыётамі, а ў творах сваіх захавалі беларускасць, якая знікае...

Творчы даробак у літаратуры «белавежцаў» пісьменніцы Алены Анішэўскай мне асабіста нагадвае творчасць іншай шчырай беларускі, жыццёвы шлях якой таксама звязаны з Беласточчынай, — Людвікі Антонаўны Сівіцкай, больш вядомай пад псеўданімам Зоська Верас. Набытак гэты не надта вялікі (выдадзены дзве кнігі: «Смак жыцця» (1998), куды, як адзначыла даследчыца творчасці «белавежцаў» Галіна Тычка, «поруч з вершамі ўвайшлі і невялікія праявы замалёўкі пра асаблівасці побыту, маральных норм і звычаяў усё тых жа прадстаўнікоў беларускай «сялянскай Атлантыды»). Наступнай стала кніга «Шчадруха» (2009), назву якой дало аднаіменнае апавяданне. Змест кнігі, зрэшты, як і папярэдняй, адметны той надзвычайнай светласцю, шчырасцю, шчодрасцю душы і герояў прозы, і лірычнай гераіні, і самой аўтаркі, якімі пазначана літаральна ўсё, што выйшла з-пад пяра пісьменніцы.

Творы разнастайныя па жанрах: лірычныя вершы, апавяданні, мастацка-дакументальная проза. Дакладна вызначыла сэнс апошняй па часе кнігі Алены Анішэўскай пісьменніца Міра Лукша: «Новая кніжка... гэта хутчэй помнік яе родным Падальянам і падальянцам... У зборнік, які спачатку меў называцца «Магічнае слова», мела ўвайсці аднаіменнае апавяданне. Бо піша яна пра тое, што было. Без выдумкі. Праўду. Чуецца знакамітасць пяра сталай аўтаркі». Шчадруха — гэта зімовае свята, калі дзяўчаты гадалі, а мясцовыя зухі чынілі не заўсёды бясскрыўдныя жарты-здзекі са сваіх аднавяскоўцаў. Але мне бачыцца ў гэтай назве і характарыстыка таго, ужо даўняга, багатага духоўнасцю свету жыцця беларускай вёскі, яе людзей, і аўтаркі-апавядальніцы, якая прапускае праз сваё сэрца ўсе

Алена Анішэўская

гэтыя малюнкi. Яна, як і яе героі, і ёсць шчадрухай, шчодраю на святло душы, якім шчыра дзеліцца з чытачамі.

Вершы Алены Анішэўскай — гэта лірычны роздум пра свет і чалавека ў ім. Асабліва ўвага надаецца паэтычным пейзажам, калі жыццё прыроды навявае роздум пра вечнае, нязменнае і адначасна хуткаплыннае, дае надзею ўсяму жывому на спаўненне жаданага, на сваю долю цяпла і святла:

*Аднак жа ўсё мінае на зямлі,
і кожнай з'яе
час назначыў хтосьці.
Няхай жа не суме
мокры шпак —
і да яго загляне
сонца ў гасці.*

Асаблівай пяшчотай і любоўю лірычнай гераіні «надзелена» вясна, час зялёнага росквіту, які ўспрымаецца лірычнай гераіняй як прыход святла і любові. У вершах «Прадвесне'96», «Люблю да болю», «Пасля дажджу» выказаны матыў захаплення прыроднаю красою, падараванаю людзям звыш, што выклікае жаданне раздзяліць радасць ад усведамлення далучанасці да гэтага дасканаласці свету характава з кімсьці блізім...

Часам вершы нагадваюць імпрэсіяністычныя абразкі: «І хто ж гэтак нізка павесіў...», «Вясонне», дзе «схоплены» ўражання ад убачанага, праведзенага праз паэтычнае ўспрыняцце, калі месца падаецца «даспелым такім памідорам», калі надзвычайна абстрактнае слях: чутна, як падаюць у садзе грушы, як шэпчацца лісці таполі.

Паэтка ўзгадавана ў вясковай народна-песеннай традыцыі. Гэта знайшло адлюстраванне ў многіх творах. І ў паэзіі таксама. Як, да прыкладу, у вершы «Вяснянка», дзе скарыстаны матыў народнай песні, што гучала з вуснаў бабулі і з дзяцінства засталася ў памяці:

*«Кросны даткала,
хату пабяліла,
вясну прыгукала,
на хвораст схадзіла».*
Так калісь спявала
песню-вяснянку
мая бабулька
— нібы калыханку.

Між паэтычных твораў асабліва вылучаецца «Асенні трыпціх». Гэта своеасаблівы паэтычны «портрэт» трох восеньскіх месяцаў, дзе выразна вылучаецца лірычны сюжэт, рух пачуцця лірычнай гераіні. У зачынным вершы малюецца толькі ранняя прадвесце пары памірання. Таму ў першай частцы гучыць яшчэ зусім не смутны ўспамін пра лета, што прыйшоў з апошнім вераснёвым цяплом: «Успомнілася промнем // Вераснёвага сонца // І бабіна лета // Запляло ваконца».

У наступным вершы ўжо выразна вылучаюцца кастрычніцкія водары, фарбы, якія і навяваюць восеньскі сум:

*Як сумна мне, што гэтак мала
Узяла я ад вясны і лета,
Што мне было падаравана,
Мінула песняю прапятай.*

Матыў жыццёвых стратаў, немажлівасці вярнуць мінулае — адзін з асноўных у паэзіі Алены Анішэўскай, завяршае трыпціх. Смутнае развітанне прыроды з сонцам і святлом, калі запанаваў самы змрочны ў цэлым годзе месяц лістапад, ураўнаважваецца згадкай пра заўсёднае вяртанне вясны:

*Пакуль апошні ліст з бярозы
Сарве пануры лістапад,
Няхай не муцяць вачэй слёзы,
Вясна шчэ вернецца назад.*

Але незваротнасць чалавечай дарогі не можа не выклікаць зразумелую трывогу, смутак, калі наперадзе чакае толькі адзіны шлях — у жыццёвы лістапад:

*То нам з табою не вярнуцца
У май жыцця і белы сад,
Ідем паспешна і трывожна
У наш жыццёвы лістапад.*

У кнізе «Шчадруха» даволі шырока прадстаўлена проза Алены Анішэўскай. У асноўным гэта апавяданні, успаміны, згадкі пра перажытае.

«Духасветлыя» — гэты наватвор беларускага паэта Яна Чыквіна як нельга больш дакладна вытлумачае галоўнае ў характары асобы пісьменніцы і вобразаў, створаных ёю ў апавяданнях, што нагадваюць часам лірыч-

ныя замалёўкі, дзе галоўнае — светлае пачуццё, народжанае ўбачаным.

Літаральна кожнае апавяданне пазначана ці то адметным водарам, ці то гукам, а часам чымсьці няўлоўным, што надае апавяду імпрэсіяністычныя рысы. Гэтая душэўная адчувальнасць узмацняецца то яркім вясновым росквітам, як у апавяданні «Вясна», то ўрываецца ў чалавечую душу летняе ўраджайна-пахкае паветра, калі наваколле поўніцца салаўінымі спевамі, як у апавяданні «Цыган і салаўі»...

Героі твораў Алены Анішэўскай добрыя, працавітыя, сумленныя і шчырыя. Не, гэта не ідэалізацыя роднага, даўняга, што незваротна адышло. Гэта жаданне перадаць тую радасць, святло, якія адчуты ёю калісьці, раскажаць, каб засталася і ў нечых душах такое ж светлае пачуццё.

У апавяданні «Смак жыцця» перададзена адчуванне поўніцы чалавечага шчасця, складнікамі якога з'яўляюцца, на першы погляд, зусім простыя рэчы, якія, аднак, робяць людзей самадзатковымі, прыцягальнымі для іншых, хто ўмее цаніць дабро. Гераіня, якая ў дарозе апынулася суседкай сталай пары, адчувае, як ад гэтых людзей «праменіла нейкая радасць». Бо хіба можа быць інакш, калі жыццё ўдалося? Шлях гераіні, як і шлях цягніка, скіраваны далей. Магчыма, яна ніколі больш не спаткае тых людзей, але святло іх воблікаў застаецца ў душы назаўжды. Гераіня робіць слушную выснову: «Мне падумалася: яны ведаюць смак жыцця. Чорнае ад блага адрозніць лёгка. Мо маюць рэцэпт на шчасце? Цягнік мой адыходзіў у пушчу, з якой павеяла лёгкім халадком і прадчуваннем восені».

Цікавая старонка прозы Алены Анішэўскай — мастацка-дакументальныя творы. Гэта апавесць «У ваенным Беластоку», нарыс пра Масея Сяднёва «Трымаючы ў руках паходню», апавед з мінулага «Праклён» і інш.

Мастацка-дакументальная апавесць «У ваенным Беластоку» мае выразны аўтабіяграфічны змест. Гэта гісторыя перажытага юнай дзяўчынкай у няпростыя часы нямецкай акупацыі. Назва твора не зусім дакладная, бо падзеі выходзяць за рамкі беластоцкага перыяду жыцця асірацелай без бацькі сялянскай сям'і з Белавежы. Аўтарка здолела спалучыць асабістае, што лірычным струменем уплятаецца ў сюжэтную канву твора, з агульналюдскім, адлюстраваным шчырыню, маштабнасцю народнай бяды...

З вядомых асобаў беларускага руху часоў вайны паўстаюць вобразы паэтаў Хведара Гляшэвіча і Масея Сяднёва, якога пісьменніца асабліва шанавала. Хоць у тыя ваенныя часы яна, яшчэ зусім юная дзяўчынка, не мела мажлі-

васці для бліжэйшых стасункаў з вядомым паэтам, былым вязнем сталінскіх турмаў. Захаплялася ягонымі вершамі, якія вырзвала з «Новай дарогі», ведала іх на памяць. Незвычайнае перапляценне лёсаў гэтых людзей, гісторыя іх шчырага сяброўства, што паўстала праз вялікую адлегласць і ў часе, і ў прасторы (амаль праз сорок гадоў, яна ў Польшчы, ён у ЗША) легла ў аснову нарыса «Трымаючы ў руках паходню», назву якому даў радок з верша Масея Сяднёва. Пісьменніца выкарыстала фрагменты лістоў паэта, якія сведчаць пра светлую прыхільнасць іх аўтара да далёкай адрасаткі: «Ня ведаў я, што ёсць на свеце душа, што захавала памяць аба мне — такая прыгожая душа! У мае цяжкія часіны гэтая душа была-б для мяне вялікай падтрымкай, надзеяй, нават нечым больш — выратаваньнем. У цяжкія часіны мне такой душы не хапала, і я ствараў яе, жыў уяўным вобразам нечага прыгожага. Чаму я кажу «нечага прыгожага»? Канкрэтна-ж, гэтым вобразам была — ну як-жа інакш? — жанчына, якой у сапраўднасці не было і ў пошуках якой я знаходзіўся. Яна была крыніцай майго натхнення і смутку». Часта ішла гаворка ў лістах пра магчымую сустрэчу, але яна так і не адбылася...

Адметная рыса фіналу мастацка-дакументальных твораў пісьменніцы — лірычна-філасофскі роздум пра жыццёвы рух, пра змены, што адбываюцца навакол. Да прыкладу, фінал апавесці «У ваенным Беластоку»: «Так прамінае ўсенька на нашай гаротнай зямлі! На месца старога прыходзіць нешта новае, але ці тое новае лепшае?».

Пра тое, што талент пісьменніцы рознабаковы, калі поруч з лірычнымі творамі здольныя паўстаць і творы гумарыстычнага гучання, сведчыць паэма «Наш Парнас», напісаная да 30-годдзя «Белавежы». Аўтарка ў парадыйнай манеры намалявала партреты вядомых «белавежцаў». Усе яны пазнавальныя, гумар паэты светлы, добразычлівы. У фінале выказана вера, што «Белавежа» будзе жыць:

*І так прайшло гадоў нямала.
На «Ніве» ўсё штось даспявала,
калі быў ураджай, калі засуха...
Але не варта падаць духам:
мінулае ацэньваць можна
так і сяк.*

*Мы не загінем шчэ,
я бачу, падростае маладняк.*

Алена Анішэўская была пісьменніцай, безумоўна, цікавай, таленавітай. Яе творчасць — адметная старонка беларускай «Белавежы», якой у гэтым годзе спаўняецца 55 гадоў.

▶ ВЕРШЫ

ПРАМЕТЭЕЎ АГОЊ

Алесь КАСКО

На пачатку

Яшчэ над першым словам біцца:
і потам грунт яго крапіць,
і корань вынатужваць, быццам
пад ім прамаци ўсіх крыніц —
радкоў глыбокіх, свежых, важкіх,
што ад чакання знемаглі,
каб выплыніць табе на аркуш
і золата, і соль зямлі.

А ты ўжо мроіш: скарб крыніцы,
як чалавецтву дар, не менш,
нямотным душам па крупіцы
рукою шчодрой раздаеш, —
і вось ты стаў для іх месіяй,
прарокам стаў... Але чаму
ў праклятым слове столькі сілы,
што сам падатлівы яму?
Што слодыч славы ёсць абуза,
ты чуў, здагадаўся, — аднак
забыў ты скінуць друз ілюзій
са слова, цяжкага і так.

Праметэў агонь

Праметэй выкраў з неба агонь
для дрывасекаў — духам поўніць хаціны,
для ганчароў — ажыўляць мёртвую
гліну,
для першапраходцаў — шлях у цемры
знаходзіць...

Сляпою надзеяй гарэў той агонь!
Яго скарысталі зусім неўзабаве
заваўнікі —
нішчыць паселішчы і пасевы,
цёмрашалы —
скакаць каля вогнішчаў з кніг,
дыктатары —
любавацца крывавымі феерверкамі...
Што ж, агонь Праметэў належаў усім!
І трапіў нарэшце ён да паэтаў,
каб не раз апяклі свае сэрцы тугою
і размежавалі ў пакутлівым азарэнні
дабро і ліха агню.

***

Жыву. І кожная хвіліна —
што нітка ўкруг верацяна.
Не Арыядны... Каляіна
ў мяне адна цяпер, адна.

Яна шарготкая штодзённая:
шануе шоргат лістапад,
з якім ні душна, ні сцюдзёна,
шлях у прыроду ці назад.

Дамоў вярнуся — тары-бары
ўключаю пад глыток віна,
гляджу ў акно — на маскі-твары,
на рух таго ж верацяна.

І не ўяўлю сябе ў натоўпе,
каб зліцца з ім тугой адной;
больш давяраю рыфмам, стопам,
што зрэдку гутараць са мной.

Што ж мучыць?.. Позна пашкадую
і, можа, нітку абарву
не з-за таго, што шмат жыву я,
а што ўсё роўна, як жыву.

Янка Купала. Пецярбург, 1913

«Одино, да незадача:
эле тронут алкоголь...».
Кпіць шынок. Піўцы не бачаць
спадарожніцы яго.

«Видно, горд, и наша кварта
встала будто в горле кость».
Прысуджывацца няварта,
гэта праўда, ягамосць.

«Не богач, да и не мот он,

отчего же нелюдим?»
Сам? Няхай. Ды не самотны:
долю муза дзеліць з ім.

«Из поэтов он? Да что вы:
просто ходит в чудаках».
Ён са шляхты, вастрасловы,
хоць з жалейкаю ў руках.

«Из глуши к нам — подучиться?..»
Што ж, навуку, мусібыць,
дасць імперская сталіца,
як і што пісаць і піць...

«Что ж он пишет, гость любезный:
не про истину ль в вине?»
Не для вас складае песні,
не для вас, паны, о не!

«Эй, певичка, голос тонок,
подойди к нему, не трусь».
Сёння не да незнаёмак,
сум яго пра Беларусь.

«За тоску плесни на донце.
И за край, каков он?..» Той,
што не пойдзе без чырвонаў
за прарокам грамадой...

... Ноч. Чыгунная калейка.
Адаляеца шынок.
Заўтра Вільня, Менск... З жалейкай
ён са змроку едзе ў змок.

Сёння

За ўсё, што сёння маю...
Я. Купала

Маю права не дбаць пра грошы —
усё роўна іх не прыбудзе;
ледзь запусцае кашалёк, як тут жа
кошт на хлеб, на ваду, на жыццё,
быццам нож, дух з яго выпускае.

Маю волю сяліцца, дзе схочацца:
у вёсцы са статусам рэзервацыі,
у горадзе кантрактнікаў і беспрацоўных
або паміж вёскай і горадам,
куды ходзяць штодня смеццявозы.

Маю голас на выбарным вечы —
ён робіцца сіняю птушачкай,
ляціць у абсяг за фіранкаю,
знікае ў шапоўні чырвонай
і там замаўкае на веку.

Маю матчына слова, якое
ўсё болей сплюшчваеца кардонам
і адтуль, з дамавіны кардоннае,
выпускаеца на часінку ў школе
і на дзве — на памост сцэнічны.

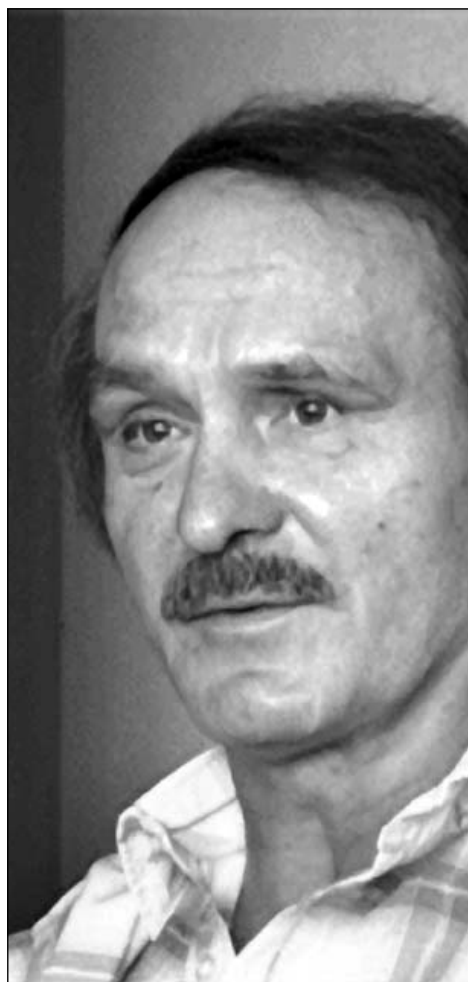
Маю мінуўшчыну, што пасівела
не так ад часоў (яны паўтараюцца),
не так ад вояў палеглых
(яны неўміручыя),
не так ад бяспомнасці — як ад сённяшніх
пылу, куроўду і туману.

Маю нашчадкаў, як сам, без заўтра,
маю знаёмых, не больш дабрабытных,
маю сяброў, не менш устрывожаных...
Чаго ж я не маю? Моцы аддзячыць
народу, і лёсу, і Богу.

***

Мастак малюе сваё —
ціхую бруістасць аблокаў.
А яны па-над шчэціцу фабрычных труб
спеюць дажджамі, каб разам
з вадародна-кіслароднай жывільнасцю
абрынуцца сераю, ртуцію і шмат чым
яшчэ
з перыядычнай табліцы Мендзялеева.

Малюе сваё мастак —

квяцістую стужку дарогі.
А яна, пакручастая, абмінае
пасечаную, бы гадзюка, рачулку,
і вёску з пакрыжаванымі вокнамі,
і могіцы, сплюшчаныя пад слановымі
нагамі міністэрскага санаторыя.

Сваё малюе мастак —
смугу вясновага далягляду.
А за ён, вясёлкавай, тоўняцца
і зусім не радасцю свецяцца
абпрамененыя мірным атамам
нашчадкі тых, хто народжаны быў
пад палыноваю зоркаю.

Ужо і дождж прабіў
ягоны парасон кажаністы,
ужо і цяжкая глеба пад нагамі раскісла,
ужо й чарвякі залезлі ў шкарпэткі, —
а ён малюе сваё;
ён добра засвоіў з лекцыі і кніжак:
не можа айчына быць непрыгожаю.

На год 2013-ы

Але Сямёнавай

Юным не ўявіць нам год,
з імем: Новы...
Ды з надзеяй на ўмалот —
зерне слова!

Зноўку і ў слязу, і ў пот
хай абрыне,
адно б толькі не ўразброд —
нам, сябрыне.

Не ўсыпіць няхай народ
сном аблудным,
хай не стане ён, няцот,
годам Юды.

Ад варотаў паварот
дасць прыблудзе,
а нам — веру: гадаў год
мудрым будзе!

Над «вершамі пасля вершаў»
Леаніда Галубовіча

Вечарую з паэтам,
са смуткам ягоным,

з болем, сумненнямі, скрухаю.
І ўсё-такі — светла мне
ў агні ўваскрэслых вершаў,
дзе паэтава «я», як ён кажа,
іх толькі палова.
Не пагаджаюся, думаю...
Пад засняю лямпы —
маленькае сонца.
У полі заснежаным —
маланкі зялёных парасткаў.
У нетрах зямной скамянеласці —
горан магмы...
І цемра, і холад, і цвердзь
твораць агонь таксама,
таму напалам ён не дзеліцца.

Лёс

Як многа зведаў ён дарог!
Шукаў то Сатану, то Бога,
прайшоў ад храма да астрога,
пасля назад... Марнеў і сох,
маліў, каб прывяла дарога
ў свой кут — а там зваліўся з ног.
Забіўся, кажучы, аб парог,
хоць болей не было парога.

Халодны дом

З дому, дзе жыву, прыехаў дадому,
дзе даўным-даўно не жыве ніхто
і дымам з коміна спльыло цяпло былое.

Напальваю печ, а яна ўсё сцюдзёная,
хукаю на шыбіны — не адтаюць,
рукі трымаю над полымем — не баляць.

Завейнымі змейкамі круцяцца
ўспаміны мае па кутах і шчылінах
ды чапляюцца за рамкі з фотакарткамі.

Хоць пасміхнулася б мама з партрэта,
хоць бы вітанне выдыхнуў бацька!
У абліччы ўзіраюся — за шклом інеюць.

Не, не за шклом! Разумею нарэшце:
нашы блізкія паміраюць двойчы —
самі па сабе і ў нас, жывых,
ды астылых...

І вось мае рукі аб агонь апяклія,
цяпельцам забытым душа азарылася,
і мне ў доме халодным — гарача.

Кухонны змоўшчык

Быць пад ідалам, жыць дакукаю?
П'ю, а заўтра... Дайду, дастукаю
я ў атопках сваіх ядронных
да палаца яго і трона.
І скажу яму ўсё, што думаю,
столькі доказаў прывяду яму —
ён самохаць зрачэцца ўлады...
Што, не ўдасца? Не дам я рады?
Ты вось выпі ды пстрыкні «радзіва»:
мо ў адстаўку падаў ён загадзя?..

***

Жыццё ёсць пошук
апраўдання жыцця:
для чаго нарадзіўся,
за што пакутуеш,
навошта пойдзеш на веку?
Не знаходзіш адказу,
але — жывеш,
але — пакутуеш,
але — рыхтуешся да сыходу.

З'явіцца потым анёл
і адценіць прычынасць:
не воляй сваёй нарадзіўся,
не воляй сваёю жывеш,
не воляй сваёю пойдзеш.
Такі прасты адказ,
такое прастае вытлумачэнне.
Неспасцігальным, аднак,
будзе сум у вачах анёлавых.

▶ КАЗКІ ДЛЯ ДАРОСЛЫХ

ЦІКАВАЯ РЭЧ — ЖЫЦЦЁ...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Казка першая. СПРЭЧКА

Жылі-былі ў адным двары кураняты. Самі па сабе гадаліся, без маці-квактухі, бо купленыя былі, інкубатарскія. Сьплючы ім проса, бабуля клікала: «Пыль-пыль-пыль», таму і назвала малых пылянятамі. Так будзем зваць і мы.

Блукала неяк пыляне па агардзе і сустрэла ў разоры жабу.

— Ой, якая ты непрыгожая, — прамовіла пыляне. — Ажно глядзець на цябе брыдка. (Яно заўсёды што думала, тое і гаварыла.)

— Не! — спакойна адказала жаба.

— А ты зірні на мяне і параўнай. Ты — зялёная, лупатая, слізкая, а я — жоўценькі ды пухнаты.

— Затое ў мяне ногі як ногі, а ў цябе два пружкі нейкія. Адуван на пружках, вось хто ты! — заявіла абражаная жабоцька.

— Тады давай спытаем у каго-небудзь іншага, — прапанавала пыляне.

На тым і пагадзіліся. Але да каго звярнуцца? Да сабакі? Дык жа брэша бесперапынна, падысці боязна. Да ката? Ганарысты вельмі, ды і праганяе яго бабка, шкадлівага, ад куранят — падалей ад бяды. Да парсючка? Той зусім бесталковы: затопча і не заўважыць...

А тут дожджык цёплы сыпануў, і вылез з глебы дажджавы чарвяк. Да яго і мусілі звярнуцца пыляне з жабай як да апошняй інстанцыі: так і так, хочам ведаць, хто з нас прыгажэйшы.

Чарвяк, падумаўшы, адказаў:

— Па праўдзе кажучы, я невядушчы, вачэй не маю. Але паслухайце, што я вам скажу. Прыгожае сонца, бо ўсіх нас сагравае. Прыгожая вада, бо жывіць нас і ачышчае. Прыгожая зямля, бо я ў ёй хаваюся, а вы знаходзіце спажыву. Жыццё такое кароткае. Дык ці варта траціць яго на пустыя спрэчкі?

Так прамовіў разважлівы чарвяк, а тут адкуль ні вазьміся — певень. Вока нацэліў і, доўга не думаючы, нашага мудраца скляваў.

— Авой! — запішчала пыляне, закрыўшы галаву крыльцамі. А жаба ціха жакнула ды паскакала ў агурачнік хавацца.

Пыляняці — як страх мінуўся — стала сорамна за сваё выхваланне. Што з таго, што цяпер яно мілае і пушыстае? Можна, хутка з яго вырасце такі самы самаздаволены і дурнаваты певень. Захацелася нават галаву пакратаць: мо распе ўжо грабенчык?

Але тут бабуля паклікала есці, пыляня рванулася на голас, а пакуль бегла — забылася і пра жабу, і пра беднага, без пары скляванага чарвяка, і пра ўсе свае эстэтычныя пытанні.

Казка другая. АЗАРЭННЕ

Жылі пад адным дахам металічны Чайнік і мяккая Ануча. (Цяпер гэта называецца грамадзянскім шлюбам.) Жылі не тое каб зусім кепска, але пазітыву ўсё ж не хапала.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Чайнік быў натурай нястрыманай і экспрэсіўнай. Прасцей кажучы — псіхам: безупынна кіпеў — з прычыны і без. То гаспадары позна спаць кладуцца, то па радзе глупства перадаюць, то цэлая ракавіна талерак і памыць няма каму. А бывае, яго ўвогуле забудуць зняць з пліты, а самі невядома чым займаюцца.

Маўклівай Анучы даводзілася цярдзец мужавы выхадкі і пастаянна за ім прыбіраць. З цягам часу яна да гэтага прывыкла і нават лічыла сваю працу сэнсам жыцця. Калі вытраш і навокал чыста, тады так хораша становіцца на душы...

Але час ішоў, а жыццё лягчэйшым не рабілася. Чайнік не толькі кіпеў, але і мог ужо і ашпарыць. Ануча траціла здароўе і непрыкметна ўпадала ў дэпрэсію. Пра лёс узгадвала, пра карму пачытвала, і маліцца, можа, пачала б, ды ўсё часу не ставала.

Аднойчы Чайнік разышоўся як ніколі: калі ў цябе вады не далілі, а спаднізу агонь прыпякае, то як тут захаваць алімпійскі спакой?! Ён так гневаўся, так шыпеў, так тросся, што гаспадыня не вытрымала яго істэрыйкі і папросту вынесла да кантэйнера са смеццем. Тым болей, што ў шафе чакаў сваёй

чаргі даўнавата куплены яго электрычны таварыш, які ўмее адключацца сам.

Ануча бедала доўга. Слёзы градам цяклі з яе вачэй і капалі ў ракавіну, пакуль гаспадыня яе, гарэтную, ні пашкадала: памыла, выкруціла ды павесіла на балконе, каб тая высахла.

Ануча адчула сябе на балконе, як на іншай планеце. Там было столькі святла, столькі паветра, столькі волі!.. Знізу машыны гудуць, мушкі легкадумныя лётаюць, матыль пакруціўся побач не без цікаўнасці, і нават голуб аднойчы ранкам прылятаў і буркатаў неяк па-асабліваму. І толькі на новым месцы Ануча зразумела, якая цікавая рэч — жыццё і як бяздарна яна ім распараджалася.

Казка трэцяя. СЯБРОЎКІ

Жылі па суседству і былі неразлучнымі дзве сяброўкі. Шмат у іх было агульнага: і разумныя абедзьве, і сабой відныя, і шчыравыя гатаваць навучанья, ды вось жаніхуў штосьці не знаходзілі.

Адной з іх звалі Культура. Старэйшаю была яна ў сям'і, меншым сястрычкам-брацікам насы выцірала, казкі расказвала, бацькам ва ўсім дапамагала, і так да гэтага блізкія прывыклі, што зусім не заўважалі яе працы і стараннасці.

Другая сяброўка, Палітыка, у сям'і была адзінаю дачкой, а значыцца — ганарлівай і распешчанай. Ні ў чым адмаўляць сабе не прывыкла і з людзьмі лічыцца, па праўдзе кажучы, не ўмела. Кажучы, што такіх, бывае, жорстка вучыць жыццё, але гэта ўжо як каму пашанцуе.

І тут неўзабаве ў полі зроку сябровка з'явіўся малады чалавек — відно, што не пустэча якась, не прахіндзей, а з прэстыжнай пасадай і з самымі што ні на ёсць сур'ёзнымі намерамі. Не адразу ён зрабіў выбар. Культура раз-пораз залівалася чырванню ды ў размовы на та не ўступала. А Палітыка, наадварот, павяла сябе смела, задзірыста: вочкамі пастрэль-

вала, туфельку з ножкі здымала ды яшчэ і локцікам — быццам незнарок — прыскалася. Ясная справа — хто з іх аказаўся з прысцёнкам на пальцы. Пра начную зязюлю не дарэмна прымаўку прыдумалі...

Палітыку, як толькі яна займела статус замужняй дамы, стала ўвогуле не пазнаць. Мужу слова сказаць не дала, суседка перабрэхвала, дворнікаў строіла, дзяцей трымала ў дысцыпліне, а даўняе сяброўства сваё зусім закінула. Ну што з цяпер з Культуры возьмеш? У фітнэс-клубы ні нагой, карысных сувязей ніякіх, па-ранейшаму апякае дарослых сястрычак-брацікаў, як быццам яны круглыя сіроты, а хворым бацькам набывае лекі. Ну маці Тэрэза проста! І натуральна, не знайшла сабе нават масажыста — не кажучы ўжо пра спадарожніка жыцця. Векавухаю так і засталася.

Казка чацвёртая.

НЕ КАХАЛІ

Жылі па-суседству два дужыя хлопцы: Вецер і Ручай. Сустрэкаліся часта, мелі што абмеркаваць і куды падацца — як і належыць асобам іх узросту. Але якія розныя характары ў іх былі!

Вецер хацеў усяго і адразу. Дамагаўся свайго нахрапам, напорам, а як не выходзіла па-яго-наму, у шаленстве клаў жыты на полі, валіў дрэвы, мог нават, разышоўшыся, дах сарваць з хаты. Буяніў, адным словам...

Ручай меў іншую тактыку. Бег сабе паціху лажбінкай, цурчэў, абыходзіў узвышэнні, абцякаў валуны на шляху — і ўрэшце дасягаў сваёй мэты без лішніх намаганьняў і шкоды навакольнаму асяроддзю.

Карацей кажучы, адзін любіў штурм, а другі — працяглюю асаду. Адзін разлічваў на знешнія эфекты, другі браў ласкай і далікатным абыходжаннем. Іх адрознасць і нават процілегласць не перашкаджалі ім сумесна бавіць вольны час, мець агульныя прыгоды і агульныя сакрэты.

Кошка паміж сябрукамі прабегла нечакана. Упадабалі яны Рабіну, што палымнела гронкамі побач з вёскай. Угледзелі яе — і раты паразяўлялі. Адзін друго-му, падміргнуўшы, і гаворыць: «Зірні, якая клёвая...». І засмяліся абое свайму адкрыццю, бо яшчэ летась не бачылі на Рабіне ні кветак, ні ягад. Лепей бы яны і далей яе не заўважалі...

Хлопцы мімаволі адчулі сябе канкурэнтамі. Як цяпер паказаць сябе, заслужыць дзязвочную ўвагу і прыхільнасць?

Першым, вядома, сваю сілу і малайцаватасць праявіў Вятрыска. Засвістаў, разганяючыся, пашкамотаў хмаркі ў небе, паваліў стары бабулін плот, захістаў галіны дрэў, пазрываў гнезды з развілак... Ды Рабіна неяк не ўразілася такім «падзвігам». Пазірала са шкадаваннем на птушаня-злётка, якое падскоквала ў траве, і на яго ўстрыжованыя бацькоў.

Ручай, як заўсёды, падступаўся нетаропка, ціхай сапай. Перш дзязьчыне песеньку прыс-

вяціў. Не, зусім не серэнаду! Так, просценькую такую мелодыю, але мілую. Потым напайў свежай вадою... Жартуючы, папырскаў... Завабіў жабкамі і вадзянымі жукамі. І Рабіна з цікавасцю паглядзела зверху ўніз, крыху засаромеўшыся. Ці так здавалася ад яе пунсовых ягад?

Тое працягвалася да позняй восені. Але тактыка тактыкай, а вынік подступаў да маладзенькай красуні быў досыць драматычным. Адзін, дурэючы, паламаў верхавіну, другі, захапіўшыся, падмыў карэнне. Не хацелі яны гэтага, не хацелі... Не мелі кепскіх планаў і намераў. Проста — не кахалі.

Казка пятая.

ДАПЫТЛІВЫ МУРАШ

Жыў-быў на свеце адзін Мураш. Мурашоў, як вы разумееце, на свеце многа, але пра ўсіх жа не распаведзеш. А гэты быў асаблівы, чым і заслужыў нашу ўвагу.

І не тое, каб адразу нечым вылучаўся, не! Працаваў не пакладаючы рук, валок на сабе саломіны-бярвенні, дзяцей гадаваў, рана ўставаў і позна клаўся спаць. Адным словам — жыў, як усе. І вось надышоў час яму адправіцца, як прынята гаварыць, у апошні шлях. Ні сілы больш не засталася, ні цікавасці да жыцця. Лёг Мураш, закрыў вочы, склаў лапкі спрацаваныя на грудзях — і так хораша яму стала, так спакойна...

— Што такое? — думае. — Дзе сум і жалба да сябе? Хіба так з жыццём развітваюцца?

Ляжыць сабе, кімарыць, адпачывае... (Праўда, ён так і не паспеў зразумець, што адпачынак і ёсць шчасце, але ж мы з вамі гэта ведаем.)

І пытаецца натомлены клопатамі Мураш у Мурашынага Бога:

— Уразумі мяне, грэшнага, навошта я жыў на белым свеце?

Нязвыкла было Мурашынаму Богу чуць гэтка размовы. Вунь іх колькі, рудых ды куслівых: снуюць, капошацца, кудысьці спляваюць, але ніводзін такіх дзіўных пытанняў не задаваў. Вытрымаў Ён паўзу для важнасці і нарэшце ўважыў старога:

— Ні пра што табе непакоіцца не трэба. Ну жыў і жыў. Усе жывуць — хто як умее. Такі-сякі плён у твайго існавання ёсць, і таму ў наступным увасабленні станеш ты жуком-гаўнавозам.

— І тады ўсё сам зразумею? — не сунімаўся без пяці хвілін нябожчык.

— Не так адразу, — астудзіў яго Мурашыны Бог. — Не будзеш ты лінды біць ды слабых крыўдзіць — птушкай пасля народзішыся.

У Мураша аж дух заняло ад такой перспектывы. Птушкай! У снім небе! Галава закружылася, у вачах пацямнела, і паплыла з-пад ног родная зямелька. Але пакуль душа яго выпыхвала, здалася Мурашу на момант, што ён ужо стаў лёгкай белаю птушкай і лунае ў паднябессі. Без пераходнага перыяду ў выглядзе жука з непрыстойнай назвай.

15 (7)

ПАЭЗІЯ

▶ ВЕРШЫ

МАРМЕЛАДАВАЕ НЕБА

Алена ІГНАЦЮК

Закалыхванне

І тут і там гудзе прастор.
 Я тут — на знаку маёй вольнасці.
 А там — у адваротнай першароднасці...
 Адзін, і два, і тры — паўтор...
 Там неба закалыхвае зямлю:
 на гарызонце — тыгр, кастрышча і шаман —
 на лініі адной, бы сталі на арэлі.
 Я ж тут — вялікі сэнс ў сабе лаўлю,
 бы ў крапінах цякучай акварэлі.
 Тут птушкі нотамаі ляглі на правады...
 Ў расколінах ільдоў далее цішыня.
 Ляднік стынiўся... І пайшлі гады,
 дзе вырасла татэмам тыграня...
 Нясуць яму ахвяру хадакі
 (з жыцця майго — рупліцаў цені).
 Там — за гарой, за хвалямі ракі —
 абрысы раю сонцам заірдылі.
 І я — на знаку вольнасці маёй...
 Пайду на гарызонт...
 І стану на арэлі,
 дзе тыгр, кастрышча, і шаман з мятлой...
 Закалыхае неба мае веі.

Мне дайце, дайце колер бірузовы!

Навошта мне экзотыка зямлі?
 Мне дайце, дайце колер бірузовы!
 Я думаю — аблокi, каб маглі
 мне з неба сёмага данесці, без назовы,
 адно вялікае жывое пачуццё,
 нібыта ў бірузе маё адлюстраванне...
 Тады б магла сваё пражыць жыццё,
 як з табара нябеснага цыгане.
 Да межы ў не прывязанай была...
 І ў сцежку агарнула б свае ногі...
 Ці ўчула? Вырастае ўзмах крыла
 на мне — як бірузовыя аблокi.
 І абмінула шэрасць сумных хмар...
 Мне дайце, дайце колер бірузовы!
 Як пойдзе дождж, то прынясе мне ў дар
 з-пад неба кветкі — без назовы?
 Ірвецца тонка-бірузовы квет.
 Перад дажджом я стану на калені.
 І неба мой адродзіць сілуэт...
 Ды шэры колер — як хваробы-цені.

Вандроўка

Турцыя, Грэцыя,
 Данія, Швецыя —
 Я...
 Мы — за тры моры.
 І з намі Венецыя...
 Чую палескі распеў салаўя!

Міфы пражытыя — можна ў дзівоснае:
 Турцыя, Грэцыя,
 Данія, Швецыя —
 Я!

Мы — за тры сонцы, паспелі за вёснамі,
 з воску будзем замак... Здала
 бачыцца вежа капронавай лесвіцай:
 Турцыя, Грэцыя,
 Данія, Швецыя —
 Я...
 Пойдзем на ёй —
 нашы мовы пакрысцяца
 неба палосамі ў зван ручая.

І я цяпер... даходжу да Ружан

Тут Ганна мела шлюб з Сангушкам...
 І Аляксандру ведаць ўжо пара,
 што дзеці выраслі... Як паляцелі птушкі
 ад доміка садоўніка... З вакна
 даносіцца іржанне смелых коней.
 Прыехаў, пэўна, лоўчы караля.
 І ў пушчы паляванне будзе... Роля
 у гетмана ружанскага свая:
 наладзіць пір за гротам, на раздоллі,
 каб славіць род Сапегаў нездала —
 маглі святых, грэшнікі, героі...

*

Палац барочны ўзняўся ўраз —
 нібы пячатка Льва Сапегі...
 сургучна ўмацавала час,
 а з ім — сарматаў на Масковію набегі.
 І я цяпер... даходжу да Ружан.
 Мне мроіцца палац і малады Францішак:
 згубіў ён малітоўнік базальян,
 жыве ў палоне эратычных кніжак.
 І дзверы шафы упрыгожыў барэльеф:
 драўляны антыфікс,

а ці сатыр смяшлівы...
 І чуецца яго пісклівы смех —
 бы гэта летапісец піша... успаміны.
 Касцёла неф барочна расквітнеў,
 анёлы з ружамі над купалам, як дзеці.
 Калісь у Казіміра канцлер Леў
 прасіў за волю, што губляў на свеце...

Мармеладавае неба

Прадчуваю ў небе свята...
 Хоць жыву я не багата
 (адзін двор і адна хата),
 назіраць пайду за садамі —
 маё неба з мармеладам.

Нізка-нізка аблачына —
 прывідовая дзяўчына.
 Візіторка? З запрашэннем?
 Маім думкам узвышэнне!
 Сон-вясёлкі нараджэнне!

Яе век — як тры хвіліны.
 Буду славіць нарадзіны
 дачкі вільгаці, ці сферы...
 Павятуха-хмарка — ў веры,
 што я стану хроснай маці...
 Бачу неба ў мармеладзе!?

Узор майго натхнення

Птушак танец рытуальны —
 ромбы, крыжыкі, квадраты...
 Я згубіла гул вакзальны —
 і знайшла свой дзень крылаты.
 Думкі лесам... То пралескам...
 І праз поле — на прастор.
 Горад дзесь застыў бурлескам...
 Птушкі вершаць свой узор.
 Бачу ромбікі і рысы —
 сее-сеецца дзень-шылях.
 Пэўным талентам актрысы
 паўтару крылаты ўзмах?
 І ў арнаменце адвечным:
 нібы ў трэцім дні тварэння —
 птушкі блудзяць шыляхам млечным...
 Такі ўзор майго натхнення!
 Замкі свецяцца Валыні...
 Расцілае посціл ціша:
 сінім вокам берагіні
 маё спыніцца узвышша.

У Качановічах

Прыляць разгорнута
 вострымі шлюзамі —
 бы рукавамі магічнай вады.
 Пенна-малочнай... І жабы мне —
 музамі —
 там, у стаўку, каля першай грады...

Дзе Качановічы бзава кружачца
 ў танцы шляхетным...
 У кожным двары
 травы высокія сцелюцца-вужацца...
 Богу якому прыносяць дары —
 людзі палескія, людзі балотныя...
 Ловяць-спыняюць вудою той час,
 дзе не губляюцца пчолы калодныя...
 Дзікага мёду з вякоў — празпас!
 І саламяныца хаты — пагонныя...
 І карануюць іх гнёзды буслоў...
 Людзі на сцежках, як згублены,
 — сонныя...

І размаўляюць са мною без слоў.
 Я абыходжу вузлы Качановічаў
 і разглядаю музейны пейзаж.
 Ды аканіцы, падковы — знаходзячы,
 не пакідаю двор шыляціца... Аж,
 бронзавым зліткам той заахвачаны,
 нібы якім медалём — за сукно:
 нехта са Скірмунтаў узнагароджаны
 быў на выставе ў Парыжы... Даўно!

Дзіўныя людзі

Дзіўныя людзі. Час іх у блудзе.
 Чашу на трызне ім выпіць да дна...
 Вэлюм магічны (ці ў мяце, ці ў руце)
 кіне на сцежку да продкаў вясна...
 Следам за ветрам яны галасілі.
 Брудныя твары абмыты слязоў.
 Неслі ахвяру і ў продкаў прасілі
 чыстага веку з нябеснай душой.

Са мною Ляхі

Рака ніткай Арыядны
 з лабірынта цягне час.
 Бераг выцягнуты, ладны...
 Дзень — што міфа пераказ.
 Бы птушыныя галовы
 ў жыхароў маіх мясцін:
 сойм барочны ладзяць совы —
 горнуць цела ў крэалін...
 Рака ніткай Арыядны
 з неба злучана здала...
 У мяне квіток мандатны:
 выбіраюць караля —
 людзі-совы... Можна, нагі?
 Хто з іх дэман? Кожны — Бог!?
 Я ж крычу: «Са мною Ляхі
 правяць бал пад скокі блох!».

Маскарад (абразкі)

Чайка дзюбай
 чэрыць рыску
 на вадзе.
 Карнавал пачне...
 Да піску
 сваю радасць давядзе.

Вось прайшлі на набярэжнай
 фаварыткі ў парыках.
 Яны ў радасці пацешнай —
 іх кароль жыве ў вяках.

Маскарад... Мой твар гатычны,
 нібы ў мемлінгавай Евы...
 Супраць ветру страх панічны
 пачынае свае спевы.

Карнавальна доўжаць шэсце —
 маўчуны:
 у злёных акуларах,
 пудра тлустая на тварох
 і пячатка на фулярах...
 Вельмі важныя чыны?

Хтось адчуў сябе Кентаўрам
 (як Лапіф сп'янеў з міфа,
 што прыліп да крэсла)... Хмарна!?
 Дождж крацеца складак ліфа —

Геры — з тварам чалавека...
 Дзесь ляціць страла Эрата
 да вады — шукае Рэха...
 Маскарад... Ідзе галота...

Чайка дзюбу падымае
 да нябёс.
 Я прастору азіраю...
 Сена воз...
 Хтось пакінуў на дарозе.
 Цень касца...
 Толькі позірк мой ў знямозе.
 Маскі... Маскі... Без канца...

ЧЫТАНКА

16 (8)

▶ АПАВЯДАННЕ

АКНО

Віктар КАЗЬКО

Што гэта было?

Была хата. Звычайная, сялянская. Акурат на сям'ю. Не маленькая, але і не надта вялікая. Толькі ашалаваная, што для гэтых мясцін не вельмі звыкла. Хаты тут ставілі без распусці і залішняй фанабэры, як ёсць з бяруннэў, ачэсаных з большага склюдамі, а то і проста сякерай. І ўсе вуглы вонку, а гэтая — у чыстае ластаўчына гняздо. Пад шалёўку, якую ў мужыка няма часу ды і няма дзе рэзаць: дошкі на падлогу і столь рабілі чатырохручна. Рыштванне, на ім бервяно, адмысловая піла. Пара рук унізе, на зямлі, пара рук уверх, на рыштваннях. І шморг, шморг да пярдзяга пару.

Не без таго пару, духу і дыху падымалася, пэўна, і гэтая хата, бо без яго на вясковай зямлі ўвогуле нічога не ўзыходзіць і не расце, калі чалавек гаспадарча не грунтуецца на зямлі, не зрастаецца з ёй. Таму, па ўсім, з цягам часу яго котлішча, як і сам ён, прыпадае да той зямлі, прырастае, знітоўваецца з ёй. На тым стаяла і стаіць вясковае жыццё, глыбінна, а недзе і непазнаваная і непадуладнай розуму.

Вось і гэтая хата, падпарадкаваная непазбежнасці зямнога і нябеснага накіравання, была ўжо бліжэй да вечнага супакаення, чымсьці да разгону ў векаванні. Зрублена, пастаўлена, па ўсім, даўнавата, бо зраслася з зямлёй, нібы тая зямля выпнула яе на паверхню, нарадзіла сваім подыхам, а цяпер клікала да сябе, блакітную, паднеба пафарбаваную, ужо абяскроўленую, без нутранага, жыўчнага цёку лясных сокаў, хаця пад шалёўкай таго і не было бачна, толькі згадалася — у пракаветнасці сыходу свой дух, сум і заўсёды трохкі сораму.

Мо таму хата і звалася канцавой. Хаця такой не была. Мо толькі некалі, у безабачнай і бяскопатнай маладосці. Цяпер жа яе падперлі хаты нядаўняй і напорыстай пабудовы, яшчэ не заветраныя, з выкавальнымі шлохам не да рэштга здэмуштай габлюшкі, моху і кудзелі паміж стыкамі бяруннэў, з каралямі і пацеркамі яшчэ не засватанай дзяўчыны, якая на самоце аплаквае ўжо сваё дзявоцтва бурштывымі слязьмі — жывцай, што бунтуе ў яе выпелым целе.

Пад націскам і буяннем гэтага маладога жыцця, навіны, якая пазбавіла яе нават імя, у свой час канцавая хата — з аднаго боку канцавая, а з другога пачынальная, першая, — сціснулася, укарацілася, паменела нават, здаецца, ростам і выглядала як адбалелы і ўпёрты ў зямлю абсечаны сук з дупельцам, а мо нават і бяльмом — адным адзіным прарэзаным на паўднёвай, падворкавай сцяне аконцам.

Але ўсё ж яна была. Была хата. Як званок сярод вуліцы, блакітны звяночак, але ўжо губляючы колер перад няўхільнасцю часу. А мяне ж час толькі ставіў на ногі, цягнуў за вушы ўгару, не надаючы яшчэ ўважнага розуму, дзе і як

я жыў, да сябе і наваколя. Трава ёсць трава, а хата — стойла, дзе можна сесці за стол, пад'есці і пераначаваць, а ўзімку пагрэцца на печы. І ўсе хаты былі для мяне на адзін капрыл, хаця ўсё ўжо вакол мяне мела назву, імя, заставаліся амаль безыменнымі, безаблічнымі, бо пасярод гэтага быў сам я. Толькі я. З імём, але безыменны, нябачны ні сабе, ні бязмежнасці свету, як усплёск ветру: дыхнуў, прабе і аціх, стаіўся да новага наплыву, сцюдзёнага ці цёплага дотыку да твайго твару, галавы, які ты ўспрымаеш настрыжанай галавой, валасамі, як малочнае цяля, што толькі вучыцца махаць, успрымае той жа нечаканы вецер ці надакучлівага авадня скурай ці маладымі яшчэ вушамі: сцэпанецца імі — і зноў мысай у матчыну цыцку.

Так і я ў сваім сірочым дзяцінстве купаўся, куляўся ад святла да змроку, з дня ўноч, давяраючы ім без асаблівага наракання і ўсведамлення розніцы паміж імі, хаця праг больш дня, святла. Але гэта было ўжо падсвядома, як падсвядома ўвайшлі ў мяне мая вёска, мая вуліца і хаты на ёй і амаль поўная адсутнасць у іх сталых мужчын, скрозь толькі жанчыны, у большасці ўдовы, дзяды і дзеці. Так жылі і мае ровеснікі, напрывязаныя яшчэ да калгаснага і хатняга выкарыстання сябры. Па іх я розніў, пазнаваў вясковыя хаты, атаясамліваў больш пры святле, бо дарослыя на цэлы дзень губляліся ў калгаснай працы.

І была ў нас груша. Старая, пракаветных дзядоў, якія даўно ўжо, пэўна, пад ёй і спрахлі, груша. Пад гэтай грушай мы больш і бавілі час, дурэлі і раслі ўлетку. І было падобна, што яна вырастала не адно пакаленне такіх, як і мы, бязбацькавічаў. Больш за тое, нарадзіла і дала жыццё самой хаце, каля якой помнікам і паўстала, каранямі, як рукамі, з двух бакоў узяўшы дамок у абдымкі.

Нашы заляцанні да гэтай грушы былі не бескарыснымі. Па-першае, зацішак і цянік, хаця над ёй, здаецца, якое б ні было надвор'е, заўсёды стаяла сонца. Нават у самы хмарны і дажджлівы дзень груша была асвечанай калі не сонечнымі промнямі, то ў некалькі адценняў і радоў каларовай каронай, што кольцамі клаліся, прыпадалі на яе макаўку. Толькі нас прыцягвала не гэтае дрэва і тым больш не ценя і зацішак. Самі грушы, а праўдзівей — грушкі. Таму што былі яны пры ўсёй раскошы і велічнасці дрэва вельмі маленькія, на адзін кус, адзін наш дзіцяці, невялікі яшчэ, хаця ўжо і не малочны кутні зуб.

І беручы тую грушку на зуб, мы не зводзілі адзін з аднаго вачэй. І рагаталі. Так, што нас згінала папалам. Грушкі былі кіслыя, хаця ў іх нешта і мелася, бо аддавалі кожнаму з нас аж у пяты і адгукваліся мласнасцю ў жываце. І не надта хацелася іх есці. Але елі адзін перад адным. А яшчэ таму, што другіх не было, другіх не ведалі.

Увогуле наша дзяцінства не спазнала смаку садавіны, бо

Фота Б. Сявечкі

садоў, садовых дрэў у вёсцы не было. Усе яблыні і грушы ссеклі і зрэзалі перад вайной, калі іх абклалі падаткамі. Толькі на пагоне (дзіўная назва, адкуль, чаму — ганялі туды пасвіць тавар ці людзей там ганялі?) раслі сярод жыта і выспявалі пад восень райкі, райскія яблыкі. Зноў жа дзіўна, чаму райскія, з якога раю трапілі на пагон, у нашу вёску, у наша дзяцінства?

Не сказаць, каб мы іх цураліся, не даходзілі да тых райскіх яблык нашы ногі. Сярод лета ўзяць іх у рот было немагчыма, да таго твая раёвыя яблычкі былі адначасова кіслыя і горкія. Калі ж зжыналі жыта, яны былі ўжо спажыўныя. Чырвоныя і хрусткія, салодкія. Толькі нам было не да іх: далёка дабірацца па колкай пожні. Але гэта было не бяды — жгатае поле пільнавалі калгасныя вартаўнікі, конныя аб'ездчыкі, каб мы не квапіліся, не збіралі пакінутыя на ім пасля жніва каласкі...

А дзікіх кіслых грушак было ўдосталь. Дзедава груша была невывучэная пладавітай, хаця і вялікі дрыстун нязменная прахопліваў нас ад яе кожнае лета:

Заўсёды ж пры лесе, балоце, вадзе неўпрыкмет і самі пачынаюць глухнуць і слепнуць, таму што больш слухаюць і глядзяць на свет, успрымаюць яго не вокам і слыхам, а скурай

танчэй саломінкі, вышэй харомінкі. Але мы былі звыклія да гэтага. Адзенне дазваляла рабіць гэтую справу імгненна, у некаторых і штаноў не мелася, толькі кужэльная сарочка да пятаў. А прыбіральні паўсюдна, ад плоту да хлява і за хлявом. Зямля спраўна прыбірала грушкі і даспелыя ў нашых жытатах рудаваць зярнятка-семецкі. Мы не паскудзілі яе, гэта пачало адбывацца ўжо ад перасыці, як сёння гавораць, ад экалагічна-чыстай ежы і дыетычна збалансаванага нашым адукаваным стагоддзем харчавання.

Груша лічылася прыналежнай майму лепшаму сябру Толіу Тупіку, па вулічнаму Войту. І гэта быў сапраўдны войт — канавод малечы ўсёй нашай вёскі, хаця і сам сабе наўме, што і дазволіла яму займаць, прыхватызаваць, як сёння больш на слыху, дрэва. Бо яно ўсё ж было нічым, стаяла на водшыбе ад зямлі, сотак і агароду Войта, на мяжы, прыхіленае да канцавой хаты, ахапіўшы, аблапіўшы яе каранямі і голлем. На яе страху яно і давала большасць свайго плоду. Са страхі ж грушкі скочваліся на зямлю ўжо Войта. Такім чынам ён валодаў грушкай ужо толькі ў якасці збіральніка іх, прыбіральшчыка, што не

перашкаджала яму аднаасобна выступаць перад намі іх гаспадаром, размеркавальнікам. Трэба адзначыць, што ён быў шчодрый. Ва ўсім шчодрый. Не заціскаўся, не жмоціўся з грушкамі і ахвотна дазваляў кожнаму з нас націскаць пальцамі на яго рукі, цела. Пасля чаго на іх утвараліся і доўга не знікалі ямки, што было нам забаўляльна і дзіўна, бо мы на тое былі няздольны, як бы не стараліся. Мо таму, што на нашых касцях была толькі скура і ані кропелькі мяса. І мы спраўна што моцы ціснулі цела Войта, пачынаючы з гэтага дзень і заканчваючы яго і зайздросцілі яму. І Войт шчыра радаваўся сваёй ямнай пазначанасці і даваў дасведчыцца ў гэтым кожнаму з нас.

Адно толькі крыўднае мне і заганае было ў яго паводзінах: гэта адносіны да мяне. Ці, праўдзівей, адносіны паміж намі. Нейкая закарэлая нянавісць паміж намі, кожны раз нечаканая і невытлумачальная. На пачатку дня сустракаліся мы сябрамі — не разаллі вада. Сябравалі паўдніа, а ў другую яго палову былі адзін аднаму лютымі ворагамі. Варожасць кож-

нашых бацькоў прымуова сіроцкага, байструковага паходжання. Абодва аднолькава шчырыя. Бесклапотна шчодрый ў сваёй галечы і жабрацтве. Хаця, хаця... У мяне, зразумела, нічога не мелася. Як гавораць: што ў камыша — стручок ды душа. А ў Войта была груша. І ён быў шчодрый і не хцівы ў дзелябе яе падаліц, як і ва ўсім астатнім, што тычылася справядлівасці, надзялення пагоне порахам — пляскатым, як гузік, для выбуху ад удара па ім малатком ці сакарай, даўгім — локшынавым, з дзірачкай усярэдзіне, для распапу печы, а таксама для гульні і забавы ў круцёлкі-вартухі: порах-лакшына ставіўся стаймя на падлогу, а шчык і кончык знізу падпальваліся. Порах гарэў і падскокваў — калі танцаваць, то ўжо і кружыцца. Забаўнік і прыдумляльнік быў наш Войт, грушкамі адорваў кожнага з нас як цукеркамі. Дзедава пракаветная груша толькі ўхвальна шапацела лістотай ды ўсмяшліва хітала каранаванай макаўкай.

Месцілася яна каля глухой сцяны канцавой хаты, якая, здаецца, увогуле ад нараджэння была глухаватай і мо нават паўслыпой, ці то з недагляду ці веку, гаспадары, які яе ставіў, ці яшчэ з якой-небудзь нагоды, а мо і заганы: ён і сам быў аглавушаны і прыслеплены. Сярод палешукоў такія сустракаюцца. Заўсёды ж пры лесе, балоце, вадзе неўпрыкмет і самі пачынаюць глухнуць і слепнуць, таму што больш слухаюць і глядзяць на свет, успрымаюць яго не вокам і слыхам, а скурай, адразу ўсёй сваёй плоцю, як салдацкая ўдава ці сам салдат мір, вайну і жыццё ў зямлянцы ці бліндажы.

Глухой была і задняя сцяна канцавой хаты. Толькі на пярэдняй, вулічнай, мелася нейкае падабенства дзвюх аканіц і вокнаў, намёк на іх. Але такіх маленькіх і, падобна, пужлівых, як вочка ў вераб'я, захопленнага знянату на сунічнай градзе. Так што тая акенцы можна было і не ўлічваць. Да ўсяго ж і зашклёны яны былі, здаецца, не шклом, а высцелены змрокам з сярэдзіны, трошачкі толькі зрэдканым, рухомым ад навісі над ім бэзу і язмену. Птушыныя вераб'іны вочкі ў павязі толькі з самімі сабой, з тым, што варыцца ў іх маленькай гожай галоўцы, у іх непаглядным сэрцы. Непраглядныя з вуліцы, падворку, але надта ўспрымальныя да вулічнага жыцця, варушэння кветак і вецця і лістоты тых жа бэзу і язмену, налетных чмеля, пчалы, сініцы, вераб'я і салоўкі, дарожнага прахожага руху жывёл і людзей. Мітуслівага чужога вока да сябе, усярэдзіну хаты, акенцы не дапускалі.

Але ў хаты мелася і сапраўднае акно, хаця і нейкае дзіўнаватае. Адным аднёнькае, як на большае не хапіла сілы ў тых, хто яго прарэзаў, што было няправільна для вясковага хатаў. Яны звычайна глядзелі на свет падворкавай сцяной трыма вокнамі: нам няма чаго хаваць, і мы хочам быць відущымі, ісіх і ўсё бачыць. А тут... Ужо крыху пазней я не-не дый думаў, што гэта акно спецыяльна зроблена такім. На аднаго, для мяне.

Было, было ў мяне акно. Для ўсёй нашай хеўры — шчодрая душа груша з маленькімі і неспажыўнымі грушкамі, калі мы кожны паасобку, такімі прывабнымі і смачнымі, калі ўсе разам.

17 (9)

ЧЫТАНКА

Для ўсіх разам быў і пагон з сукравічна крывавамі рубцамі пакручастых траншэяў, акапаў, бліндажоў, яшчэ не забінтаваных травой ад выбухаў бомб і снарадаў. Так люта пагуляла на тым пагоне вайна, а цяпер гулялі мы, падсвядома поўнячыся, набрыняючы пралітай тут варожай крывёй і крывёй нашых бацькоў. Такі гон быў колісь тут. І сёння мне думаецца, ці толькі колісь, ці закончыўся ён, ці не лёг лёсавызначальным, гербавым адбіткам на гэта поле. Поле для пасвіння статку кароў, для жыта, вясковага людю і нашых тут забаў. Мы вышуквалі на ім парэшткі мінуўшчыны, размініравалі былое, штохвілінна рызыкуючы застацца без будучага.

Груша, пагон, снарады і міны на ім, зоркі чырвонаармейцаў і нямецкіх свастыкі і яшчэ штосьці, такое сагалеае і ржавае, што не паддавалася і вызначэнню, — гэта было наша агульнае, калектыўнае вясковае, калгаснае. І сам я быў бяспрэчна і цалкам вясковых калгасных вытокаў — нараджэння, паходжаня і прызначэння. Але падсвядома душа прасіла, прагла і чагосьці яшчэ няпэўнага мо, ды толькі свайго. І я займеў тое сваё. Ажно. Адзінае вялікае акно на ўсё котлішча на падворкавай сцяне канцавой вясковай хаты. Хаця мяне і нікога з нашага хаўруса на тым падворку не вельмі прывячалі. І мы чамусьці перасцерагаліся яго. Унурывшыся, хапатліва абміналі, абыходзілі бокам. А я неяк забыўся. Прыпыніўся каля брамкі, павёў вокам паверх яе, дапяў ім да акна. Спатрыкнуўся позіркам на ім. І прапаў.

Што ўбачыў? А каб ведаў сам. Гадоў праз... шцаць, у сталым ужо ўзросце, пэўна, здолеў бы тое-сёе зразумець і растлумачыць — такі наш сённяшні век, адукаваны, бяздумна і лёгка вытлумачальны. А тады... Тады нават дзеці трохі думалі і не спышаліся выказаць сваё глупства, выстаўляць за ім.

Я, здаецца, убачыў у тым акне, у шкляннай яго шыбе самога сябе. Толькі не зусім сённяшняга, са збітым, пакараным ластаўкай рабаценым тварам. А некага спраўнага і больш дагледжанага. Твар яго стаў у маім зроку толькі імгненне. Потым ён пачаў расці, пачаў расці я сам. Расці, аддаляцца да постаці. І я ўжо не вельмі пазнаваў, хто перада мной, бо постаць тая адбеглася ў незразумелую і неспасціжную далечынь, у якой размыта і амаль безаблічна гублялася. Я, пэўна, і не бачыў, а толькі адчуваў яе прысутнасць, бо ўсведамляў, што яна павінна быць, што гэта я недзе там, у неабсяжнасці зямной прасторы. І гэта прывіднае адчуванне ў прасторы самога сябе ў замгнёным сонечным праменнем шкле доўжылася таксама толькі адну кароткую хвіліну. Узмах маіх век — і мяне няма. Нідзе нікога і нічога няма падобнага на мяне. Хаця ў аконным шкле паказальна чыгтэльна ўсё, што адбываецца вакол мяне, на вуліцы, на падворку — вонку, усё да драбніц, але толькі без мяне. Мяне як сцёрлі. Жыццё ішло без мяне, здаецца, як і дагэтуль, нязменная, безупынная, хаця крыху і перайначанае, прыхарошанае. І не зусім як бы сапраўднае. І гэта было несправядліва, не жыццё, а нешта зусім іншае, бо зноў жа без мяне. Чаго не павінна быць.

Сіні шклянны смутак агарнуў мяне — гэта я шкадаваў самога

сябе. Кіно на дроце, дый годзе. Але я быў уражаны не ім, збянтэжаны, абураны тым, што ў ім не знайшлося нават месца для мяне. І гэта было няправільна. Я так і падумаў: няправільнае кіно. Няправільная хата, няправільнае акно, няправільнае шкло. Усё няправільнае. Усё няправільнае, як і сама вайна. Недзе па-за намі і без нас гераічная, з подзвігамі, якіх у нас і блізка не было, бо мы проста тут толькі жылі і таксама проста толькі паміралі.

Усё навокал нялюдскае, няправільнае. Хаця сонца ў небе здавалася больш ласкавым і ўсміхлівым, чымсьці раней, і аблокі нязмрочныя, ветлівыя, вітальныя. І матылькі махалі больш яркімі крыламі. Увогуле ўсё і паўсюдна пабольшала, падрасло, падужэла. І птушка перада мной хаця і адзіная, але не звычайны вясковы шэрабрудны верабей, непаразумеў нейкае. Колеру зусім не тутэйшага, ці не заморскага, грудка ружовая з пераходам у малодзіва, і падкрылкі зеленаватыя, і скача па дрэве фанабэрыстым скокам, апушчана ўніз, долу галавой, не па-людску і не па-птушынаму — угору хвостом. Усё навокал угору хвостом, дагары нагамі, наадварот, няправільна.

Але я сваёй уваскрэсласцю, небыццём ужо быў уцягнуты ў гэтую няправільнасць. Быў няздольны пазбавіцца яе, прыкуты да яе мацней, чымсьці кайданамі і ланцюгом. Я нават пачаў цурацца сваёй хеўры і ўжо не ўпадаў так па грушкі, па гульніх на пагоне. Мяне цягнула, зводзіла з белага свету акно. Я больш часу праводзіў, стоячы каля плоту і нязводна глядзячы на яго.

І неўзабаве быў прыкмечаны. Справа ў тым, што ў той канцавой хаце жыла дзяўчына. Не ведаю, пры бацьках, без іх, яны неяк засталіся па-за маёй памяццю, а дзяўчына невядома як, калі і чаму запала ў вочы. І мо не толькі ў вочы, хаця не сказаць, каб была яна кідка прыгожай. Запала такая, як ёсць, і назаўсёды засталася ў маёй ужо нават дарослай памяці. Увайшла ў яе ціха, нечакана і незаўважна. Пэўна, як усё найбольш значнае неасэнсавана і непадуладна ўваходзіць у нашу свядомасць. Уляцела нячутным і нябачным на сонцы махам кры-

лаў, як стракозка. Толькі не тая, што водзіцца на лугу, грувацкая і цяжкагаловая, хіжа абуджаецца ў пару выпявання траў у паляванні, пошуках здабычы.

Ёсць у яе ціхмяная і непрыкметная сястра. З'яўляецца, пэўна, з вады. І жыве больш пры вадзе, сінявая, нябачная на рацэ ці возеры, пад іх глыбінны колер. Аддае перавагу не хуткай плыні ракі, а яе затокам, старыцам, у спакоі якіх вясельна раскашуюць белыя і жоўтыя гарлачыкі, на задуменных іх кветках якраз больш і месціцца сінявая страказа, мо скрозь іх пярэсткі пазнае зямную глыб і звязваецца з небам — далучаецца і пазнае вечнасць.

Вось такой, падобнай да сінявай стракозкі, была і дзяўчына з канцавой хаты. У блакітнай сукенцы з раскіданымі па ёй гаршчыкамі-гарлачыкамі, сінявока. Заплечная доўгая льянная каса да пояса. Перакінутая за плечы, а больш ляжыць на грудзях. І дыхае, дыхае разам з ім, як дыхае жытнае поле, калі пачынае палавецца, калі ўжо наліваецца, спеліцца пругкі колас. З тых жытных каласоў, здаецца, была і сплечена каса дзяўчыны. Таму яна і дыхала, абяцала, зачароўвала, прыцягвала і дразніла мяне. І дзяўчыне самой, па ўсім, падабалася яе налітая сонцам каса, бо яна часта лашчыла яе крышачку бухматы кончык, вусікі яго падушачкамі пальцаў.

Яна прыкмеціла, адзначыла сярод равеснікаў і паклікала мяне на свой падворак мо і вымушана. Нешта адбывалася ў яе з маім стрычным братам. Яны абодва закончылі дзесяцігодку і рыхтаваліся некуды паступаць вучыцца, карпелі над падручнікамі, у якіх, пэўна, было нешта смешнае, бо яны часта і гучна рагаталі, схіліўшыся адно да аднаго.

Але тое мне было не да галавы. Хаця не сказаць, каб зусім. Запала ж у вочы дзяўчына. Нейк міма волі запала яе чыстае і нячутнае дыханне, вочы, як працяг неба, цяжкая каса, што няўзнак абкруціла мяне колерам люблага

Мяне цягнула, зводзіла з белага свету акно.

Я больш часу праводзіў, стоячы каля плоту і нязводна глядзячы на яго

пагону, як падала нейкі знак. Знак у далёкую, а мо і не такую далёкую будучыню, калі і на тым пагоне ўздыдзе, загусціцца, пачне палавецца жыта. І мая русыявая стрыжаная галава ўжо ў той час усё больш коласам хілілася долу, нешта ў ёй ужо спелілася, яшчэ няпэўнае, — налівалася чаканнем і неспазнаным смуткам. Час уладна браў мяне ў свае абдымкі і вымушаў спатыкацца на роўным месцы, дзе раней я капацеў лётам. І нішто не замінала гэтаму бегу і лёту. Усё міма, міма. А цяпер...

Але ж больш за ўсё займала мяне акно. Калі я ўпершыню зазірнуў у яго, убачыў не толькі самога сябе, адчуў бездань, подых бясконцага глыбу зямлі. І з той бездані, таго глыбу, з чорнага змроку, здаецца, абякавага шкла на мяне дыхнула цяплом і пяшчотай, як бы нехта прыманьваў мяне, прымаў і бласлаўляў. Абяцаў і вёў у бясконцасць існасці, да якой прыналежаў і я. Хаця мяне там злачынна сцёрлі, растварылі, не пакінуўшы і следу.

А я праг застацца, праг убачыць калі ўжо не сябе, то хаця б свой след. След у сіне-абяцальнай смуге акна канцавой хаты. І таму я зноў і зноў прыпадаў да таго акна, нібы імкнуўся ўжо не ў сваё, а ў чужое жыццё. Як уся наша хеўра імкнулася безбілетна седзячы на сцяне разбуранай вайной месачковай сталінскай — так яна чамусьці называлася — школы хоць краечкам вока зазірнуць на чужое прыгожае жыццё на белай прасціне недаступнага нам кіно.

Толькі законнае кіно майго дзяцінства больш не было абяцальна падахвочвальным і ласкавым. У ім і за ім, у глыбі пакоя, была абякаваць. Хаця штосьці ў самім ужо пакоі мелася і прывабнае мне, хвалючае. То нейкія невыразныя цені прабягалі, то высвечваўся ложка, акуратна засцелены поцілкай з каляровымі ўзорамі, белы ражок узбітай падушкі з карункамі і дзявочай апратка, развешаная на самаробным крэсле. І гэта мяне таксама хвалявала. У простасці

і звычайнасці таксама хавалася нейкая салодкая таямніца трапяткога бавення сонечнага дня сіняй стракозкі на белых і жоўтых гарлачыках старыц. І таму я нязменная застаўся верны сваёй прыхільнасці цяпер ужо адчуваннага і абякавага да мяне акна.

Напярэдадні таго памятнага дня я не пайшоў са сваімі хаўрусікамі на пагон, хаця павінен быў пайсці. Мы дамовіліся завяршыць размініраванне снарада, заняліся гэтым яшчэ дзень таму. Узброіліся сякерамі, малаткамі, зубіламі і толькі прыступілі да працы, як нас прыпынілі.

У Войта было яшчэ два браты. Малодшы, шасцігадовы па мянушцы Кот, якога мы пазбягалі, бо ён быў даносчыкам, пільнаваў нас і даносіў дарослым, чым бы мы ні займаліся. Старэйшы брат, трынаццацігадовы Мікола, ужо прыпісаны да калгаснай працы, араў на воліках калгасныя палеткі. І ў той дзень араў непадалёку ад пагона.

І як толькі мы паплявалі на рукі і грукнулі сваімі прыладамі па тоўстым азудку снарада, каб пачаць яго раскрутку, як атрымалі бізуна. Брат Войта ахапіў кожнага з нас. Аперэзаў усіх адным махам. Кот прасачыў за намі і данёс брату, чым мы займаемся. Мне падалося, што снарад выбухнуў, такі моцны быў апёк. Усе мы гарохам і галопам сыпанулі ў бакі па пагону.

Мне дасталося больш за іншых, хаця брат Войта захапіў мяне толькі кончыкам бізуна. Але якраз у гэтым і была справа, на кончыку араты прыладзіў свінцовую блямбу, яна да крыві расекла мне бок. Мо таму мяне і не аказалася разам з маімі хаўрусікамі на пагоне. Застаўся ў доме і выправіўся да майго акна.

У той дзень, які назаўсёды ўрэзаўся ў маю зрушаную і хваравітую памяць, я прыпаў да яго ўсім тварам, для лепшага агляду абхапіўшы скроні далонямі, як гэта робіцца, калі мы зазіраем у калодзевы, каб убачыць у ім зоркі. Тыцнуўся халодным носам у шыбу і нічога не ўбачыў. Ажно патухла для мяне. У хаце было ноч ноччу. А шкло здалося цёплым, як бы яго нехта знарок падаграваў, развітална мне. Але гэта толькі абнадзеіла мяне. Нічога не відно таму, што вельмі наблізіўся да шыбы, вачэй не хапае, каб змеціць, што за ім ці ў ім тоіцца. А тоіцца, несумненна, толькі такое велічна вялікае, маім вокам неспасціжнае.

Я адхіліўся ад шкла, нават адступіў пару крокаў назад. Касы сонечны прамень пазалаціў, падпаліў шкло. Ажно, здаецца, пачало слепнуць. У самой яго сярэдзіне прарасло бяльмо. Спачатку маленькае, як макавае зярнятка, толькі белае. Але тое зярнятка павялічвалася, расло і змяняла колер. Жаўцела, рудзела, чарнела. А потым успыхнула і закрывавіла.

І я ўбачыў.

Што?

Жыцця не хапіла разгадаць. Я жахнуўся, спалатнеў і захістаўся.

А вечаарам у той жа дзень на пагоне, здабываючы порах з нямецкага ці савецкага снарада, падарваўся Войт.

Войт усё ж, прабачце, а не я. Бо ў мяне не хапіла духу ў той дзень пайсці разам з усімі на пагон, дзе ўжо спеліся, пачыналі чырванец райскія яблыкі.

Фота А.А.А.А.

▶ РАДКОЎІ

РАДЗІМЫЯ ПЛЯМЫ

Сяргей КРАСНАБОРОД

*
пражываю дні поўныя слоў
шукаю словы поўныя дзён

што я ім пасля гэтага
ці яны мне дагэтуль

*
старэчы постмадэрнізм
жыццё
як успамін
пра жыццё якое прайшло

*
пра гэта можна спытаць у зязюлі

аднак вясною так не хочацца
ведаць адказ

*
стрэлкі і цыферблат
на тыльным баку запясяця

зручная форма
надзейных кайданкоў

*
Няма сэнсу скардзіцца

горад магутны і ўважлівы
як кат
які збірае дзьмухаўцы

*
у бяздзеянні
ўсякі механізм
уяўляе сябе
гільяцінай

*
чайкі на пляжы з'яўляюцца
ўвечары

марскія прэтэндэнты
на адкіды зямной жыццядзей-
насці

*
горад ведае сваіх вар'ятаў

радзімыя плямы
на пажадлівым целе

*
новыя часы
новыя формы
адзінай бясконцай песні
пра тое што ты ёсць

*
часам я бачу сябе камандзіра-
ваным
у чужым горадзе
сярод чужых людзей

і чакаю пакуль ён напоўніцца мною

*
я чарапаху
мая хата ў заплечніку
таму
і спяшацца ўжо няма куды

*
ранішняя кава
дзённая гарбата
вячэрняе піва

каб жа ж не пераблытаць

*
з боку на бок кручуся ў ложку

чакаючы сну
пошук формы
вартай зместу

*
у адзіноты ёсць адна прывілея
яна заўсёды побач
нават калі ты адзін

*
усяго некалькі нотаў
усяго некалькі літараў

колькі стагоддзяў наталіліся іх
варыяцыямі

*
валодаць памяццю
каб не зважаць на сучаснае

так навучаюць прарокаў

*
брук часін
асцярожна ступае па імёнах
той хто стане
наступным камянём

*
птушкі ня любяць рэлігійных
войнаў
таму ім хапае неба

*
напачатку было слова
і слова было у Бога
і слова было «ENTER»
падаюць і разбіваюцца

гораду таксама не патрэбна
насенне раскошных каштанаў

*
ад зялёнага — да жоўтага
ад жоўтага — да пустаты

і шэрыя шаршаткі дрэваў
уторкнутыя ў падушку неба

*
галубы ходзяць па лісці
у ранішнім парку
восені гукі жывыя

*
зорнае неба пасля тыдню дажджоў
чэзлае лісце парэчак і канопляў

лета ўпершыню так знікае
пакорліва аддана

*
па лісці ў лесе коцяцца пацеркі
у траве застаюцца чакаць

імжыць з вечнасці ў вечнасць

*
лісце яблынаў і клёнаў
слёзы шытшыны
даўкія пацеркі рабінаў

рухаецца восень да зімы
ад зялёнага да пунсовага

*
у вясны марудная праца

прыбіральшчыца ў майстэрні
прасторвага архітэктара

*
красавіцкая распуста кашта-
наў
галовы змеяў
у чаканні спелых яблыкаў

*
адзінокі працаўнік-паўук
глядзіць на раку з моста
месяц ажывае ў вадзе

*
над морам поўня з чырвонага
золата
над горадам — са срэбра

чыя даражэйшая

*
у небе з'явілася сонца

так на чыстай паперы
з'яўляюцца гэтыя словы

*
пішу спачуванні
чыстаму лісту паперы

ён ахвяруе сабою
дзеля майі ласкі да яго

*
першае слова
аб тым як жыць

і больш я не належу сабе

*
гульня мае назву «знаць»
дзеяслоў
які марудна перапаўзае
у назоўнік

*
мяне вывучае тэкст

сярэднявечны трактат
па мастацтве валодаць увагай

*
пішу Богу
чытаю эконцы

яму не падабаецца цензура
ёй не зразумелы сэнс

утрох бавім жыццё

*
тэлеграма

вось калі спазнаеш
кошт слова

*
калі-нікалі я пужаюся
што словы на мяне забыліся

і плачу
безупынным шматкроп'ем

*
і словы адшукваць такія
каб кожны разумеў
як Бог

*
бязглуздае жыццё
паміж публіцыстыкай і кухняй

прахадны двор за сметнікам

там на сценах
таксама напісаныя словы

*
стаць інвалідам
каб нават літасць
давала прыбытак

*
мэта
бы адвечны вораг
падкрадваецца ззаду

і не паспяваеш зразумець гэта
каб своечасова
стрэліць сабе ў спіну

*
плач немаўляткі
вытанчаная паэзія

тут кожны твор
варты натоўпу тлумачоў

*
шмат іншых непрызнаных
птушак

і толькі зязюля
упарта стараецца
падмануць лёс сваіх дзетак

Беларужы лес

- ЧЫТАЙ КНІГІ НА
KAMUNIKAT.ORG• 12 000 КНІГАЎ, ГАЗЭТАЎ І ЧАСОПІСАЎ • РАЗМОВЫ ПРА КУЛЬТУРУ
• ЛІТАРАТУРНЫЯ РАДЫЁПЕРАДАЧЫ • НАВІНКИ ВЫДАВЕЦКАГА РЫНКУkamunikat.org
Беларуская Інтэрнэт-Бібліятэка

▶ КАМЕДЫЯ ДЛЯ ТЭЛЕЭКРАНА

АЛЬБОМ НА ПАМ'ЯЦЬ

Ніл ПЛЕВІЧ

Дзейныя асобы

Мірон Архіпавіч — загадчык кафедры, гадоў пад 60, умеранай паўнаты.

Члены кафедры:

Іван Якубавіч — гадоў пад 45, чэрава магло б быць меншае.

Міхась Яўменавіч — гадоў 50, на выгляд трохі ацеслівы.

Пелагея Карпаўна — гадоў 50, залішне паўнацелая.

Зінаіда Маркаўна — гадоў 40, трохі дрындудыстая.

Інэса Пятроўна — гадоў 35, зграбная, танклявая.

Піліп Піліпавіч — гадоў 40, дробненькі, «скура ды косці».

Дзея адбываецца на кафедры літаратуры аднаго з універсітэтаў Беларусі. За радамі вузкіх пісьмовых сталаў сядзяць — па адным, па двое — члены кафедры. За асобным сталом насупраць іх — загадчык кафедры, прафесар Мірон Архіпавіч.

Мірон Архіпавіч (да прысутных). Ітак, планавыя рабочыя пытанні мы разгледзелі, але я прашу ўсіх затрымацца — ёсць яшчэ адно пытанне, не планавы, акое таксама мы павінны вырашыць калектывна, бо яно датычыць кожнага з нас. Пытанне гэта папрасіла паставіць наша самая маладая супрацоўніца Інэса Пятроўна. Я трохі ў курсе справы, лічу, што задума — цікавая, арыгінальная, вось давайце і абмяркуем. Інэса Пятроўна, калі ласка, сюды, да мяне, будзеце ўсё паказваць і тлумачыць. (*Сам з крэслам адсоўваецца крыху ўбок*).

Інэса Пятроўна выходзіць з тоўстай папкай у руках да стала, за якім загадчык.

Інэса Пятроўна. Прабачце, хвалююся, нават не ведаю, як лепш пачаць... Значыць, так. Вось у гэтай папцы — ужо амаль гатовы фотаальбом, прысвечаны ўсім вам, жыццю нашай кафедры. Вы ведаеце, што я ўжо гады тры, як фатограф-аматар, раблю здымкі паўсюль дзе можна, дзе ёсць хто-небудзь з вас або мы ўсе разам. На гэтых здымках — і нашы пасяджэнні, і вы ў аўдыторыях — чытаеце лекцыі ці вядзеце практычныя заняткі, і з абароны дыпломных, і з урачыстых вечароў, і нават з юбілейных застоляў, дзе вы і п'яце віно, і скачаце польку...

Іван Якубавіч (перабівае Інэсу Пятроўну). Дык гэта ж выдатна! Мець такі фотаальбом дома — я не супраць! І няма чаго тут абмяркоўваць! Мірон Архіпавіч, стаўце на галасаванне — і толькі!..

Інэса Пятроўна. Ой, не-не-не, Іван Якубавіч, не! Я ж яшчэ не сказала вам галоўнага! Альбом жа мой — не зусім звычайны. Можна нават сказаць: зусім незвычайны!

Мірон Архіпавіч. Вось вы і скажыце, у чым яго незвычайнасць.

Інэса Пятроўна. Незвычайнасць яго ў тым, што на фотаздымках, з аднаго боку — вы, вашы мілыя твары, а з другога боку — як бы і не вы, бо не вашы фігуры, не вашы плечы, рукі, ногі...

Усе хорам. Як гэта? Як гэта і мы і не мы?

Інэса Пятроўна. Рэч у тым, што... толькі не хвалойцеся, калі ласка, не ўспыхвайце, прашу вас... рэч у тым, што на здымку галава, ну скажам, Івана Якубавіча, а цела, — перш за ўсё жывот і ногі, — ну, трохі не тыя, знаёмыя нам, якія мы прывыклі бачыць, і ад гэтага, паверце, Іван Якубавіч вельмі выйграе, глядзіцца такім маладым, статным, падцягнутым...

Іван Якубавіч. Пратэстую! Рапсуда пратэстую! Што гэта вы сабе дазваляеце, мадам? Калі вы такой думкі пра мой жывот — думайце сабе! Але ж не публічна, не пры калегам! Па-першае, скажу вам, у маёй Ульяны Сідараўны ніякіх прэтэнзій да жывата свайго мужа няма, а гэта — галоўнае. Дрэнна, калі жывот не падабаецца жонцы, і яна захоча пацікавіцца нейчым іншым. Па-другое, шаноўная, у вас недасканалы эстэтычны густ. Паглядзіце! (*Падымаецца, выходзіць з-за стала, пры гэтым чэрава, канечне ж, «падбірае», уцягвае*). Гэта — непрыгожы, брыдкі жывот?

Міхась Яўменавіч. Цудоўны жывот! Самы той — што трэба! Даў бы Бог мне гэтакі!..

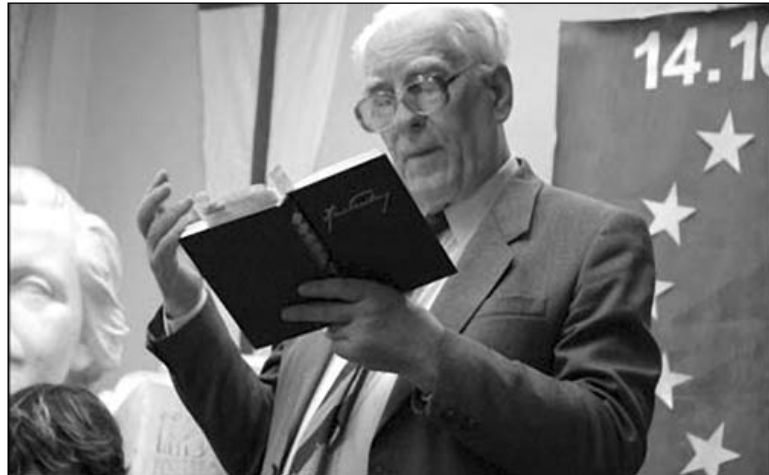
Піліп Піліпавіч. Мадэльны жывот мадэльнага мужчыны!

Пелагея Карпаўна. Іван Якубавіч, не слухайце, што яна сказала. Калі ваш жывот яна лічыць па нейкіх паказчыках неадпаведным, то (*паварочваецца да Інэсы Пятроўны*) даруй, даражнёчка, ты сапраўды не разбіраешся ў мужчынскіх жыватах.

Інэса Пятроўна (*голасна, крыўдлівым тонам*). Паслухайце! Паслухайце! Хіба я маю на ўвазе рэчы, прабачце, фігуры ў рэальнай плоскасці? У рэальнасці — я нічога не маю супраць жывата Івана Якубавіча. І калі ён вам, шаноўны калега, падабаецца, — дык насіце на здароўе і красуйцеся! І нарошчвайце яшчэ гэта самае... калі ласка!.. Я хацела вам — усім вам, мае дарагія, — прапанаваць, як ужо сказала ўпачатку, незвычайны фотаальбом, у якім усе вы пададзены ў незвычайных параметрах і ў незвычайных ракурсах.

Міхась Яўменавіч. І ў ракурсах?

Інэса Пятроўна. Канечне! Перш за ўсё размова ідзе пра ракурсы. Я фатаграфавала вас у звычайных жыццёвых сітуацыях. Гэта — нецікава. Шаблон! Мая задача была — даць нешта новае, незвычайнае, калі хочаце — экстравагантнае. Напрыклад, быў у мяне здымак, на якім нашы старэйшыя калегі Іван Якубавіч і Пелагея Карпаўна танцуюць — на тым памятным юбілейным вечары, на банкете. Што я раблю? Звычайны, элементарны фотамонтаж: бяру ілюстраваны часопіс, а іх у мяне сотні, і знаходжу фотаздымак: маладая, атлетычнага складу пара выконвае, прычым, па-майстэрску выконвае якісьці танец. Я выразаю на сваім здымку галаву Івана Якубавіча і галаву Пелагеі Карпаўны і накладваю іх, адпаведна, на галовы гэтых маладых танцораў. Акуратненька ўсё раблю — каб

камар носа не падтачыць. А затым перафатаграфую — і ўсё! І калі ласка, можаце паглядзець, якая цудоўная спрытная маладая пара кружыцца ў танцы — Іван Якубавіч і Пелагея Карпаўна! Вос, паглядзіце! (*Перадае здымак Пелагеі Карпаўне*).

Пелагея Карпаўна (*смяецца, аж заходзіцца*). А божачкі! Гэта — я танцую? Дык а дзе ж мае сто дваццаць кіло? (*Перадае здымак Івану Якубавічу*).

Іван Якубавіч (*незадаволена*). А хіба я з вамі калі-небудзь танцаваў? Было такое?

Пелагея Карпаўна. Было, Іван Якубавіч, было! Даўнавата, праўда, але — танцавалі.

Іван Якубавіч. Нешта не помню... Ну, але дапусцім. Я хачу выказацца наконт самой канцэпцыі фотаальбома. Рэч у тым, шаноўная Інэса Пятроўна, што вы парушылі натуральную цэласнасць чалавечай асобы. Вы што ж, думаеце, што разумная, мажэвітая галава можа быць абы на якім целе? Што цела — ну торс, рукі, ногі і ўсё, што ўсярэдзіне, не мае дачынення да разумовай і псіхічнай дзейнасці? Прабачце, не палічыце нясціпласцю, але я, напрыклад, не ўяўляю, каб мая галава тырчэла на тулавішчы нейкага дробнага замухрышкі-здыхляка...

Піліп Піліпавіч. Напрыклад, на маім...

Прысутныя рагатнулі.

Мірон Архіпавіч. Інэса Пятроўна, скажыце, калі ласка, вы і маю кучаравую адрэзалі?..

Інэса Пятроўна (трохі разгублена). На здымку, Мірон Архіпавіч, на здымку!

Мірон Архіпавіч. Ну так, на здымку, але — адрэзалі?..

Інэса Пятроўна (яшчэ больш разгублена). Адрэзала... Каб нікому не было крыўдна — абразала ўсім, без вынятку.

Мірон Архіпавіч. Добра, добра! Адрэзалі, дык і добра. Трэхі пазней я яшчэ выкажуся.

Інэса Пятроўна. Шаноўныя мае старэйшыя калегі! Прадчуваю, што і ў іншых з вас, і не толькі ў Івана Якубавіча, ёсць па праекту альбома заўвагі і, магчыма, прэчэнні. Гэта — натуральна. Я раздам вам усе здымкі, вы паглядзіце, калі ласка, і дайце сваю ацэнку, помнячы, што я хачу зрабіць як найлепш.

Кладзе перад кожным членам кафедры па некалькі здымкаў. Тыя пачынаюць іх разглядаць і адразу ж пырсаюць смехам, а тады заходзяцца ад рогату і выкрыкваюць: «Брава!», «Во здо-

рава!», «А вой-вой-вой, што гэта? Здзекі ці жарты?»

Міхась Яўменавіч. Па-мойму, усё гэта належыць да жанру гумару...

Інэса Пятроўна (паспешліва). Правільна, Міхась Яўменавіч! Вельмі рада, што вы гэта зразумелі. Без пачуцця гумару разглядаць і ацэніваць мой альбом, думаю, справа марная, задавальнення, а тым больш радасці ён не прынясе.

Іван Якубавіч. Які ж гэта гумар? Такое скрыўленне аб'ектаў рэчаіснасці — гэта сатыра, злая насмешка! Я гаварыў у абарону жывата свайго, а цяпер яшчэ скажу і пра ногі. Чые гэта грэбалы вы мне ўзычылі? Хіба яны лепшыя за мае?

Інэса Пятроўна. О, Іван Якубавіч, калі я скажу, чые «грэбалы» вам дасталіся — вы будзеце ганарыцца. Гэта, шаноўны прафесар, «грэбалы» самога Алена Дэлана! Са-мо-га (*выразна, амаль па складах*) А-ле-на Дэ-ло-на! Разумеце?.. А пад мілую галоўку Зінаіды Маркаўны я падабра фігуру самай знакамітай у свеце актрысы — Мэрылін Манро! Вялікай Мэрылін Манро!

Іван Якубавіч. Прабачце, Інэса Пятроўна, гэта вы так лічыце, а вось сама Зінаіда Маркаўна ўпэўнена, што яе ногі прыгажэйшыя, чым у гэнай вашай, як вы казалі, Мурлін Мурло.

Інэса Пятроўна. Я сказала Мэрылін Манро.

Іван Якубавіч. Ну хай будзе так, хоць мне здаецца, што на наш славянскі лад прыгажэй і ямчэй гучыць Мурлін Мурло... Больш таго, я дапускаю, што Зінаіда Маркаўна лічыць, што яе ногі — самыя прыгожыя жаночыя ногі ў свеце.

Зінаіда Маркаўна. Дарагія мае! Я вас вельмі прашу: ну, не трэба! Ну што вы ўчапіліся за мае ногі?!

Інэса Пятроўна (да Івана Якубавіча). Але ж ёсць і аб'ектыўныя крытэрыі прыгажосці!

Іван Якубавіч. Дзе? У поглядах на жаночыя ногі? Ды вы што? Колькі на свеце жанчын — столькі і крытэрыяў прыгажосці жаночых ног!

Піліп Піліпавіч. Як і крытэрыяў мужчынскага жывата.

Прысутныя рагатнулі.

Іван Якубавіч (да Піліпа Піліпавіча). І вы дарэмна іранізуеце! Правільна: у кожнай жанчыны і свой крытэрыі мужчынскага жывата, свой! Каторай падабаецца ўсмятлы, прысохлы да спіны...

Піліп Піліпавіч (перабівае). Як у мяне, напрыклад...

Іван Якубавіч. ...а каторай, ды не каторай, а многім вельмі па густу жывот, так бы мовіць, з тэндэнцыяй да авангарднай ролі ў абліччы мужчыны.

Піліп Піліпавіч. Авангарднае чэрава!..

Прысутныя рагатнулі.

Інэса Пятроўна (апалым голасам). Ну, я бачу, што сур'эзнае абмеркаванне пераходзіць у гумарыстыку, а гэта і ёсць ваша ацэнка майго праекту... Мірон Архіпавіч, відаць, пара закругляцца, падводзьце вынікі. (*Садзіцца за стол*).

Мірон Архіпавіч (паважна адкашляўшыся): Так, будзем прымаць пастанову. Абмеркаванне прайшло досыць актыўна, аб'яжавых да задумы Інэсы Пятроўны не было — і гэта выдатна. Наколькі правільна я зразумеў выказаныя думкі і ацэнкі — бальшыня схіляецца да таго, што ўвогуле альбом на памяць зрабіць трэба, хай будзе такое сведчанне нашага кафедральнага жыцця і працы, але што датычыць канцэпцыі альбома, якую прапанавала Інэса Пятроўна, на жаль, яна выклікала амаль ва ўсіх вялікія сумненні. Можна проста не гатовыя, не падрыхтаваныя да такога арыгінальнага. Ці, як тут гаварылася, экстравагантнага творчага падыходу. Будзем помніць, што мы ўсе выхаваны эстэтыкі рэалізму, рэалістычнай літаратуры і мастацтва, спачатку — крытычнага рэалізму, а затым — сацыялістычнага. І самае асцярожнае, нясмелыя навацыі мы схільны прымаць за буржуазны мадэрнізм. І ў прыёме, ужытым Інэсай Пятроўнай, канечне ж, нешта ёсць непрымальнае, — для мяне, ва ўсякім разе. Не прымаецца мною вось гэта самае спалучэнне — галава мая, а цела, фігура — некага іншага. Рэч не ў тым, што ў кагосьці з нас прапаў авангардны жывот, ці яшчэ што занадта авангарднае. Ну, а калі б мастак намалюваў вядомага чалавека ў поўны рост і пры гэтым моцна змяніў фігуру — аблегчыў яе кіло на трыццаць-сорак, — ці запратэставаў бы вядомы чалавек? Наўрад! Можна, яшчэ і пахваліў бы мастака. За тое, што зрабіў яго на малонку трохі прыгажэйшым, трохі больш сімпатычным. Значыць, рэч не ў скажэнні фігуры, а ў тым, што фігура чужая, чужое цела, рукі і ногі, усё чужое. Знікла адно натуральнае цела. А гэта — канец прыроднай, ад Бога, прыгажосці. Але глыбіны матыў задуманага Інэсай Пятроўнай я разумею. Яна хацела прымусяць кожнага з нас паглядзець на сябе і заняцца ўдасканаленнем таго, што нам дадзена ад Бога. Я правільна кажу, Інэса Пятроўна?

Інэса Пятроўна (праз слёзы). Дзякую, Мірон Архіпавіч. Шчыра дзякую... Менавіта ў гэтым жывое зерне маёй задумы. Даруйце, мае дарагія, што прынесла вам лішняе, непрыемнае хвалюванне, даруйце...

Мірон Архіпавіч. Дык чаго вы плачаце? Усё ж добра! Паслухалі, паглядзелі, паразумеліся... А фотаальбом на памяць зрабіце. Мы вам будзем вельмі ўдзячныя. Толькі, канечне, хай у кожнага з нас будзе пры сабе і галава і ўсё астатняе. Гэта надзвычай важна, каб усё тваё было пры табе. Дзякую ўсім за ўдзел у працы, пасяджэнне кафедры закрываецца.

Заслона.

ЗАПІСЫ

20 (12)

▶ НАЧНЫЯ НАТАТКІ

ВЕРА І АДВАГА

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

3 траўня Уладзімір Мікалаевіч Сіўчыкаў адзначыў сваё 55-годдзе. Віншум нашага аўтара — і жадаем яму здароўя, веры і адвагі!

Два медалі

Дазнаўся з інтэрнэта, што пад Каляды трох свецкіх вернікаў-беларусаў узнагародзілі папскімі медалямі «Benemerenti» — «Асабліва заслужаным». Высокую адзнаку Ватыкана ўпершыню атрымалі нашы суайчыннікі, якіх ушанавалі за вялікую працу на карысць Касцёла, а значыць, і хрысціянскіх каштоўнасцей на Беларусі. Атрымалі іх лаўрэаты ў сталічным касцёле Святога Сымона і Святой Алены з рук Апостальскага Нунцыя арцыбіскупа Клаўдыя Гуджароці ў прысутнасці Мітрапаліта Тадэвуша Кандрусевіча. Сам медаль бела італьянскага золата надзвычай прыгожы, мае форму стылізаванага крыжа з выяваю Хрыста. На адваротным баку выбіты надпіс Benemerenti на фоне герба Ватыкана — тыяры і скрыжаваных клочоў. Стужка да медаля ў традыцыйных папскіх, бела-залатых колерах. Надзвычай эфектна і ўрачыста выглядае і була з пчаткай і ўласнаручнай сінатурай Наступніка святога Пятра, Папы Бенядыкта XVI.

Найболей парадаваўся за двух лаўрэатаў, а дакладней — лаўрэатак. За калегу, дырэктара выдавецтва «Pro Christo» Аліну Новікаву і за даўнюю знаёмую, пісьменніцу і перакладчыцу, галоўнага рэдактара часопісаў «Ave Maria» і «Наша Вера» Крыстыну Лялько, якую з задавальненнем павіншаваў.

Але з прыкрасцю прыгадаў і нядаўнюю тэлефонную размову, у якой папікнулі мяне: «Ну дык што, сябрук твой атрымаў калідны падарунак, узяў медалька з рук дыктатара!»

Прагучаў той папрок з вуснаў Аляксея М., чалавека, які, мабыць, меў на тое маральнае права. У свой час адмовіўся ён ад звання «Заслужаны мастак Беларусі», стварыў дзясяткі неканфармісцкіх палотнаў і інсталяцый, пабыў паводле крывадушнага прысуду і сядзельцам на Акрэсціна.

Напачатку з ягонай падачы меў і я спакусу асудзіць, але ўспомнілася біблейнае «Не судзіце, і вас не асудзяць!», і таму ўстрымаўся. Зусім не хацелася быць суддзёю ягонаму калегу Рыгору С., не хацелася б нават выслухаваць тлумачэнні або апраўданні, чаму прыняў ён медаль імя Францішка Скарыны. Напэўна ж, прывёў бы той з паўдзясятка аргументаў на сваю карысць: і што сапраўды заслужыў пачэсную ўзнагароду сваёй творчасцю, і што не меў права адмовіцца і тым самым падставіць творчы саюз, якім цяпер кіруе... Дый ці мала было на тое прычын? Напэўна, лепш парадавацца і за яго: калі прыняў дзяржаўную ўзнагароду, значыць, меў рацыю, бачыў у тым сэнс, значыць, яму

Помнік Тадэвушу Касцюшку ў горадзе Скрэнтан, штат Пенсільванія, ЗША

тое было патрэбна і павінна пайсці на карысць.

Скарынаўскі медаль амаль у дзесяць разоў «маладзейшы» за «Benemerenti». Гэта круг з рэльефнай выяваю гуманіста і надпісам «Францішак Скарына», а на адваротным баку ўзнагароды выбіты знакаміты сігнет «Сонца маладзіковае». Шкада толькі, што бляск медаля нашага слаўнага асветніка і першадрукара, як і аднаіменнага ордэна, стаўся апошнімі гадамі не такім яркім, бо ўганараваня імі не толькі сумнеўны асобы, але і зацятыя ворагі Беларускага народа.

Весткі пра абедзве ўзнагароды прыйшлі амаль што адначасна, і само сабою напрошвалася параўноўваць іх важкасць.

Напраўду, адно — атрымаць медаль ад аднаго з найвышэйшых у цывілізаваным свеце аўтарытэтаў, ад Папы Рымскага. Зусім іншае — прыняць узнагароду ад уладара, які ўсяляк нішчыць нацыянальную адукацыю, літаратуру і культуру.

Як кажуць, адчуйце розніцу...

13 лютага 2013 года

Вера і адвага

Даўней дачка Алеся дасылала мне фотаздымкі нью-ёркскіх вуліц Тадэвуша Касцюшкі (Kosciuszko street), а цяпер па-

дарожнічала па Пенсільваніі і ў горадзе Скрэнтан (Scranton) сфатаграфавала і помнік Тадэвушу Касцюшку (1746–1817) — нацыянальнаму герою Беларусі, Польшчы, Злучаных Штатаў Амерыкі, ганароваму грамадзяніну Францыі.

Крыху здзівіўся, бо ведаў, што помнікі вялікаму сыну беларускае зямлі стаяць у некалькіх амерыканскіх гарадах, але пра гэты пачуў упершыню.

У 1910 годзе быў усталяваны манумент польскага скульптара Антона Папела ў цяперашняй сталіцы Вашынгтоне, у Лафайет-парку перад Белым домам, поруч з выявамі іншых герояў вайны за незалежнасць ЗША: французцаў маркіза Жыльбера Лафайета, адмірала Франсуа дэ Граса, генерал-лейтэнанта Жана-Батыста дэ Рашамбо і прускага барона Фрыдрыха фон Сцюбена. У 1913 годзе пастаўлены помнік ў Вест-Пойнце, але не ў маленчкім, на 164 жыхары, гарадку ў Арканзасе, а ў аднайменным горадзе-кампусе ў штаце Нью-Ёрк пры знакамітай вайскавай акадэміі, якую заснаваў згаданы ўжо фон Сцюбен, а будаваў наш зямляк. У 1927 годзе ўзведзены помнік (скульптар Тэа Руглес Кітсан) на Паблік Гардэнс у Бостане, у штаце Масачусетс, на атлантычным узбярэжжы, на паўночным усходзе ЗША. Стаіць помнік у парку імя Тадэвуша Кас-

цюшкі горада Мілуокі ў штаце Вісконсін. У горадзе-мільянеры Чыкага, што ў штаце Ілінойс, на Салідарыці-драйв, з перспектываю на возера Мічыган, высіцца конны помнік. Ёсць манумент і ў Уільямс парку, у адным з трох Санкт-Пецярбургаў, назвы якіх прамаўляюцца як Сэнт Пітэрсберг, што на поўдні краіны ў штаце Фларыда.

Ёсць меркаванне, што амерыканцы — адносна маладая нацыя, а таму ахвотна дублявалі еўрапейскія найменні, старанна «навёрствалі» і старылі сваю гісторыю. Дбайна рэстаўруюць яны гістарычныя будынкі, што-нішто прывозяць з іншых кантынентаў або робяць дакладныя копіі, рупліва ўсталёўваюць помнікі і манументы, ахвотна прымаюць іх у дар як знакамітую статую Свабоды.

Заканамерна, што і ў Філадельфіі (Philadelphia), у колішняй сталіцы паўночнаамерыканскіх штатаў, у калысцы амерыканскай дзяржаўнасці і амерыканскай дэмакратыі, у горадзе, дзе былі абвешчаны Дэкларацыя незалежнасці, а потым і Канстытуцыя, дзе быў падпісаны Біль аб правах, да 200-годдзя незалежнасці Злучаных Штатаў на перакрываванні Бенджамін Франклін Парквэй і 18-й стрыт быў усталяваны помнік Тадэвушу Касцюшку скульптара Мар'яна Канечнага як дар польскага народа народу амерыканскаму.

Аказваецца, і гэтага мала! Пенсільванія ўшанавала змагарца за амерыканскую незалежнасць і дэмакратыю помнікам і ў горадзе Скрэнтан!

На жаль, звестак пра яго і самой выявы не здолеў адшукаць я ні ў даведніках, ні ў свабоднай энцыклапедыі «Вікіпедыя», ні на сайтах «Бацькаўшчыны» і «Спадчыны». Затое што-нішто ўведала на маю просьбу Алеся.

Помнік стаіць на плошчы Картхаўс (Courthouse Square), а на пастане выбіты надпіс: «General Thaddeus Kosciuszko Born Feb. 4. 1746 Died Oct 15. 1817.»

Астатні тэкст падаю ў перакладзе з ангельскай:

«Гэтым помнікам у 1998 годзе ўганараваны польскі эмігрант, генерал Касцюшка, вядомы як бацька амерыканскай вайскавай інжынерыі пасля праектавання шматлікіх фартэцый падчас Амерыканскай рэвалюцыі.

Помнік Касцюшку ўганароўвае першага замежнага вайскавага афіцэра, які прыйшоў на дапамогу ЗША падчас рэвалюцыі. Брыгадны генерал Касцюшка праявіў вайскавае інжынернае геройства поруч з умельствам планаваць і вызначаць хаду бітвы пад Саратогаю, якая вызначыла яму імя «Бацькі амерыканскай артылерыі».

Ён таксама званы праектаваннем фартэцый у Вест-Пойнце».

Часам праслігвае інфармацыя пра помнікі нібыта ў Кліўлендзе, штат Агайі, на паўднёвым беразе возера Эры, і ў Дэтройце (дарэчы, пабраціме Мінска!), штат Мічыган, але, зноў жа, інфармацыя тая вельмі няпэўная.

Большасць з названых манументаў пастаўлены намаганнямі і коштам польскай дыяспары і ўзвышаюцца ў вельмі выйгрышных, даступных шырокай публіцы месцах.

Амерыканцы не супыняюцца — усталёўваюць усё новыя манументы. І калі вашынгтон-

скаму ўжо больш за сто гадоў, дык скрэнтанаўскаму — усяго пятнаццаць.

А як ушаноўвае помнікамі свайго слаўнага сына, які лічыў і называў сябе літвінам, Беларусь?

Біёграфы дагэтуль спрачаюцца, дзе нарадзіўся Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка з сёмага калена Касцюшкаў Сяхновіцкіх, герба «Рох-III», сын каталіка Людвіка Тадэвуша Касцюшкі і ўніяткі Тэклі з Ратомскіх. Адны аддаюць права першародства маёнтку Мерачоўшчына колішняга Слонімскага павета, другія — вёсачы Сяхновічы Малыя, што ў трох кіламетрах ад Косава.

Задносна нядаўняга часу, з 1988 года, перад будынкам Сяхновіцкай школі стаяў адзіны помнік, пагрудная бетонная выява вышыняю 1,2 метра, вырабленая яшчэ ў 1932 годзе скульптаркай Бальбінай (Альбінай) Свіціч-Відацкай і ўсталяваная ў Кобрывне. Аднак твор той цяжка аднесці да высокамастацкіх, дый хто яго бачыў у маленькай вёсачы! Жорстка іронія лёсу і ў тым, што доўгі час помнік той захоўваўся ў запасніках музея... Аляксандра Суворова, заўсёднага антаганіста Касцюшкі, вернага служкі імперыі, карніка, які выразаў палову Кобрывскага павету! (Мабыць, ніводная краіна, акрамя Беларусі, так шырока не ўшаноўвае сваіх акупантаў! Цяжка ўявіць, каб у суседняй Польшчы высіўся манумент душыцеля вызвольных паўстанняў!) Паспеў ён пабыць, як і ягоны правобраз, і ў вязніцы — у казематах Брэсцкай крэпасці, бо быў перададзены на захоўванне ў Брэсцкі абласны краязнаўчы музей.

Вельмі хораша, што ў 2005 годзе ў нашай сталіцы з'явіўся масяжовы бюст Тадэвуша Касцюшкі, які вырабіў Алеся Шатэрнік. Але і яго пабачыць няпроста — дзеля гэтага трэба патрапіць за мураваны парк на тэрыторыю амбасады Злучаных Штатаў Амерыкі, што на рагу вуліц Камуністычная і Старавіленская з афіцыйным адрасам: Старавіленская, 46. А як файна было б вынесці помнік на вуліцу на агляд людю паспалітаму дый пераймаваць вуліцу тую з Камуністычнай у вуліцу Тадэвуша Касцюшкі! Польская амбасада пазалетась адмовілася ад выгоднага, прапанаванага ёй будынка толькі таму, што мясціўся ён на вуліцы Камуністычнай!

Каб пабачыць плакасную скульптуру, усталяваную да 190-годдзя з дня смерці героя, спатрэбіцца выправіцца ў Старыя Дарогі, на панадворак прыватнага мастацкага музея. Яе аўтары Алеся Пыркуноў і Анатоль Крывенка, а кіраўнікі праекта Анатоль, на вялікі жаль, ужо нябожчык, і Міхал Белья.

Адаць даніну памяці генералу можна таксама каля памятнага знака ў Мерачоўшчыне ці пры валуне з выбітым на ім надпісе «Cieniom Kosciuszki» на сядзібе Агінскіх у Залесці, што на Маладзечыншчыне.

Але хочацца верыць, што прычакам часоў, калі зможам сфатаграфаваша, скажам, у Брэсце, пры паўнавартасным — у поўны рост ці нават пры конным — помніку нашаму слаўтаму суайчынніку дый адаслаць тая здымкі праз акіян сваякам і прыяцелям.

4 лютага 2013 года, у дзень нараджэння Тадэвуша Касцюшкі

▶ ПОВЯЗЬ

«ПЕСНЯ БЕЛАРУСКИХ ЖАЎНЕРАЎ 1794 ГОДА»: ПРАБЛЕМА РЭЦЭПЦЫІ

Анатоль ТРАФІМЧЫК

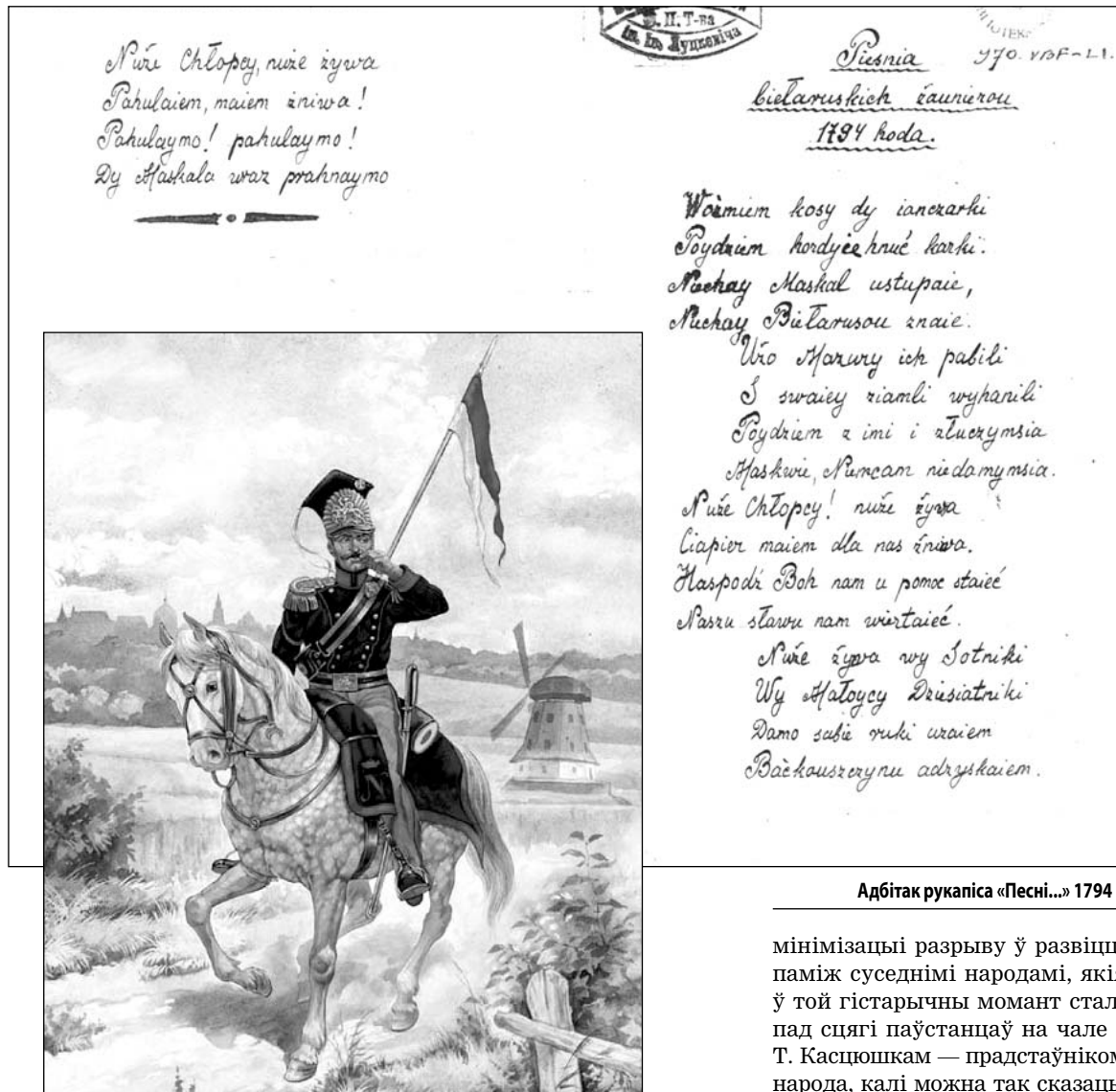
Касцюшкаўскі паэтычны цикл канца XVIII—пачатку XIX стагоддзяў узабагачаецца такім каларытным і загадкавым творам, як «Песня беларускіх жаўнераў 1794 года». Гэта — ананімны тэкст, які, паводле каментарыяў да «Анталогіі беларускай паэзіі» (1993), мае ўкраінскі і польскі аналогі.

Складаны яго лёс. Прафесар Адам Мальдзіс сведчыць: «У верасні 1935 года, у сувязі з VI з'ездам польскіх гісторыкаў, бібліятэка Віленскага ўніверсітэта арганізавала выстаўку, прысвечаную мінулай літоўска-беларускіх земляў. Адзін з арганізатараў выстаўкі, вядомы калекцыянер Міхал Бранштэйн, у якасці аднаго з найбольш рэдкіх экспанатаў назваў рукапіс невядомай «Песні беларускіх жаўнераў» з 1794 года. Аднак сам тэкст твора ні тады, ні пазней апублікаваны не быў, а сляды яго згубіліся» («3 літаратурнаўчых вандраванняў», 1987). А. Мальдзісу з дапамогай Генадзя Кісялёва ўдалося патрапіць на след і адшукаць рукапіс «Песні...» у 21-м фондзе аддзела рукапісаў Цэнтральнай бібліятэкі АН Літоўскай ССР. Гэта чатыры старонкі створанага лацінскай графікай рукапіснага тэксту, як вызначыў А. Мальдзіс, з'яўняцца арфаграфічнымі прыкметамі XVIII ст.

Ідэалагемы савецкага часу, тагачасная метадалогія абумовілі некаторыя моманты тэндэнцыйнасці пры аналізе паважанага даследчыка. Нягледзячы на сцвярджанне аб патрыятычным і антыімперыялістычным характары песні, А. Мальдзіс, падвяргаючы крытыцы і недарэчным з пазіцыяў сённяшняга дня нараканням, указвае на шляхецкую абмежаванасць невядомага аўтара са Слонімішчыны, які «шчы ўскладае вялікія спадзяванні на боскую дапамогу, на тое, што «вольнасць» беларусам дадуць паны», і «не зусім разумее розніцу паміж рускім народам і царызмам». А. Мальдзіс, ведаючы, што «прыгонным, якія ўдзельнічалі ў паўстанні, Тадэвуш Касцюшка абяцаў значныя палёгкі», у другой сваёй рабоце, тым не менш, не прыдае значэння таму, што Касцюшка, аўтарытэт якога быў бяспрэчны ва ўсіх колах, у тым ліку сярод ворагаў, лічыў неабходным адмяніць прыгоннае права, стварыць грамадства вольных людзей, што знайшло адлюстраванне і ў песні:

Вольнасць для нас паны даюць
І за людзей нас прызнаюць.

Гэта адпавядае пазіцыі будучага кіраўніка паўстання: «Толькі за шляхту ваяваць не буду. Жадаю свабоды для ўсяго народа і толькі для яго гатовы ахвяраваць

Адбітак рукапіса «Песні...» 1794 г.

жыццё». А падчас абвяшчэння і разгортвання паўстання Т. Касцюшка ўрачыста прысягнуў, што нададзенаму яму ўладу ён выкарыстае для «абароны нашых межаў, для аднаўлення народнага самаўладдзя і ўмацавання ўсеагульнай свабоды»: «Хачу знішчыць неспрыяцель і выканаць справядлівую волю народа. Няхай ён устанавіць такі ўрад, які будзе яму падабацца». Больш таго, сама шляхта не была адназначнай у сваіх адносінах да паўстання, бо многія лічылі Т. Касцюшка ледзь ні за рабаўніка, які прыйшоў пазбавіць іх шляхецкіх вольнасцяў.

Прысутнасць у песні яскравейшых контраргументаў тэзе аб братэрстве беларускага і расійскага народаў не дазволіла апублікаваць яе цалкам (і без цензурных купюр) за савецкім часам. Насамрэч песня мае перадусім выразны нацыянальна-патрыятычны беларускі пафас («Няхай Маскаль уступае, / Няхай Беларусы знае. <...> Дамо сабе рукі ўзяем, / Бацькаўшчыну адзыхаем») і з'яўляецца палымным заклікам адстаяць незалежнасць Айчыны перад прускай і маскоўскай наваляй («Атаманы і Казакі, / Бійма Маскву і Прусакі»). Прычым у гэтым падкрэсліваецца антырасійскасць паўстання, ачоленага Т. Касцюшкам («Пойдзем жыва да Касцюшкі, / Рубаць будзем Маскалюшкі»).

Прафесар Аляксей Пяткевіч бачыць у «Песні...» пэўны момант знакавасці і паказальнасці для станаўлення нацыянальнай ідэі

беларусаў у агульным кантэксце паўстання 1794 г., галоўнай мэтай якога, як даволі зладжана (на погляд названага даследчыка) сцвярджаюць гісторыкі, з'яўлялася адраджэнне Рэчы Паспалітай нібыта без якіх-кольвек сепаратысцкіх імкненняў. «Аднак беларуская мова паўстанцкіх песень — вельмі важны паказчык таго, што нараджалася ў гэтым асяродку (шляхецкай інтэлігенцыі. — А. Т.) менавіта беларуская свядомасць. <...> [У «Песні...»] адлюстраваны, такім чынам, не дробныя, побытавага ўзроўню клопаты, а кардынальныя пытанні быцця беларускага народу. Ці ж не дзейнічае тут беларуская вышшазадача аўтара? Пэўна, што так» (гл.: Białoruskie Zeszyty Historyczne, 2005, Z. 23. S. 133-134).

Паколькі твор мае ўкраінскую ды польскую версію таксама, невядомы аўтар у дадзеным выпадку свядома выкарыстоўвае беларускую (не літвінскую і тым больш не летувіскую паводле сённяшняга катэгорыяльнага разумення) мову, дакладна ідэнтыфікуючыся на фоне суседзяў, ужо тады ўсведамляючы нацыянальную дыферэнцыяцыю ў катэгорыях Новага часу, хоць станаўленне мадэрных польскай, украінскай і беларускай нацый адбывалася не сінхронна. Беларусы ў сваім нацыянальным развіцці адставалі ад заходніх і паўднёвых суседзяў, таму так важна, што адзін з варыянтаў песні мае, кажучы словамі А. Пяткевіча, беларускую вышшазадачу, — гэта паказчык

мінімізацыі разрыву ў развіцці паміж суседнімі народамі, якія ў той гістарычны момант сталі пад сцягі паўстанцаў на чале з Т. Касцюшкам — прадстаўніком народа, калі можна так сказаць, будучых беларусаў.

Наяўнасць украінскай і польскай версій патрабуе іх дэтальнага і шматаспектнага гісторыка-кампартывісцкага вывучэння, што дазволіла б паглыбіць усебаковы аналіз усіх трох тэкстаў. На думку польскіх даследчыкаў, «Śpiew włościan krakowiaków», складзеная кімсьці з Касцюшкава акружэння, каб праводзіць сярод мужыкоў прапаганду з заклікамі да ўдзелу ў паўстанні; яна стала ўлюбёнай песенькай аддзелаў кракаўскіх касінераў. Паміж ёю і «Песняй беларускіх жаўнераў 1794 года» можна правесці паралелі. Перадусім звяртае ўвагу тоеснасць у рытмыцы: абедзве песні напісаны чатырохстопным харэем, прычым кожны радок заканчваецца мужчынскай клаўзалай (характэрнай для польскамоўнай паэзіі). Не дзіўна, што цалкам супадае і лейтматыў твораў.

Відавочную зместавую пераклічку маюць многія радкі песень, што ўпершыню заўважана А. Мальдзісам. Даследчык адзначае, што «беларускі твор мае самастойны, больш абагульнены характар. У «Спеўцы кракаўскіх сялян» прыгадваюцца канкрэтныя факты і прозвішчы: бітва пры Сломніках (Рацлавіцах), яе герой Барташ Главацкі. Беларускаму сялянину гэтыя назвы і прозвішчы нічога не гаварылі б. Таму ў «Песні» месца канкрэтныя рэаліі занялі абагульненні» («На скрыжаванні славянскіх традыцый», 1980. С. 290). Такое адрозненне, думаецца, якраз і

з'яўляецца сведчаннем стварэння беларускага варыянта «Песні» на аснове польскага.

Што датычыцца ўкраінскага варыянта, то А. Мальдзіс схіляецца да меркавання, што «Песня беларускіх жаўнераў 1794 года» паслужыла ўзорам для ўкраінскай «Пісні українців-козаків», выддзенай асобнай лістоўкай лацінскімі літарамі і знойдзенай ім у вюрцбургскай бібліятэцы «Асалінзум». Паводле вызначэння даследчыка, паміж беларускім і ўкраінскім творами значна большая тэкстуальная залежнасць, чым паміж беларускім і польскім; часам узнікае ўражанне, што зроблены непасрэды пераклад (А. Мальдзіс, аднак, не бярэцца спрагназаваць, які — беларускі ці ўкраінскі тэкст «Песні...» лёг у аснову перакладу). Праўда, як дадае даследчык, у «Пісні українців-козаків» «замест ксяндза з'яўляецца поп, упамінаюцца некаторыя ўкраінскія рэаліі» (між тым у гэтай фразе — «замест ксяндза з'яўляецца поп» — завулявана меркаванне А. Мальдзіса, што беларускі варыянт паўстаў раней украінскага).

Такім чынам, феномен «Песні беларускіх жаўнераў 1794 года» дае магчымасць зрабіць пэўныя высновы і выказаць некаторыя меркаванні. Нягледзячы на тое, што паўстанне 1794 г. было агульным на тэрыторыі Польшчы і ВКЛ, інсургенты выразна бачылі сваю этнічную аўтэнтычнасць і праўдліва нацыянальную самаідэнтыфікацыю. Паказальна, што выдзялялася беларуская пасіянарная плынь, у якой бачыцца запачаткаванне ідэі беларускай нацыі. Узровень той самаідэнтыфікацыі, напэўна, не быў высокім, аднак дастатковым, каб не ігнараваць яе высокакапісменнаму аўтару «Песні...»: яна не з'яўлялася літаратурна-музычным творам з разраду «Kunst für Kunst», а мела практычны характар, а значыць, была разлічана на зусім пэўную аўдыторыю.

Паводле «Песні беларускіх жаўнераў 1794 года», мэты паўстання патрыятычныя: інсургенты выступаюць супраць захопнікаў іх радзімы, разам з тым пры агульнасці падзей на польскіх і беларускіх землях няма «падладжвання» пад агульны патрыятызм у святле польскай нацыянальнай ідэі таго часу. Кіраўнік паўстання ў «Песні...» — Тадэвуш Касцюшка — успрымаецца сваім, без намёку на адчужанасць ад беларускага этнасу.

Паколькі адбітак архіўнага дакумента з «Песняй беларускіх жаўнераў 1794 года» ў Беларусі не публікаваўся, прапануем усім зацікаўленым на свае вочы ўбачыць (гл. ілюстрацыю) рэлікт айчынай культуры, дасланы з Вільні шануюнай Ліліяй Пльгаўкай, за што ёй — нізкі паклон.

P.S. Гэтай публікацыяй імкнемся таксама нагадаць, што ў наступным годзе Беларусь і яе суседзі будуць адзначаць 220-я ўгодкі паўстання пад кіраўніцтвам нашага земляка Тадэвуша Касцюшкі.

КРЫТЫКА

22 (14)

▶ ВОДГУКИ

У СВЕЦЕ ЗЯМНЫХ АНЁЛАЎ

Грамадскасць устрывожана: моладзь мала чытае. Дый ці толькі моладзь? А чаму? Адказ — не сярод людзей, а сярод кніг: цяжка кнігам ісці да нас — нядбайных, своекарыслівых, хварабліва рацыянальных, хто не жадае адраджацца праз сустрэчу з літаратурнымі вобразамі.

Напрыканцы 2012 года да нас прыйшла кніга Івана Сычыка «Крыж пакут і надзей». Прыйшла сама: пісьменніка сярод жывых ужо няма. Да гэтага прыходу шляхетна спрычыніліся тыя, для каго любоў да блізкага — не пустое красамоўе, а праца ў імя яго: укладальнік — Лявон Валасюк, рэдактар — Мікола Сянкевіч.

Пра аўтара ў кнізе чытаем: «Сычык Іван (25.04.1954. Вёска Здзітава Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці). Празіак. Скончыў Мінскае мастацкае вучылішча імя Глебава. Служыў у Савецкай арміі. Працаваў мастаком у Брэсцкіх вытворча-мастацкіх майстэрнях. У 1984 годзе быў прыняты ў маладзёжнае аб'яднанне Саюза мастакоў СССР. Удзельнік рэспубліканскага семінара маладых літаратараў «Іслач-90». Аўтар адзінай кнігі «За брамай маўчання» (1994). Раптоўна памёр 28.09.2001 г. Жыў у Берасці».

«Крыж пакут і надзей» пачынаецца раманам, які і даў назву кнізе. Ён паўставаў у 1983–1984 гадах, а завершаны ў 1994-м. У творы апісваецца жыццё мастакоў Брэста ў 80–90-я гады мінулага стагоддзя. Іван Сычык разам са сваімі персанажамі сцвярджае аднасць мастацтва з духоўнай

сутнасцю быцця — на ўзоры галоўнага героя рамана мастака Вадзіма Андраюка.

У творы ёсць такі эпизод: адзін з персанажаў — таленавіты скульптар Іван Томіч з дапамогаю сяброў стварыў скульптурную кампазіцыю «Памяці воінаў-інтэрнацыяналістаў, якія загінулі ў Афганістане». Кожны жыхар Брэста добра знаёмы з гэтым помнікам: юны салдат нібы вызваляецца са страшэнных абдымкаў смяротнага выбуху. Апошняе імгненне яго зямнога жыцця ператвараецца ў вечнасць. Гэтага салдата ў народзе называлі «Узарваным анёлам». У кнізе — такое апісанне помніка: «...юнак нібыта вырываецца з вогненнай скалы на волю».

Згаданая воля — гэта тая святасць, якая дапамагае адухаўленаму чалавеку несці па дарозе жыцця свой крыж пакут і надзей. Крыж роднасны таму, які давялося калісьці несці Сыну Божаму. Творчая веліч даецца Івану Томічу, Вадзіму Андраюку, іншым прадстаўленым у рамане сапраўдным мастакам — зямным анёлам. Падкрэслім: сапраўдным. Бо ў сюжэце да таго ж дзейнічаюць і прайдзісветы ад мастацтва...

Далучэнне да таямніцаў Сусвету і Узарваны анёл... Ах, як хочацца назваць сябе пабрацімам юнага героя! Хочацца... Але можа быць, я — брат не гэтаму анёлу, а д'явольскаму набрыдзі-польмо, якое ахутвае салдата-пакутніка? Іван Сычык... Яму ж, калі ён над раманам працаваў, было не на многа больш за трыццаць... Скуль у маладым сэрцы — такія глыбіні ўсяветнага болю за людскасць?

А глыбіні гэтыя ў Сычыка — насамрэч велічныя да трагічнасці. У наступным рамане

«Покліч бездані» (1995) Боскі боль вядзе пісьменніка ў свет зусім да іншых анёлаў, пра якіх «Біблейская энцыклапедыя» распавядае: «Але апроч свету анельскага ёсць таксама свет злых духаў. Гэта анёлы, якія не захавалі сваёй годнасці. Пра іх скажам: д'ябал, сатана, бес». Галоўны персанаж рамана «Покліч бездані» — таксама мастак: малады чалавек (яму дваццаць пяць гадоў) Алесь Касюк. На нашых вачах ад высакародных творчых задумак, ад чыстай любові Алесь саслізвае ў апраметную карыслівасці і нахабства...

Бог пакараў анёла, які не захаваў сваёй годнасці, пеклам на зямлі — турмою. Не дзяржава, а менавіта Бог: таму і ўносіць свае просьбы былы анёл зямны да Усывашняга. Не здолеў Алесь несці крыж пакут і надзей...

А я? А ты? А мы? Пытанні нараджаюцца ў душы, і нікуды ад іх нам не схавацца. «Узарваны Анёл» Івана Тоніча і яго аднадумцаў не маўчыць, пытаецца, чакае...

Алесь апынаецца сярод прапойцаў і злачынцаў. І заўважае:

кожная з сённяшніх пачвараў бездані была калісь носьбітам анельскай чысціні. Бездань прыйшла потым... Што ні чалавек — то свая гісторыя (не заўсёды пераможная!) змагання з грахам. Жыццё... Адчуваю з трывогаю, нават са страхам: не я чытаю рамана Івана Сычыка, а раман чытае мяне. Вядзе да маіх рэальных знаёмых...

Дык якая ж моца дапамагае чалавеку берагчы годнасць? У кнізе яна выразна сябе праяўляе: гэта — каханне. Пра гэтую моцу — аповесць Івана Сычыка з пранізлівай назваю «Бацькаўшчына» (1991 год). Як часта гучыць каханне — слова, ды як зрэдку дастаецца чалавеку ажыццявіць любоў — справу! Велічная драматургія кахання ў адных душах нараджае святло, у другіх — цемру. Шмат малітваў уносім мы, закаханыя, да Бога, але ці ўсе з іх прасякнуты міласэрнасцю?

Вось моліцца сляянская жанчына Пелагея з «Бацькаўшчыны»:

— Пакарай іх, Боже! Пакарай!!! — яна нешта шаптала. І момантамі спынялася, зноў хрысцілася. Алеся глядзела на колкія мокрыя матчыны вочы і думала: «Што

ў душы яе?.. Ад якой нелюбові пакутуе яна? За што злавацца так на суседзяў?».

«Ключы» ад Пелагеінай ня добрай малітвы ў аповесці выказаныя. Старыя яны, як гэты свет: Ігнат калісьці стаў мужам Хрысціны, а не Пелагеі. «Трохкутнік». З таго і пайшла варажнеча суседак. А тут з часам узаемнае каханне аб'яднала іх дзяцей. Ды не быць таму! Пелагеіна гора разбіла шчаслівыя надзей маладых: разышліся Алеся і Андрэй назаўсёды.

У аповесці Івана Сычыка агульная аснова канфліктаў, у якіх сутыкаюцца паміж сабою васкоўцы, узнімаецца над паўсядзённымасцю. Аснова гэтая — прыныпова духоўная: узыходзіць да Боскага «палюбі блізкага свайго». Яна — здольнасць адных і няздольнасць іншых годна несці крыж пакут і надзей. Бацькаўшчына ў аповесці — не толькі родныя мясціны, але перш за ўсё — усяветная гармонія быцця, якой нам так не стае: Бацькаўшчына духу.

Творы Івана Сычыка — гэта ўвабленая ў таленавіты мастацкім слове барацьба «зямных» анёлаў — годных і нягодных. Хто ж у гэтай барацьбе атрымае (ці ўжо атрымае) перамогу? Завяршае кнігу апавяданне «Спрадвечнае» (1990). У ім пажылы селянін Антос вырашыў узяць зямлю ў арэнду, стаць фермерам. Не ўсім такі чын даспадобы. Круціцца каля Антоса хітраваты сусед Ніканор — як нячысік. Хоча перашкодзіць. Ды спакойна бярэцца Антос працягваць спрадвечную працу сваіх дзядоў-прадзедаў на зямлі...

Не, нездарма з'явілася кніга Івана Сычыка з крыжом пакут і надзей. Каму ж — апроч нас — гэты крыж несці? Дык паклонімся ж выдатнаму берасцейцу, які ў сваім мастацкім слове данёс да нас трывожныя перажыванні спрадвечнага...

Юрый ПАТАЛКОЎ

«СУПЛЁТ ГІСТОРЫЙ З ЖЫЦЦЯ»

Севярын Квяткоўскі. ПАДАРУНАК ДЛЯ АДЭЛІ: проза. — Менск: Логвінаў, 2012. — 96 с.

Персанаж і збірльнік сучаснага фальклёру, аўтар знакамітых «Фрашак да пляшкі», якія атрымалі ў 2007 годзе прэмію «Залатая літара» і ўзбагацілі не разбэшчаную ўвагай беларускую тусоўку байкамі пра сябе любімыя, вытрываўшы пяцігадовы перапынак, выдаў новы літаратурны прадукт сваёй вытворчасці — кнігу апавяданняў «Падарунак для Адэлі».

Калі «Фрашкі» Севярына Квяткоўскага былі зборнікам міні-апавяданняў, міні-імпрэсій і анекдотаў з жыцця, нанізаных на эсэ, то новая кніга мае класічную форму. Паводле яе гэта зборнік апавяданняў, створаных аўтарам ў 1996–2006 гадах і часткова прадстаўленых публіцы на старонках блогаў і друкаванай перыёдыкі. А вось паводле зместу «Падарунак для Адэлі» цяжка ахарактарызаваць адназначна. То бок адназначна гэта не «Фрашкі-2», як меркавалі ў калялітаратурных кулуарах, хаця фірмовы іранічны тон захаваўся ў тэкстах аўтара напоўніцу. Па словах са-

мога стваральніка, кніга ўяўляе сабой «суплёт іранічных, крыху жудкаватых, але часцей забавных гісторый з жыцця людзей, якія атчалі аўтара ці мроіліся яму на мякы другога і трэцяга тысячагоддзя». Менавіта гэтая трапная характарыстыка страхуе пісьменніка і засцерагае чытача ад падсвядомага імкнення да строгай ідэнтыфікацыі прататыпаў і падзей, якія сустракаюцца на старонках «Падарунак для Адэлі».

Героі і сюжэты новых апавяданняў спадара Квяткоўскага на гэты раз у значна меншай ступені патрабуюць распазнавання, бо яны найперш вынік прыгожага мастацтва, а не дасціпнай журналістыкі. Журналіст Квяткоўскі, які пісаў літаратурныя мініяцюры, ператварыўся ў медыя-пісьменніка і прапанаваў якасна новы твор, які будзе цікавы не толькі знаўцам падрабязнасцяў-акалічнасцяў, але і незаангажаванай публіцы.

Калі больш падрабязна і прадметна падыходзіць да зместу, варта адзначыць, што расповеды ў кнізе наўмысна размешчаныя аўтарам без унутранай логікі ці храналогіі, не звязаныя яны, таксама, і агульнымі героямі, але ўсё ж кніга выглядае даволі цэльнай праз тое, што манера пісьма С. Квяткоўскага шчырая і па-свойску давяральная. Чытаючы яе, складваецца ўражанне, што прысутнічае на сяброўскай бяседзе недзе пры святочным стале, за стойкай у бары ці ля вогнішча ў вандроўцы. І гэтая адкрытая манера наратыву аднолькава тычыцца і лірыкі кахання, і роздумаў аб невывінаснай лёгкасці быцця, і «чорных» баек з «жоўтымі» разынкамі. Спадар Квят-

коўскі не толькі не саромеецца, але і, цынічна перакрэсліваючы ўсе кананічныя правілы цноты, адкрываецца перад чытачом ва ўсіх сваіх праявах: і закаханым, і п'яным, і шчаслівым, і небаракам, вартым спачування. І ўсё выглядае арганічна. Напэўна таму, што галоўным героем большыні апавяданняў з'яўляецца сам аўтар і яго відавочна няціплае, але несумненна пазітыўна-прывабнае «я».

Наогул, кніга нечым падобная на выпадкова ўзгаданыя гісторыі ці ўспаміны з нядаўняга мінулага, якое большасць чытачоў бачыла на свае вочы і някепка памятае — і гэта дадае даверу. Асабліва дакладна і тонка аўтару ўдаецца апісаць атмасферу горада — яго ходнікаў і двароў, пад'ездаў і кавярняў. Карэнны жыхар места, С. Квяткоўскі апісвае Горад з той нязмушанай шчырай любоўю і фрывольнай лёгкасцю, на якую здольныя толькі нешматлікія аўтахтоны.

Так, у апаведзе «Вільня ў канцы тунэлю» паўстае абсалютна пазнавальная колішняя сталіца ВКЛ, а цяпер літоўскі Вільнюс, з яго вакзалам, вулкамі, дзе выпадковаму мінаку мрояцца прывідна-містычныя духі места — «скарыны, ластоўскія, луцкевічы, міцкевічы, лупэвічы, гарэцкія, тарашкевічы», якія «шпацыруюць, працуюць, ядуць, танча-

ць і выпіваюць». Яшчэ больш знаёмым і родным на старонках кнігі атрымліваецца Менск: хоць працяглыя апісанні яго няма, подых горада адчуваецца ці не ў кожным радку.

Імпануе і тое, што на старонках «Падарунак для Адэлі» няма ніякага маралізму, спробы навучыць, расказаць — як трэба, і таму падобных пасажаў. За тое ёсць філасофская іронія, як у апавяданні «Сяброўка прэзідэнта», містыка, як у «Сінім вакне», фантазмагарычная галавакрутная псеўдагістарычнасць, як у прыпавесці пра Міларада Павіча, і непаўторная хуліганская бессаромнасць, як у «Майскай сазе».

Цікава, што пры ўсім рэалізме апісання людзей і дэкарацыяў важным так бы мовіць архетыпам у аўтара выступае «сон». Месцамі ён сапраўды — як у «Патаемным жаданні», а месцамі прывідны — як у «Страчанай старонцы» ці ў «Сінім вакне». Менавіта спалучэнне шэрай паўсядзённасці і рознакаляровых сноў робіць «Падарунак для Адэлі» цікавай кніжкай, якая працягваецца хутка і пакідае хіба невялічкі прысмак шкадавання: чаму «підарунак», створаны шэсць гадоў таму, так доўга ішоў да адрасата і чаму ён не таўсцейшы ўдвай?

Усевалад СЦЕБУРАКА

▶ ДРУК

САМАЛЮСТРАЦЫЯ: «ДЗЕЯСЛОЎ», № 63

ЛЕГАЛ

Доўгае чаканне вясны адабрала даволі шмат душэўных сіл. У звязку з гэтым чамусьці часта прыгадваўся ранні аповед Уладзіміра Караткевіча «У снягах драмае вясна»... І вось, здаецца, нарэшце (ужо звычайны нам і нязводны) — «зялёны ліст, чырвоны цвет»... Альбо, як пісаў другі паэт: «дацвілі пялёсткі нечае тугі»...

Будзем спадзявацца, што чарговая вясна ўсё ж прынясе беларусам цяпло, яснасць і сонечны настрой. А лепш бы гэта сталася дзякуючы вольвельўленню саміх беларусаў. У адрозненне ад грамадскага жыцця, у літаратуры асаблівай лютай зімнасці як бы і не назіралася. Шмат што фестывалілася, прэзентавалася, намінавалася і прэміравалася... Хоць значных і знакавых твораў, на мой погляд, так і не з'явілася з добрага дзясятка заяўленых. Зрэшты, пра тое будзе вядома з часам, ён галоўны суддзя.

Між тым выйшаў другі нумар «Дзеяслова» за гэта год. Перадтравеньскі, хоць ужо і затравела... Таму, шаноўныя творцы, — «На прастор! На шырокі прастор...»

На ўсіх хопіць паперы, чарніла, уражанняў, перажыванняў, драмаў і, хай Бог крые, канечне, трагедыі зямнога жыцця... Рэдакцыя часопіса будзе чакаць вашага таленавітага плёну.

А 63-ы нумар пачынаецца публікацыяй сівамудрага нашага паэта **Рыгора Барадуліна**. Вершы, у якіх праз смутак нажыгтага досведу праступае аптымізм, прыперчаны душэўным гумарам ды іроніяй. Словам, чалавек ловіць сонечныя зайчыкі высокай паэзіі ў такім пашанотным узросце, і, галоўнае, гэта яму ўдаецца:

*Вецер спрабуе голас.
Думкай цяжэе колас.
Ціхае шалее асіць.
Смела хмялее жыццё.
Сціпляя, маладая
Ісціна галадае...*

Апошнія два радкі — неўміручая класіка. Уласна мне карціць хоць калі займець ВІБРАНАЕ Рыгора Іванавіча з усяго ім створанага. Гэткі ёмкі томік вершаў на сто — самае-самае. Думаю, гэта было б нешта кшталту сучаснага «Вянка». Але то — мае жаданні.

Далей. Калі шчыра (не для галачкі, адпіскі і агіткі), то з найбольшым задавальненнем чыталіся запісы і нататкі, якія з пэўным правам можна аднесці і да эсэістыкі, У. Някляева і А. Лукашкі. Здавалася б, не проза і не паэзія, а — мастацтва. Раскатурхалі розум і зварухнулі душу асобныя вершы А. Спрычан і А. Івашчанкі, падаўся вартым аповед К. Травеня і, безумоўна, заінтрыгаваў сваім пачаткам раман А. Усені...

Аднак пойдзем па парадку. Спярша пра паэзію. Яна прадстаўлена паэтамі яшчэ адносна маладога пакалення і пераважна тымі, хто практыкуе ў фарматворчасці. Спробы пошукаў новага заўважныя, хоць, як для мяне, адкрыццям там няшмат...

Андрэй Хадановіч шмат вандруе і не менш піша і публікуе. Што да яго выбітнай вершатворчасці, то, як кажуць, звыклішы піць адмысловы напой, паступова прывыкаеш і да яго хмелю... Але, думаю, нават гурманам у гэтай справе са шматгадовым вопытам усё ж часам хочацца нечага новага, да прыкладу, апычыся якой-небудзь паленай ці першаком жытняй самагонкі... Пагадзіцеся, што вось гэты метафарычны фразеалагізм не новы ў сучаснай і нават далёка не сучаснай паэзіі (прынамсі, помны па творчасці знаных маскоўскіх шасцідзясятнікаў, А. Вазнясенскага ў прыватнасці):

*Яна была чорнай,
спартыўнай,
халоднай,
як дыетычная кола з мёдам.
А я, бы малочны кактэйль,
быў белым і тлустым уродам.
Яна стралыла вачыма цыгары
і падпальвала іх вачыма.
Што ёй ува мне спадабалася,
уявіць немагчыма.
Яна мне сказала,
што замужам,
пачаставала вішняй,
спыталася: «Трэцім будзеш?»
Я адказаў: «Трэці лішні».*

Аднак у аб'ёмнай публікацыі паэта досыць яркіх і запамінальных узораў паэзіі.

Вершы **Сержа Мінскевіча** перыяхавана фармалістычна-рацыяналізатарскага складу і ў той жа час з візуальна непрыкрытым рацыянальным адценнем. Большасць з іх, на жаль, патэнта на мастацкую вартасць па гамбургскім рахунку пакуль не заслгоўваюць. Як і гэты аднастрофны верш, прысвечаны чамусьці ўсім (? — *ЛЕГАЛ*) паэтам:

*Збіўся з тэру я, кружыць
прастор, —
Што спакмень майго верша —
прас? Тор?
Альбо слон і пагоркі, піраміды
і зоркі?
Можна, скласці туюг мне
на сто «Р...»*

У гэтым плане (фарматворчасці) найбольшыя ўдачы спастіглі **Аксану Спрычан** (у яе і запазычыў я назоў для свайго агляду. — *ЛЕГАЛ*). За кожным яе пошукавым рашэннем прасочваецца думка і духоўна-душэўнае пачуццё. Яна не толькі будзе-творыць (для некага), але і абжывае збудаванае створанае (сама). Таму клапоціцца як пра знешнюю прыгажосць,

так і пра ўнутраную ўтульнасць твора. І жыццё там пульсуе...

*Лісце лаўлю
ў паветры —
вершы.
А тое,
што зямлі
кранулася —
проза...*

Анатоль Івашчанка ў сваіх вершах таксама стараецца надаць класічнай традыцыі свой дызайн і ўласную стылістыку, а заадно і выпісаць сурова-негатывіўную характарыстыку нашаму часу, грамадству і літаратурнаму атачэнню:

*у кожным слове тайны знак
краіна патане ў снах
эпоха пох эпоха нах
эпоха плагіату*

Напрыканцы, праўда, удакладняючы свае сумненні і перасцярогі — не пэўным адказам, а ўзмоцненым пытаннем:

*мае дарагія
сябры на няшчасці
браты на жэ
і сёстры на асыцы
завіслыя ў часе
над прорваў ў жыцце
у гэтым бяздарным
бязрадасным часе
у гэтым дасюль не закончаным
джазе
у творчым экстазе
лытдыбравым каззе
вы сёстры і браціі скажыце:
нашто вы марнуеце гэтыя жыцці?!*

На гэты выпадак спрабуе прырэчыць яму малады паэт з Наваполацка **Уладзімір Шыпіла**:

*І ўсё ж, не на ўсё надаецца
спасылка,
Не ўсё падуладна шаблонам.
І рвецца знутры пламяністым
урыўкам
Імкненне парываў шалёных.*

Агулам цікавыя творчыя натурны брат і сястра (**Наталія Шыпіла**), якія друкуюцца ў рубрыцы «Дэют», надта ж яны падобныя, як знешне так і ўнутрана. Неяк трэба ім адстароньвацца і шукаць на глыбіні, а таксама даводзіць да большай вытанчанасці мову, стылістыку і сэнсавыя фразеалагічныя канструкцыі... Зычу ім поспеху.

Нейкім чынам, калі не да паэзіі, то да вершаванага жанру можна дадаць і напісаны адвольным верлібрам чарнагорскі дзённік **Сяргея Астраўцова** «Вайна ў Дуброўніку». Адметная рэч, са сваёй стылістыкай і няўстойлівым сюжэтам, якая змушае да роздуму і суперажывання.

Проза пачынаецца публікацыяй хрысціянска-гістарычнага рамана «Грэх» **Алеся Усені** (з далейшым працягам). Запеўка і ўступная невязлівая-тлумачальная запіска аўтара спакушаюць да чытання і чакання глыбока-духоўных мастацкіх адкрыццяў. Рэч у першай кнізе твора вядзецца пра ідэянарэлігійную барацьбу іудзеяў з заваёўнікамі-рымлянамі, а заадно і з тымі сваімі супляменнікамі, якія засталіся вернымі Хрысту і хрысціянству. Ажно да славона ўсенароднага супраціву... Месца дзеяння — Іудея і Палясіна

другога стагоддзя нашай эры. З суплёту інтрыг, кахання, здрады і месіянства першай часткі публікацыі рамана прабіваюцца парасткі веры, надзеі і любові, якія, відаць, ужо больш пэўна выяўляцца ў наступнай кнізе. Вельмі дакладна і каларытна выпісвае аўтар побыт і культуру яўрэяў і рымлянаў, а таксама вобразы і характары асобных герояў. Адчуваецца, што пісьменніку давялося шмат перачытаць архіўнай і гістарычнай літаратуры і пераасэнсаваць Стары Завет Бібліі, хоць, як ён загадзя і перастрахаваўся ў прадмове, палемічныя моманты для гісторыкаў-прафесіяналаў у мастацкім творы заўжды знойдуцца (вунь, раман Някляева, можна сказаць, на сучасную тэму, як прасялі-пералапацілі!). Аднак у чым наўрад ці ўдасца папракнуць аўтара, дык гэта ў чытальнасці твора, яго сплай мове і даступна-прывабнай стылістыцы. Ну, а наконт мастацкага пэндзля, дык вось вам лірычная цытата: «У Вірсавіі вочы, паўсходняму крыху звужаныя, былі не чорныя, не шэрыя, не зялёныя і не блакітныя. Ейныя зронкі, нібы выкладзеныя з рознакаляровых шкельцаў, нагадвалі старажытныя мазаікі, пасярэдзіне якіх — сонейкамі падчас зацяжнення!

— праменіліся бяздонныя чорныя кропачкі. Паверсе настольнікавымі мохрамі, як дзве тлустыя коскі, выгіналіся бархатныя веі... А вянец усяму — маленькі пуновы роцік з прыпухлаю ніжняю губкаю — ну чым не бутончык ружы, гэты ж юны, пяшчотны і злёгка вільготны ад ранішняй расы — так і хочацца прыкласці да яго вуснамі.» Далей — цікавей, чытайце самі.

Да 80-годдзя **Уладзіміра Дамашэвіча** друкуюцца яго апавяданне «Старэйшы брат», дзе прататыпам галоўнага героя прахытваецца вядомы палітык нашай найноўшай гісторыі, жыццё якога трагічна абарвалася на самым пад'ёме. Таямніцу гэтай трагедыі і спрабуе раскрыць аўтар як адну з верагодных...

Тры эскізныя навелы **Уладзіміра Сцяпана** — заўжды з тонка прыхаваным маральным падтэкстам, лапідарнай, але дакладнай мовай — прахытваюцца натуральна і лёгка, як само наша жыццё...

Адмысловы навукова-мастацкі погляд на драматычны вырак нацыянальнай творчай інтэлігенцыі падчас няпростага выбару паміж матэрыяльным і духоўным — у апавяданні **Кастуса Травеня** «Дзень, калі загінуў Апалон».

У рубрыцы «Тэатр» публікуецца камедыя ў двух дзях «Прывітанне ад Агрыпшы» (1999) народнага паэта Беларусі **Ніла Гілевіча**.

Эсэістыка нумара — найбольшая ўдача рэдактарскага калектыва і, вядома, саміх аўтараў, людзей вядомых у літаратуры і грамадстве, шмат у чым абазнаных, з накопленым неардынарным лёсам. Добра вядома, што шчырасць выдае аўтара, а сапраўднага творцу тым больш. **Уладзімір Някляеў** піша «Знакі прыпынку» — своеасаблівы зноскі-спасылкі да ўласнай творчасці. Удакладняе сябе і пашырае далягляд свайго літаратурнага плёну. «Інтэлект у чалавеку для чаго заўгодна, толькі не для разумення мастацтва. Мастацтва ўвогуле не трэба разумець.

Яно не для таго.» Спрэчнае выказванне ці, скажам так, пагранічнае — на мяжы сэнсу і інтуіцыі. Але менавіта такія (у піку неаспрэчным) подумкі аўтара і цікава чытаць, бо ты ўцягваешся ў іх ужо як суб'яднік у дыялог.

Непадробную цікавасць выклікаюць і заўчасныя ўспаміны **Аляксандра Лукашкі** «Ліустраці наадварот». Гэта панарама партрэтаў тых людзей, на фоне якіх прайшла частка жыцця самога аўтара (людзі пакінулі гэты свет, а фон (след у душы) застаўся)...

Сюды пэўным чынам можна аднесці і афарыстычныя запісы Нобелеўскага лаўрэата **Іва Андрыча** «Знакі ўздоўж дарогі» (пераклад з сербскай Г. Навумавай). З перакладаў яшчэ адначым навелу 60-х гадоў літоўскага пісьменніка **Юозаса Грушаса** «Голья выглядаюць непрыгожа» (у выдатным перакладзе **Сюзаны Паўкштэлы**) — гэткую парадыйную, абсурдную карціну савецкага ладу жыцця. Нешта тут ёсць напамінкам Оруэлавай «Фермы».

Шырока і аб'ёмна прадстаўлена літаратурная крытыка. **Эмануіл Іофе** друкую артыкул да 110-годдзя грамадскага дзеяча і пісьменніка Платона Галавача. **Рыгор Сітніца** з болей і душэўнай шчырасцю распавядае пра нядаўня адышоўшага выбітнага мастака Сяргея Цімохава. Вельмі сур'ёзны і грунтоўны артыкул «Добры дзень, Франц Іванавіч!» (штрыхі да творчага партрэта Франца Сіўко) напісаў гамельчанін **Іван Штэйнер**. Больш бы падобных (аргументаваных, чытальных і нязмушаных) публікацый пра нашых сучасных паэтаў і празаікаў. Прыцягне ўвагу прыхільнікаў сучаснай літаратуры і аналітычны (з элементам палемікі) артыкул крытыка **Сяргея Кавалёва** «Пропараванне міфа» пра адметную з'яву канца 80-х таварыства «Тутэйшыя». Здзіўляе модай свайго характару і сілай духу палітычны вязень беларускага рэжыму вядомы грамадскі дзеяч **Алесь Бяляцкі**. Гэтым разам ён даслаў з Бабруйскага астрогу рэцэнзію на кніжку прозы Паліны Качатковай «Матэлі». Называецца яна «Роднае гнездо» (менавіта роднае і ніякае не разбуранае). Цёпла, гожа з літаратурным густам адгукаецца аўтар на дэютную кніжку ўжо сталай пісьменніцы. Вядомы крытык **Грына Шаўлякова** разглядае праз свае суперсучасныя літаратурнаўчыця «прыборы начнога бачання» даўно чаканую чытачамі кніжку малой прозы **Уладзіміра Сцяпана** «Адна капейка» ў рэцэнзіі «Капаэйра ў сутонні». **Леанід Галубовіч** выказвае сваё меркаванне («Пра гоблінаў і халопу»), рэцэнзуючы кнігазбораўскі том «Выбранага» Валерыя Казакова. **Ганна Навумава** рэцэнзуе («Супярэчнасці Балкан у літаратурным увасабленні») арыгінальную кнігу апавяданняў баснійца Міленкі Ергавіча «Іншаля, мадонна, іншала» (пераклад С. Шупы).

Завяршае публікацыі рубрыка «Дзеяпіс» з анатацыяй і фотавывамамі вокладак новых кніжных выданняў.

На мой погляд, нумар атрымаўся даволі разнастайны і цікавы. Пачытаўшы, не пашкадуеце.

ЛІТКАЛЕЙДАСКОП

ШЭКСПІР — ШКОЛЬНЫ НАСТАЎНІК?

Перад тым, як пачаць сваю тэатральную кар’еру, Уільям Шэкспір выкладаў у школе ў вёсцы Цітчфілд на поўдні Вялікабрытаніі. З такой заявай выступілі мясцовыя гісторыкі, паведамляе «The Times».

Жыхар дома, які ў часы Шэкспіра быў школай, Кен Гроўз заявіў, што многія факты ўсходна паказваюць на знаходжанне драматурга ў Цітчфілдзе. У якасці доказу ён прыводзіць вядомыя радкі пісьменніка Джона Обры, які адзначаў, што Шэкспір выкладаў у вясковай школе.

Імя Шэкспіра звязана з вёскай Цітчфілд праз прыхільніка вялікага аўтара — трэцяга графа Саўтгемптана Генры Рызлі. Яму прысвечаны дзве паэмы драматурга. У валадарства Рызлі ўваходзіла абацтва Цітчфілд, якое размешчана насупраць будынка школы.

Дырэктар Шэкспіраўскага інстытута прафесар Майкл Добсан лічыць, што Шэкспір наўрад ці правёў значны час у вёсцы. Паводле яго слоў, у Лондане брытанскі пісьменнік з’явіўся ўжо як перспектывны драматург, а значыць, не мог доўга займацца выкладаннем у сельскай школе.

«Страчанымі гадамі» называюць перыяд жыцця Шэкспіра непасрэдна перад пачаткам яго тэатральнай кар’еры ў Лондане ў 1592 годзе. Да гэтага апошняя згадка пра жыццё пісьменніка датаваная 1585 годам, калі ў яго нарадзіліся двойняты. Існуе мноства тэорыяў адносна таго, чым драматург займаўся на працягу гэтых сямі гадоў. Адны лічаць, што ён мог хавацца ад пераследу за браканьерства, іншыя — што ён працаваў у лонданскім тэатры конюхам.

Разам з тым, вёска Цітчфілд ужо прапанавала сябе ў спашукальнікі гранта Фонда латарэй для аховы культурнай спадчыны. Памер гранта складае 600 тысячаў фунтаў стэрлінгаў (920 тысячаў далараў ЗША). На гэтыя грошы ў вёсцы плануецца арганізаваць экскурсіі па шэкспіраўскіх мясцінах, елізаветынскі тэатр, а таксама інтэрактыўную выставу.

КНІГІ НЕ ГАРАЦЬ...

Больш за чатыры тысячы нямецкіх школ атрымалі рэпрэнтныя выданні кніг, знішчаных па загадзе нацысцкага кіраўніцтва 80 гадоў назад.

«Ідэалагічна шкодная літаратура» публічна спалывалася ў масавым парадку на пляцах універсітэцкіх гарадкоў Нямеччыны 14 траўня 1933 года. У спіс выданняў, аўтары якіх «трэцім рэйхам» былі абвешчаны па-за законам, патрапілі дзясяткі тысячаў найменняў, у тым ліку творы Генрыха Мана і Бертольда Брэхта, Эрыха Марыі Рэмарка і Генрыха Гейне, Эрнэста Хэмінгвэя і Франца Кафкі, Джэка Лондана і Яраслава Гашака, Максіма Горкага і Уладзіміра Маякоўскага.

Правядзенне акцыі было даручана «гітлерюгенду» і Нямецкаму студэнцкаму саюзу; яе падтрымалі многія нямецкія бібліятэкі і кнігарні. Каб вогнішчы не згаслі пад дажджом, а кнігі згаралі дашчэнту, іх на вачах у тысячаў людзей аблівалі бензінам. Зрэшты, знайшлася ў акцыі і «апазіцыя»: так, супрацоўнікі Нямецкай бібліятэкі ў Лейпцыгу, якая пасля была ператворана ў Нямецкую нацыянальную бібліятэку, употай ад міністэрства прапаганды «трэцяга рэйха» хавалі ў запасніках «асуджаныя» на спаленне кнігі.

Рэпрэнтныя знішчаных нацыстамі выданняў у 2008 годзе сталі выпускацца Цэнтрам Мозэса Мендэльсона ў Патсдаме ў рамках адмысловай серыі «Бібліятэка спаленых кніг». З 120 яе тамоў ужо выдадзена каля ста. Кнігі бясплатна рассылаюцца ў бібліятэкі школах Нямеччыны; многія з твораў уваходзяць у праграму абавязковага вывучэння. Фінансавую падтрымку выпуску рэпрэнтнаў забяспечваюць найбуйнейшыя нямецкія выдавецтвы, міністэрствы культуры і асветы федэральных земляў.

У АБАРОНУ АСУДЖАНЫХ

Больш за 100 пісьменнікаў, а таксама іншых дзеячаў культуры з усяго свету падпісаліся пад адкрытым лістом, адрасаваным уладам Кітая, у якім яны выступілі ў абарону свабоды слова ў КНР. Тэкст ліста апублікаваны на сайце PEN International.

Сярод аўтараў, якія падпісалі зварот, — Салман Рушдзі, Аўраам Бэн Іегошуа, Ніл Гейман, Іэн Мак’юэн, Джон Эшбэры, Маргарэт Этвуд, Пол Остэр, Андрэй Бітаў, Віктар Ерафееў, Дон Дэлліла, а таксама лаўрэаты Нобелеўскай прэміі Воле Шойінка, Марыё Варгас Льёса, Надзін Гордымер, Джон Максвэл Кутзэ, Тумас Транстрэмер.

Падпісанцы патрабуюць вызваліць лаўрэата Нобелеўскай прэміі міра, праваабаронцу Лю Сяобо, а таксама іншых калегаў на тэрыторыі КНР, якія знаходзяцца ў зняволенні. Ухваліўшы пашырэнне культурнага ўзаемадзеяння паміж Кітаем і іншымі краінамі, пісьменнікі адзначылі ў якасці станоўчай прыкметы прысуджэнне Нобелеўскай прэміі па літаратуры пісьменніку Мо Яню, якога, зрэшты, шэраг кітайскіх дысідэнтаў вінаваціў ва ўслаўленні кампартыі Кітая.

Аўтары зварота выказалі меркаванне, што «новыя галасы адных аўтараў не адмяняюць маўчанні тых, чые раты заткнуты сілай»: «Нашае патрабаванне да новых кітайскіх лідараў гучыць проста, — гаворыцца ў лісце. — Паважайце і абараняйце права нашых калегаў і простых кітайскіх грамадзянаў на свабоду самавыяўлення. Адпусціце на волю тых, каго пасадзілі за спробу скарыстацца гэтым правам».

Зварот быў апублікаваны адначасова з 64-старонкавай справаздачай PEN International пра свабоду слова ў Кітаі, аўтары якога заклікалі кітайскія ўлады адпусціць асуджаных пісьменнікаў, журналістаў і блогераў, а таксама адмяніць цензуру на розных узроўнях. Да справаздачы прыкладаюцца эсэ 10 кітайскіх пісьменнікаў-дысідэнтаў.

▶ ПРЭМІІ

РАМАН-РЭКАРДСМЭН

Кніга брытанскай пісьменніцы Хілары Мэнтэл «Заносце цель» (*Bring Up the Bodies*), якая расказвае пра Томаса Кромвеля, увайшла ў шорт-ліст Жаночай літаратурнай прэміі (*Women’s Prize for Fiction*) — адной з самых прэстыжных літаратурных прэміяў у Вялікабрытаніі.

У 2012 годзе Мэнтэл стала лаўрэатам брытанскага «Букера» (*The Man Booker Prize*) і *Costa Book Award*. Калі яе ўзнагародзіць і *Women’s Prize for Fiction*, яна стане першым аўтарам, які атрымаў усе тры галоўныя брытанскія літаратурныя прэміі.

Раман «Заносце цель» — другая кніга ў трылогіі Мэнтэл пра Томаса Кромвеля, царадворца Генрыха VIII. За абедзьве часткі трылогіі Мэнтэл атрымала Букераўскую

прэмію, стаўшы першай жанчынай, якая была двойчы ўганараваная гэтай прэстыжнай прэміяй.

Прэмія *Women’s Prize for Fiction* уручаецца з 1996 года за найлепшы раман, напісаны жанчынай. Намінаванай можа быць любая пісьменніца, якая напісала кнігу па-ангельску, незалежна ад яе грамадзянства, месца пражывання і ўзросту.

Цырымонія ўзнагароджання пройдзе ў Лондане 5 чэрвеня.

ПРЭМІЯ СЕРВАНТЭСА

Гішпанскі пісьменнік Хасэ Мануэль Кабальера Бональд атрымаў прэмію Мігеля дэ Сервантэса з рук спадчыннага прынца Гішпаніі Феліпэ ў аўдыторыі ўніверсітэта Алькала-дэ-Энарэс.

Прэмію, грашовы эквівалент якой складае 125 тысячаў еўра, традыцыйна ўручаюць аўтару, які жыве і піша на гішпанскай мове, а цырымонія ўручэння праходзіць 23 красавіка, у дзень смерці Сервантэса. Узнагароду Бональду ўручыў прынец Гішпаніі Феліпэ ў прысутнасці прэм’ер-

міністра краіны Марыяна Рахой, міністра адукацыі, культуры і спорту Хасэ Ігнасіе Верта і іншых высокапастаўленых асобаў.

86-гадовы Бональд быў уганараваны прэміяй Сервантэса ў лістападзе мінулага года «за

майстэрскае валоданне мовай, за плённую і паспяховую кар’еру, у якой ён змог раскрыцца ў розных жанрах, нягледзячы на тое, што асноўнай для яго была паэзія».

Кабальера Бональд нарадзіўся ў 1926 годзе. За жыццё напісаў мноства твораў і быў адзначаны шэрагам прэстыжных узнагародаў і прэміяў, сярод якіх Нацыянальная прэмія ў галіне літаратуры, Нацыянальная прэмія ў галіне паэзіі, Прэмія каралевы Сафіі, а таксама Прэмія імя Федэрыка Гарсія Лоркі.

Прэмія Сервантэса, заснаваная ў 1976 годзе, лічыцца гішпанскім эквівалентам літаратурнага Нобеля. Яна прысуджаецца не за канкрэтны творы, а за сукупнасць літаратурных дасягненняў. Сярод яе лаўрэатаў былі Борхес, Варгас Льёса, Карлас Фуэнтэс і іншыя.

РУСКАЯ ПРЭМІЯ

Пісьменнік з Беларусі Міхаіл Шэлеаў стаў адным з лаўрэатаў літаратурнага конкурсу «Руская прэмія».

Міхаіл Шэлеаў уганараваны трэцяй прэміяй у намінацыі «Малая проза» за зборнік «Колодец потопа. Ориентальные новеллы». У катэгорыі «Малая проза» пераможцам стаў аўтар з Украіны — журы ўзнагародзіла журналістку і

перакладчыцу Мар’яну Ганчарову за аповець «Дракон из Перкалаба». Другой прэміяй уганаравалі Кацю Каповіч з ЗША за зборнік аповяданняў «Вдвоем веселее».

Першую прэмію ў намінацыі «Буйная проза» атрымаў Уладзімір Рафеенка з Украіны за кнігу «Демон Декарта. Роман-сновиденье».

У намінацыі «Паэзія» лаўрэатам «Рускай прэміі» стаў Алег Дразмораў з Вялікабрытаніі за зборнік «Смотреть на бегемота»,

другое месца дасталося Вячаславу Шапавалаву з Кыргызстана (зборнік «Евроазис»), а трэцяе — Ганне Глазавай за зборнік вершаў «Для землеройки».

Міжнародны літаратурны конкурс «Руская прэмія» заснаваны ў 2005 годзе пры падтрымцы Прэзідэнцкага цэнтра Б. М. Ельцына. «Руская прэмія» прысуджаецца штогод аўтарам літаратурных твораў, напісаных на расійскай мове. У конкурсе могуць браць удзел пісьменнікі і паэты, якія жывуць у любой краіне за межамі Расійскай Федэрацыі.

ПРЭМІЯ ІМЯ СТРУГАЦКІХ

Расійская літаратурная прэмія ў галіне фантастыкі імя братаў Стругацкіх («АБС-прэмія») змяняе статут, але працягне сваё існаванне.

«АБС-прэмія» была заснавана ў 1999 годзе. Яна ўручаецца ў дзвюх намінацыях: за лепшы мастацкі твор у галіне фантастыкі і за лепшы крытыка-публіцыстычны твор пра фантастыку. Раней шорт-ліст узнагароды рыхтаваў Барыс Стругацкі, а лаўрэата вызначала журы. Пасля смерці Барыса Стругацкага ў 2012 годзе лёс прэміі аказаўся пад пытаннем.

Члены журы вырашылі Захаваць прэмію. Цяпер усё будзе вырашаць журы ў два этапы: шорт-ліст і выбар лаўрэата. Чакаецца, што «АБС-прэмія» будзе ўручана, як і раней, 21 чэрвеня — у дзень, роўнааддалены ад дзён нараджэння Аркадзія і Барыса Стругацкіх.

АЎСТРЫЙСКАЯ ПРЭМІЯ

Ірландскаму пісьменніку Джону Бэнвілу ўручылі Аўстрыйскую дзяржаўную прэмію па еўрапейскай літаратуры.

Як паведаміла «Agence France-Presse» са спасылкай на аўстрыйскі ўрад, прэмія будзе ўручана пісьменніку ў ліпені 2013 года. Цырымонія пройдзе ў Зальцбурзе. Бэнвіл атрымае грашовы прыз у памеры 25 тысячаў еўра.

Па словах міністра культуры Аўстрыі Клаўдзіі Шмід, Бэнвіл піша ў «нетрадыцыйным» стылі і «заўсёды здзіўляе сваімі тэмамі і складанымі характарамі», а таксама ўпісваецца ў традыцыю вялікіх еўрапейскіх аўтараў, узнікаючы глыбока жыццёвыя пытанні.

67-гадовы Джон Бэнвіл з’яўляецца лаўрэатам Букераўскай

прэміі, якую ён атрымаў у 2005 годзе за раман «Мора» («The Sea»).

Аўстрыйская дзяржаўная прэмія ўручаецца з 1965 года. У розныя часы яе лаўрэатамі становіліся Станіслаў Лем, Салман Рушдзі, Мілан Кундэра, Чынгіз Айтматаў, Умбэрта Эка і іншыя.

Матэрыялы старонкі падрыхтаваны паводле інфармацыі *The Times*, *РІА-Новости*, *vsiknugy.net.ua*, *lenta.ru*, *Agence France-Presse* і *Reuters*.